

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

AVRUPA DEĞERLERİNİN, AVRUPA ENTEGRASYON
SÜRECİNE YÖNELİK ALGILAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Gözde COURBİS PONCET

2502160011

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Veysel BOZKURT

İSTANBUL 2023

ÖZ

AVRUPA DEĞERLERİNİN, AVRUPA ENTEGRASYON SÜRECİNE YÖNELİK ALGILAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Gözde COURBİS PONCET

Toplumsal kimlik, içinde barındırdığı tarihi bellek ve değerlerle bireyleri bir araya getirmektedir. Ancak kimlik, bireyi kendine esir eden bağlardan çok, birey aidiyet hissetmediğinde bırakabileceği ipler gibidir. Avrupa tarihinde sosyal sınıf ayrımları ve ötekileştirilen kimliklerin mücadeleleri sıkça görülmektedir.

Antik Çağ ve Roma İmparatorluğu zamanında toplumsal sınıf ayrımları bulunmaktadır ve bireyler belirli kriterlere uygun olmak koşulu ile vatandaş kabul edilerek haklara sahip olmaktadır. Toplumsal sınıf ayrımları Orta Çağ'da daha da belirginleşmiştir. Engizisyon mahkemeleri kurulmuş ve cadılıkla, heretik olmakla suçlananlar eziyete maruz kalarak öldürülmüştür. Ruhban sınıfının hâkim olduğu Orta çağın perdeleri Rönesans ve Reform ile aralanmıştır. Katolik kimliğine aidiyet hissetmeyenler tarafından Protestan reformu başlatılmıştır. 18. yüzyılda Fransız Devrimi ile özgür ve eşit olmak isteyenlerin mücadelesi evrensel bir etki yaratmıştır. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan Proletarya hakları için mücadele etmiştir. 20. yüzyıl, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, kendi kimliğini diğerlerinden üstün gören diktatörlük rejimleri, siyasi ideolojilerin peşinden giden insanlar, soykırım ve şiddet ile Avrupa tarihinde unutulmayacak izler bırakmıştır.

Bugün Avrupa Birliği (AB), siyasi entegrasyonunu güçlendirmek için kollektif kimliği adına adımlar atmaktadır. Maastricht Antlaşması ile Avrupa Vatandaşlığı ve Lizbon Antlaşması ile AB değerleri kavramları hukuki boyut kazanmıştır. Siyasi entegrasyonun başarılı olması için AB'ye aidiyetin geliştirilmesi ve bu nedenle aidiyet algılarının ölçülmesi gerekmektedir.

Bu tez AB'ye aidiyet kapsamında, AB vatandaşlarının değer algılarını, siyasi ideolojilerinin değer algılarına, AB'ye güvenlerine, AB'ye bağlılıklarına, ülkelerine

bağılıklarına etkisini ve kendilerini AB vatandaşı hissetme durumlarını araştırmayı amaçlamaktadır. AB Vatandaşlarının kişisel değerlerinin ve AB'yi temsil ettiğini düşündükleri değerlerin çoğunun siyasi ideolojilerinden bağımsız olmadığı tespit edilmiştir. Siyasi ideolojinin, AB'ye güven, AB'ye bağlılık ve bireylerin ülkelerine bağlılığı üzerinde etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Politikaya ilginin, AB kurumlarına güvenin, AB ortak politikalarına desteğin, özgür medya algısının, AB bilgisinin, AB değerlerine ülkelerinin uyumunun, AB içi göçün ve AB dışından gelen göçün kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisinin olduğu sonucuna ulaşılrken, siyasi ideolojinin, yaşın, topluluk türünün ve cinsiyetin kendini AB vatandaşı hissetmeye bir etkisi bulunamamıştır. Ülke bazında değerlendirme yapıldığında kendini AB vatandaşı hissetme, AB'ye bağlılık ve AB dışında daha iyi gelecek algısının ülkelerden bağımsız olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Değerleri, Avrupa Entegrasyonu, Faktör Analizi, Binary Lojistik Regresyon Analizi, Avrupa Değerleri Tarihi

ABSTRACT

THE IMPACT OF EUROPEAN VALUES ON PERCEPTIONS TOWARDS THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

Gözde COURBIS PONCET

Social identity brings individuals together with its historical memory and values. However, identity is more like ropes that the individual can let go of when he/she does not feel a sense of belonging rather than ties that enslave the individual to himself/herself. In European history, social class distinctions and the struggles of marginalised identities are frequently observed.

In the Ancient Age and the Roman Empire, there were social class distinctions and individuals were recognised as citizens and had rights provided that they met certain criteria. Social class distinctions became more evident in the Middle Ages. Inquisition courts were established and those accused of witchcraft and heretics were tortured to death. The curtains of the Middle Ages, dominated by the clergy, were lifted with the Renaissance and the Reformation. Protestant reform was initiated by those who did not feel belonging to the Catholic identity. In the 18th century, with the French Revolution, the struggle of those who wanted to be free and equal had a universal impact. The proletariat, which emerged with the Industrial Revolution, fought for their rights. The 20th century left unforgettable traces in the history of Europe with the First and Second World War, dictatorial regimes that saw their identity as superior to others, people following political ideologies, genocide and violence.

Today, the European Union (EU) is taking steps to strengthen its political integration in the name of its collective identity. The concepts of European Citizenship with the Maastricht Treaty and EU values with the Lisbon Treaty had gained a legal dimension. In order for political integration to be successful, belonging to the EU needs to be developed and therefore perceptions of belonging

need to be measured.

Within the scope of belonging to the EU, this thesis aims to investigate EU citizens' value perceptions, the effect of their political ideology on their value perceptions, their trust in the EU, their attachment to the EU, their attachment to their country and their feeling of being an EU citizen. It was found that EU citizens' personal values and the values that most of them think represent the EU are not independent from their political ideology. Political ideology is found to have an impact on trust in the EU, attachment to the EU and their attachment to their country. Interest in politics, trust in EU institutions, support for EU common policies, perception of free media, knowledge of the EU, country alignment with EU values, intra-EU migration and migration from outside the EU have an effect on feeling an EU citizen, while political ideology, age, community type and gender have no effect on feeling an EU citizen. When evaluated on a country basis, it was concluded that feeling of being an EU citizen, loyalty to the EU and the perception of a better future outside the EU are not independent of the countries.

Keywords: European Union, European Values, Multinomial Logistic Regression

ÖNSÖZ

Birey doğumu itibari ile dünyaya geldiği toplumun tarihi mirasını sahiplenmektedir ve ortak tarih bilinci ile yaşamını sürdürürken, kimliğine yeni özellikler eklemeye devam etmektedir. Toplumsal kimliğin kendine ait değerleri ve tarihi bulunmaktadır. Ancak kimliği güçlü yapan ve ayakta kalmasını sağlayan aidiyettir.

Avrupa tarihinde sosyal sınıflara ayrılan toplum içinde sınıf kavgaları, isyanlar ve ezilen sınıfların kimlikleri için mücadeleleri görülmektedir. Bunun yanında Orta Çağ'da cadılık ile itham edilen kadınlar, heretik olarak itham edilenler, Yahudiler, cüzzamlılar zulme uğramışlardır. 20. yüzyılda Avrupa, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ile birlikte ideolojik kutuplaşmalar ve soykırım ile sarsılmıştır. Yahudiler, engelliler ve yaşlılar infaz edilmiştir.

Lizbon Antlaşması ile kabul edilen AB değerleri, Maastricht Antlaşması ile kabul edilen AB Vatandaşlığı kavramı ile siyasi entegrasyonunu güçlendirmeyi amaçlayan AB, değişen dünya gündemi, değişen ideolojik dengeler, göçmen sorunu, AB değerlerinin ihlali gibi birçok sınavdan geçmektedir. Bu bağlamda AB'nin normatif güç olarak yerini koruması ve kimliğinin güçlenmesi için siyasi entegrasyon ve dolayısıyla AB'ye aidiyet önem taşımaktadır.

Bu tezde AB'ye aidiyet kapsamında, AB Vatandaşlarının değer algıları, siyasi ideolojinin değer algılarına, AB'ye ve ülkelerine olan bağlılıklarına, AB'ye güvenlerine etkisi, kendilerini AB vatandaşı hissetme durumları incelenmiştir.

Doktora hayatım boyunca bilgisi, tavsiyeleri, bakış açısı ile bana destek olan ve sabırla, anlayışla yol gösteren danışmanım Sayın Prof. Dr. Veysel BOZKURT'a çok teşekkür ederim. Tez yazım aşamamda bana destek olan Sayın Doç. Dr. Sevim BUDAK'a çok teşekkür ederim. Tez izleme komitemde yer alan Sayın Prof. Dr. Ebulfez Süleymanlı ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Uğur Dolgun'a tavsiyeleri için çok teşekkür ederim. Benim bugüne gelmemi sağlayan, beni büyüten yakın zamanda

kaybettiğim anneanneme çok teşekkür ederim. Tezimde bir kimliğe aidiyet hissetmenin önemini araştırırken, hayatımızın dünyada aidiyet aramakla geçtiğini; ancak yaşadığımız manevi kayıplar göz önünde bulundurulduğunda hayatı yaşamak yerine, bir şehre, bir mahalleye, bir işe ait olmaya çalışarak zamanımızı tükettiğimizi anladım. Bu tezi anneanneme ithaf ediyorum.

Gözde Courbis Poncet
İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve TEORİK ÇERÇEVE

1.1 Değerler Kavramı.....	5
1.2 Sosyal Kimlik ve Siyasi İdeoloji.....	8
1.2.1 Siyasi İdeoloji ve AB Entegrasyonu	10
1.2.2 Siyasi İdeoloji ve AB Değerleri	11
1.3 Algı Kavramı.....	12
1.3.1 Algıların Yönetimi	13
1.4 Refah Devleti Kavramı ve AB Entegrasyonu	14
1.5 Toplumsal Kimlik ve AB Entegrasyonu	19
1.6 Politikaya İlgi	20
1.7 AB Kurumlarına Güven	21
1.8 AB Ortak Politikalarına Destek	22
1.9 Özgür Medya.....	23
1.10 AB Bilgisi	24
1.11 Göç.....	25
1.12 Demografik Parametreler: Cinsiyet, Yaş, Yerleşim Yeri	27

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA DEĞERLERİNİN TARİHÇESİ

2.1 Antik Çağ: “Demokrasi”	28
2.2 Ortaçağ: Karanlık	30
2.2.1 Ortaçağ’ın Bitişi	33
2.3 Rönesans, Reform ve Coğrafi Keşifler	33
2.4 Modern Çağın Başlangıcı: Uyanış	36
2.4.1 İngiliz Devrimi: Cromwealth	36
2.4.2 Fransız Devrimi: “Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik”	38
2.4.3 Sanayi Devrimi: Emek, Sömürü ve Başkaldırı	42
2.5 20.Yüzyılın Diktatörler ve Savaş Dönemi	45
2.5.1 Mussolini (1922-1953).....	45
2.5.2 Hitler (1933-1945)	46
2.5.3 Franco (1939-1975).....	47
2.5.4 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	47
2.6 Avrupa Entegrasyon Sürecinde Avrupa Değerleri ve Avrupa Vatandaşlığı.....	48
2.6.1 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’ndan Maastricht Antlaşması’na Kadarki Süreç.....	48
2.6.2 1973 Kopenhag Zirvesi: “Avrupa Kimliğine İlişkin Bildiri”	50
2.6.3 1983 Solemn Bildirisi	51
2.6.4 Maastricht Antlaşması.....	52
2.6.4.1 AB Vatandaşlığı Kavramının Resmileştirilmesi.....	52
2.6.5 Kopenhag Zirvesi	53
2.6.6 Amsterdam Antlaşması	54
2.6.7 Nice Antlaşması – AB Temel Haklar Şartı	54
2.6.8 Lizbon Antlaşması ve Avrupa Birliği Değerleri	55
2.6.8.1 Lizbon Antlaşması ile AB Vatandaşlığı Kapsamının Genişletilmesi.....	55
2.6.9 AB Değerlerinin İhlali	56
2.6.9.1 Avusturya Örneği.....	56
2.6.9.2 Romanya Örneği	57
2.6.9.3 Macaristan Örneği.....	57
2.6.9.4 Polonya Örneği	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB VATANDAŞLARININ DEĞER ALGILARI VE KENDİLERİNİ AB VATANDAŞI HİSSETME DURUMLARI

3.1 Siyasal Entegrasyon ve Toplumsal Kimliğe Aidiyet	60
3.2 Araştırmada Kullanılan Veri Seti.....	61
3.3 Araştırma Hipotezleri.....	61
3.4 Araştırmada Kullanılan Yöntemler	62
3.4.1 Ki-kare Bağımsızlık Testi	63
3.4.2 Kruskal Wallis H Testi.....	63
3.4.3 Açıklayıcı Faktör Analizi.....	64
3.4.4 Güvenirlilik Analizi	66
3.4.5 Doğrulamalı Faktör Analizi	67
3.4.6 Binary Lojistik Regresyon	68
3.5 Siyasi İdeolojiye Göre Kişisel Olarak Önemli Bulunan Değerlerin İncelenmesi.....	69
3.6 Siyasi İdeolojiye Göre AB'yi Temsil Eden Önemli Değerlerin İncelenmesi.....	71
3.7 Siyasi İdeolojiye Göre Avrupa Birliği'ne Güven.....	74
3.8 Siyasi İdeolojiye Göre Bireylerin AB'ye ve Ülkelerine Bağlılığının İncelenmesi... ..	75
3.8.1 Siyasi İdeolojiye Göre Bireylerin AB'ye Bağlılığı.....	76
3.8.2 Siyasi İdeolojiye Göre Bireylerin Ülkelerine Bağlılığı.....	78
3.9 Açıklayıcı Faktör Analizi.....	81
3.10 Doğrulamalı Faktör Analizi	86
3.10.1 Güvenirlilik ve Geçerliliğin Analizi.....	87
3.10.1.1 İç Tutarlılık Güvenirliliği Sınanması.....	87
3.10.2 Birleşme Geçerliliğinin Sınanması	87
3.10.3 Ayrışma Geçerliliği Sınanması	89
3.10.4 Çoklu Doğrusal Bağlılık Sınanması.....	91
3.10.5 Yeniden Örnekleme (Bootstrapping)	92
3.11 Yeniden AFA Yapılarak Faktörlerin Adlandırılması.....	94
3.12 Siyasi İdeolojiye Göre Politikaya İlginin İncelenmesi.....	97
3.13 Siyasi İdeolojiye Göre AB Kurumlarına Güvenin İncelenmesi.....	98

3.14 Siyasi İdeolojiye Göre AB Ortak Politikalarına Desteğin İncelenmesi	99
3.15 Siyasi İdeolojiye Göre Özgür Medya Algısının İncelenmesi	101
3.16 Kendini AB Vatandaşı Hissetmenin Binary Lojistik Regresyon ile Sınanması.....	102
3.17 Ülkelere Göre AB Vatandaşı Hissetme Durumu	109
3.18 Ülkelere Göre AB'ye Bağlılık	112
3.19 Ülkelere Göre AB Dışında Daha İyi Bir Gelecek Algısı	114
SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA	132
EKLER.....	178
ÖZGEÇMİŞ.....	184

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Refah Devletleri Sınıflamaları.....	16
Tablo 3.1: KMO Test İstatistiklerinin Geçerlilik Sıralaması	64
Tablo 3.2: Binary Lojistik Regresyon Analizi İçin Uyum İyilikleri	68
Tablo 3.3: Siyasi İdeolojiye Göre Kişisel Olarak Önemli Bulunan Değerlerin Test İstatistikleri.....	69
Tablo 3.4: Siyasi İdeolojiye Göre AB'yi Temsil Eden Önemli Değerlerin Test İstatistikleri.....	71
Tablo 3.5: AB'ye Güven ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu.....	74
Tablo 3.6: AB'ye Güven ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği	75
Tablo 3.7: Bireylerin AB'ye Bağlılığı ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu	76
Tablo 3.8: AB'ye Bağlılık ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği.....	77
Tablo 3.9: Bireylerin AB'ye Bağlılığı ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu (2'li Cevap İçin)	77
Tablo 3.10: AB'ye Bağlılık ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği.....	78
Tablo 3.11: Bireylerin Ülkelerine Bağlılığı ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu.....	79
Tablo 3.12: Ülkeye Bağlılık ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği.....	80
Tablo 3.13: Bireylerin Ülkelerine Bağlılığı ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu (2'li Cevap İçin).....	80
Tablo 3.14: Ülkeye Bağlılık ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği.....	81
Tablo 3.15: AFA'ya Dahil Olan Maddeler	81
Tablo 3.16: AFA'ya Dahil Olan İfadelerin Betimleyici İstatistikleri	83
Tablo 3.17: KMO ve Barlett's Test İstatistikleri.....	84
Tablo 3.18: Açıklanan Varyans ve Özdeğerler	85
Tablo 3.19: Dönüşümlü Faktör Yükleri Matrisi.....	85
Tablo 3.20: İç Tutarlılık Güvenirliği Analiz İstatistikleri	87
Tablo 3.21: Açıklanan Ortalama Varyans Test İstatistikleri.....	88
Tablo 3.22: Faktör Yükleri	88

Tablo 3.23: Fornell Larcker Ayrışma Geçerliliği.....	89
Tablo 3.24: Heterotrait-Monotrait Ratio (HTMT) Kriterine ile Ayrışma Geçerliliği Sınaması	89
Tablo 3. 25: Çapraz Yükleme Kriteri ile Ayrışma Geçerliliğinin Sınanması	90
Tablo 3.26: VIF İstatistikleri ile Çoklu Doğrusal Bağlılık Sınanması.....	91
Tablo 3.27: Yeniden Örnekleme	92
Tablo 3.28: KMO ve Barlett's Test İstatistikleri.....	94
Tablo 3.29: Açıklanan Varyans ve Özdeğerler	95
Tablo 3.30: Dönüşümlü Faktör Yükleri Matrisi.....	96
Tablo 3.31: Siyasi İdeolojiye Göre Politikaya İlginin İncelenmesi	97
Tablo 3.32: Tamhane's T2 Test İstatistikleri	98
Tablo 3.33: Siyasi İdeolojiye Göre AB Kurumlarına Güvenin İncelenmesi	98
Tablo 3.34: Tamhane's T2 Test İstatistikleri	99
Tablo 3.35: Siyasi İdeolojiye Göre AB Ortak Politikalarına Desteğin İncelenmesi	100
Tablo 3.36: Tamhane's T2 Test İstatistikleri	100
Tablo 3.37: Siyasi İdeolojiye Göre Özgür Medya Algısının İncelenmesi	101
Tablo 3.38: Kategorik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	102
Tablo 3.39: Binary Lojistik Regresyona Dahil Olan Metrik Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri	104
Tablo 3.40: Omnibus Test İstatistiği	105
Tablo 3.41: Hosmer ve Lemeshow Test İstatistiği.....	105
Tablo 3.42: Sınıflandırma Tablosu	106
Tablo 3.43: Model Özeti	106
Tablo 3.44: Binary Lojistik Regresyon Sonuçları.....	107
Tablo 3.45: Ükelere Göre AB Vatandaşı Hissetme Ki-Kare Test İstatistiği	110
Tablo 3.46: Ükelere Göre AB'ye Bağlılık Ki-Kare Test İstatistiği	112
Tablo 3.47: Ükelere Göre AB'ye Bağlılık Ki-Kare Test İstatistiği	114
Tablo 3.48: Çalışmada Kullanılan Hipotezlerin Sonuçları	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Siyasi İdeolojiye Göre Kişisel Olarak Önemli Bulunan Değerler	70
Şekil 3.2: Siyasi İdeolojiye Göre AB'yi Temsil Eden Temel Değerler	73
Şekil 3.3: Bireylerin AB'ye Bağlılıklarının ve Ülkelerine Bağlılıklarının Kıyaslanması	75
Şekil 3.4: Scree Plot Grafiği	84
Şekil 3.5: İndikatörlerin T Testi Sonuçları	93
Şekil 3.6: Scree Plot Grafiği 2	95
Şekil 3.7: Ülkelere Göre Kendini AB Vatandaşı Hissetme Durumu.....	111
Şekil 3.8: Ülkelere Göre AB'ye Bağlılık.....	113

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABA:	Avrupa Birliği Antlaşması
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ABİHA:	Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma
AKÇT:	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AET:	Avrupa Ekonomi Topluluğu
ABAD:	Avrupa Birliği Adalet Divanı
AFA:	Açıklayıcı Faktör Analizi
AP:	Avrupa Parlamentosu
AVE:	Average Variance Extracted
DFA:	Doğrulayıcı Faktör Analizi
EFTA:	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EURATOM:	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
FPÖ:	Avusturya Özgürlük Partisi
GSYİH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GSYİH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ÖVP:	Avusturya Halk Partisi
PiS:	Polonya Hukuk ve İktidar Partisi

PLS:

Kısmi En Küçük Kareler

SSCB:

Sovyetler Birliği

GİRİŞ

Birey, doğumu itibariyle kimliğinde bulunan özelliklere sahip olmakta ve kendi seçimleri doğrultusunda kimliğini geliştirmektedir. Her kimliği oluşturan tarih ve değerler bulunmaktadır. Bireyi kimliği ile özdeşleştiren, kimliğine tutunmasını sağlayan bağ ise aidiyettir. Aidiyet, hassas bir terazide bulunmakta ve aidiyetin olmadığı yerde kimliğe kayıtsızlık başlamaktadır.

Avrupa tarihine bakıldığında sınıf ayrımları baş göstermekte, kimliği için mücadele eden insanlar göze çarpmaktadır. Antik Yunan'da ayrıcalıklı ve siyasete katılım hakkı olanlar mülk sahibi erkeklerdir. Antik Roma'da bireyler, Pleb ve Patricius sınıflarında kendilerini bulmuş ve Pleb'ler hakları için mücadele etmişlerdir. Derebeyleri, aristokrasi, ruhban sınıfının yanında ezilen serfler ile Orta Çağ'da sosyal sınıflar daha belirgin bir hal almıştır. Şiddetin ve kaosun içinde bireyler, sahip oldukları kimliklerini sürdürürken, heretik olarak atfedilen bireyler, cadılıkla itham edilen kadınlar, cüzzamlılar ve Yahudiler eziyete maruz kalmıştır.

Orta Çağ'ın yaşattığı acılar ve hâkim olduğu karanlık, Rönesans ve Reform ile aydınlanmıştır. Dini dogmalara güven sarsılmaya başlamıştır. Protestan Reformu'na kadar geline süreç sancılı olmuştur ve dinde reformu savunan Wycliffe ve onun izinden giderek tarihin akışını değiştirmek isterken tarihi dönüm noktalarından biri sayılarak infaz edilen Hus, bu süreçte yer almıştır. Ancak matbaanın yaygınlaşması ile kader değişmiş ve Luther düşüncelerini hızlı bir şekilde yaymaya fırsat bularak Protestan Reformu'nu başlatmıştır.

Ağır vergiler altında ezilen köylüler, ayrıcalıklı bir statüye sahip olan ruhban sınıfı ve soyluların yer aldığı 18. Yüzyıl'da "Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik" nidaları ile başlayan Fransız Devrimi'nin etkileri evrensel boyutta ulaşmıştır. Sosyal sınıf ayrımları Sanayi Devrimi ile farklı boyutlara taşınmıştır. Ezilen, sefaletle maruz kalan, ağır şartlarda çalışan proletarya dönemin sembolü olmuştur. Uzun süre emeği sömürülen, metalaştırılan proletarya baş kaldırmış ve sahip olmak istediği değerler için mücadele etmiştir.

20. yüzyıl itibariyle siyasi ideolojilerin peşinden giden insanlar, diktatörlük rejimleri ve insanlık tarihinin en acımasız şiddet merkezli olayları yaşanmıştır. Bu dönemde yaşanan acılar, ideolojilerin sebep olduğu katliamlar Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile Avrupa'nın tarihi hafızasında unutulması mümkün olmayan izler bırakmıştır. Yahudiler, engelliler, yaşlılar ve dönemi saran ideolojiye karşı bir duruş sergileyenler katledilmiştir.

Antik Yunan'da siyasete katılım gösteremeyen kadınların, Roma İmparatorluğu zamanında hakları için mücadele eden Pleblerin, Orta Çağ'da cadı kimliği ile itham edilen kadınların ya da serflerin, dinde reform yolunda yakılarak öldürülen Hus'un, emeği metalaştırılan proletaryanın, İkinci Dünya Savaşı'nda bir Yahudi'nin yaşadığı toplumun kimliğine aidiyeti, döneminde ayrımcılığa maruz kalmamış bir insanla eşit olmamakla birlikte, bireyin kimliğine duygusal bağlılığı aidiyet olarak görülmektedir.

Bugünün resmi Avrupa değerlerinin her biri, Avrupa tarihinin katarsisidir ve bu tarihte bireylerin dahil olduğu toplumsal sınıfların gelişim süreci ile birlikte günümüze ulaşmıştır. Maastricht Antlaşması ile resmi boyut kazandırılan AB vatandaşlığı ve Lizbon Antlaşması ile kabul edilen ve ihlal edilmesi durumunda yaptırım uygulanması mümkün kılınan AB değerleri ile kolektif özdeşleşme ve siyasi entegrasyon için adımlar atılmıştır. Oluşturulmak istenen AB'ye aidiyet duygusu, bireylerin kendilerini AB vatandaşı olarak hissetmesi ve AB değerlerini benimsemesi siyasi entegrasyon için önem taşımaktadır. Ancak AB'nin, AB değerlerinin muhafaza edilmesi ile ilgili sorun yaşadığı ülkeler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra AB, değişen dünya gündemi, ülkeler arasındaki fikir ayrılıkları, Ukrayna krizi, mülteci krizleri, Brexit gibi birçok sınavdan geçerken, normatif güç olarak dünyada yerini korumak ve güçlenmek için de çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu tezin temel problemi, Avrupa Birliği vatandaşlarının siyasi ideolojilerinin değer algılarına, AB'ye güvenlerine, AB'ye ve ülkelere olan bağlılıklarına etkisinin; politikaya ilginin, AB kurumlarına güvenin, AB ortak politikalarına desteğin, özgür medya algısının, AB bilgisinin, AB içinden ve AB dışından göçün, AB temel değerlerine üyelerin uyumunun, siyasi ideolojinin ve demografik

özelliklerin (yaş cinsiyet, yerleşim yeri) kendini AB vatandaşı olarak hissetme durumlarını nasıl etkilediğini incelemek ve ülke bazında kendini AB vatandaşı hissetme, AB'ye bağlılık ve AB dışında daha iyi bir gelecek algılarını karşılaştırarak AB'ye aidiyeti incelemektir.

Algılar, toplumdan topluma, bireyden bireye ve zamanla değişmektedir. Algılar yönlendirilebilir, manipüle edilebilir ve bireyin farkında olmaksızın gelişip dönüşebilir. Bu nedenle AB'ye aidiyetinin araştırılması için AB vatandaşlarının algılarının ölçülmesi ve takip edilmesi önem taşımaktadır. AB'ye aidiyetin sağlanması, AB'nin siyasi entegrasyonu ve normatif güç olarak geleceği için önem taşımaktadır. Bu tezde AB'ye aidiyetin araştırılması kapsamında AB'nin siyasi entegrasyonu için, AB kolektif kimliğine etki eden parametrelere ulaşmak amaçlanmıştır. Beş farklı istatistiksel yöntem tekniği kullanılan bu araştırma, ulaşılan ampirik sonuçlar neticesinde AB'nin siyasi entegrasyonunun güçlenmesine katkıda bulunmayı umut etmektedir.

Ülkeler arasında yaşanan siyasi olaylar hakkında algıların farklı olması, ülkelerin ideolojik geçmişi ile ilgili çıkarım yapmaya olanak tanımaktadır. Siyasi ideolojinin hafife alınmamasının gerektiğini, İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan insanlık dramı göstermektedir. Bu nedenle bu tezde siyasi ideolojinin AB'ye aidiyete yani kendini AB vatandaşı hissetmeye, AB'ye bağlılığa, AB'ye güvene, politikaya ilgiye, AB kurumlarına güvene, AB ortak politikalarına desteğe ve özgür medyaya etkisi araştırılmıştır. AB'ye aidiyetini ölçmek amacıyla AB üyesi ülkelerin tek tek ülke bazında kendini AB vatandaşı hissetme durumları, AB'ye bağlılıkları ve AB dışında daha iyi bir gelecek algıları araştırılarak bulgulara ulaşılmıştır.

Tezin birinci bölümünde tezin amacı doğrultusunda kavramsal ve teorik çerçeve belirlenmiştir. Öncelikle değer kavramı literatür göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Sosyal kimlik teorisi ele alınarak, siyasi ideolojinin AB entegrasyonuna etkisi incelenmiştir. Toplumsal kimlik ile AB vatandaşlığı kavramları ele alınarak, politikaya ilginin, AB kurumlarına güvenin, AB ortak politikalarına desteğin, özgür medyanın, göçün (AB dışından göç, AB içinden gelen

göç), AB bilgisinin, demografik parametrelerin AB entegrasyonuna etkisi kavramsal olarak incelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde AB değerleri tarihsel boyutta AB entegrasyonu ile birlikte incelenmiştir. AB'yi, Avrupa değerlerini oluşturmaya götüren süreç ve bu süreçte değişen sosyal sınıflarlar bu bölümde ele alınmıştır. Avrupa tarihi boyunca yaşanan toplumsal sınıf kavgaları, kimlik mücadeleleri, tarihin akışını değiştiren devrimler, savaşlar, Avrupa değerlerinin ortaya çıkışı, Avrupa değerlerinin ihlal edilmesi bu bölümde yer almıştır. AB'nin kolektif kimliği, Avrupa değerleri ve AB'ye aidiyet ile ilgili çıkarımlarda bulunmak için tarihsel hafıza önem taşımaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde AB vatandaşlarının değer algıları ve kendilerini AB vatandaşı hissetme durumları araştırılmıştır. AB vatandaşlarının AB'ye olan aidiyeti değer algıları, siyasi ideolojinin değer algılarına, AB'ye güvenlerine, ülkelerine ve AB'ye bağlılıklarına etkisi, kendilerini AB vatandaşı hissetmelerine etki eden parametreler, AB ülkelerinin ayrı ayrı AB'ye bağlılıkları, kendilerini AB vatandaşı hissetme durumları, AB dışında daha iyi gelecek algıları incelenmiştir.

Sonuç bölümünde tezin temel problemine cevap olarak ulaşılan bulgular yorumlanmıştır ve tezin kısıtları ile ilgili bilgi verilerek, literatüre yapılan katkılar açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve TEORİK ÇERÇEVE

1.1 Değerler Kavramı

Bireyin değerleri etrafını sarmakta, tavırlarına yansımakta ve birey, kendi değerlerini diğer insanlarda aramaktadır. Değerler, bireyin dününde, bugününde ve yarınında yer almakta, zamanını harcadığı eylemlerine, eylemlere verdiği tepkilere, etrafında seçtiği kişilere yansımaktadır (Kuçuradi, 2018: 5-6). Değer, subjektif bir kavramdır. Farklı bireyde ya da farklı toplumda etkisi eşit ve stabil değildir. Mutabakata varılması güç olan bir dinamiğe sahiptir (Adler, 1956: 272). Sosyal antropolog Kluckhohn (1951), bir bireyin ya da bir kümenin sahip olduğu değerler çerçevesinde yönelimler yaptığını ve bu değerlerin hayatındaki tercihlerini etkilediğini, değerlerin bir bireyin diğer bireyle ya da bir kümenin diğer küme ile mukayesesinde fark yaratacak bir olgu olduğunu belirtmiştir (Kluckhohn, 1951: 395-396).

Sosyolojik olarak incelendiğinde, değer kavramı üzerine fikir birliğine varılamamış ve kavram üzerinde birçok görüş belirtilmiştir. Pozitivizm, değer objektiflikten uzak olan bir olgu olduğunu belirtmektedir (Park, Konge ve. Artino, 2020: 690-694). Örneğin bir toplumda bir eylem ya da düşünce kötüyse, başka bir toplumda pozitif algılanabilir ve dolayısıyla iyi olabilmektedir. Bu durum dün, bugün ve yarın ele alındığında da değişim gösterebilmektedir. Yani sahip olunan değer, bugün iyi bir etki yaratabilirken, aynı toplum ya da aynı birey için yarın farklı bir etki yaratabilmektedir. Bu durumda ise üzerinde tartışılan değer olgusunun farklı koşullarda farklı etkiler yaratabileceğinden hareketle relatif bir olgu olduğu savunulmaktadır (Kuçuradi, 2018: 8-10).

Pozitivizm ile gelen görüşler nedeniyle sosyologlar, değer kavramı hakkında çalışmalar yapmak ile ilgili bir süreliğine çekimser bir tavır sergilemişlerdir. İlk olarak Max Weber kavram üzerinde sosyolojik olarak çalışma yürütmüştür (Ersoy, 2018: 359). Doğa bilimcilerinden fikir olarak farklı doğrultuda yorumlar getirmiştir. Nesnel bir olgu olarak değer ele alınması yerine, subjektif değer birey

kapsamında araştırılması, nesnel bir değerlendirme yerine, subjektif çalışmalar ile sosyal araştırmalar yapılmasını savunmuştur (Hammersley, 2017:5). Weber, bu bağlamda yaşanılan toplumu ise araştırmalarında belirttiği üzere bir fenomen olarak kabul etmemektedir (Pope, Cohen ve Hazelrigg, 1975: 418). Weber’e göre değerlerin özünde bireysel yönelimler bulunmaktadır (Martin ve Lembo 2020: 62-63). Weber, din nezdinde hem sosyal hem de ekonomik boyutta birçok çalışma yürütmüştür (Pope, Cohen ve Hazelrigg, 1975: 418). Protestan ahlakı üzerine getirdiği yorumlarda, gösterişsiz bir yaşam içinde yaşayan, mütemadiyen çalışmak ve kazanmak ile idame edilen hayat ile sermaye birikiminin çoğalması muhtemel bir sonuştur. Buna istinaden anlık keyfi durumlar, Tanrı yolunda çile çekmeye ve bu bağlamda kendini mütemadiyen çalışmaya adanmış bir birey için risk ve tehlike arz etmektedirler (Kızılcelik, 2017: 368-376).

Weber (2014), “Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı” adlı eserinde değer ve hissi hareketler arasındaki ayrımı belirtmiştir. Bir bireyde var olan intikam duygusunu yenmek için hareket etmesi, hissi bir hareket olup, birey hisleri doğrultusunda bu eyleme yönelmektedir. Ancak bireyde plansız bir şekilde var olan onur, bireyin çabasız sahip olduğu, kendi aklının yönlendirdiği değerdir (Weber, 2014: 46-50).

Weber (2018), “Ekonomi ve Toplum” eserinde ulus fikrini değerler ile birlikte incelemiş olup, ulusa atfedilen önemin itibar temelli olduğunu, bir ulusa atfedilen değerin ise ulusun “özgün” olması ile bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Özgün olmanın yolu ise ulusun kendine has değerlerinin muhafaza edilmesi ile mümkündür (Weber, 2018: 287-291).

Durkheim (2016) değerler yaklaşımında toplum, fenomen olarak alınmıştır. Durkheim, “Ahlak ve Toplum” eserinde insan olma bilinci ile birlikte ahlak kavramını ele almıştır. İnsanın mevcudiyetinin tatbiki, yaşamının anlamı ahlaki standartlara göre törpülendiğinde açığa çıkmaktadır. Birey, ahlaki değerlerini, kendi benliğinin bir parçası olarak görse de değerlerini yaşadığı toplum vasıtasıyla edinmektedir (Durkheim, 2016: 147-157). Durkheim (2013) “İntihar” eserinde intihar istatistiklerini ele alarak toplumu incelemiştir. Kadınların, intihar

teşebbüslerinin erkeklere oranla daha az olduğunu belirtmiştir. Kadınların yaşamlarını idame ettirmeleri için hayattaki gereksinimlerinin basit eylemler olduğunu, eğitime ihtiyaç duymadıklarını dile getirmiştir. Eğitim seviyesinin arttıkça, intihar teşebbüslerinin artacağını, medeni durumu da intihar teşebbüslerinde etkili bir durum olduğunu ve evlilerin intihar teşebbüslerinin daha fazla olduğunu belirtmiştir (Durkheim, 2013: 153-168). Ahlaki reformasyonlar, toplumun yaralarına pansuman olacak ve gelişmesine ön ayak oluşturacak kurtuluş yoludur (Pope, Cohen ve Hazelrigg, 1975: 419-420). Dolayısıyla toplumda düzenlemeler yapılması, toplumu karanlıktan aydınlığa itebilir (Durkheim, 2013: 406-412).

Marksizm, değerleri “tarihi maddecilik” esasına göre ele almaktadır (Marx, Engels, Lenin, 2016: 254-259). Tarihin bütün devirlerinde stabil kalan tek gerçek, bir toplumsal sınıfın, diğer sınıfı acımasızca sömürmesidir. Tarihte her şey değişime uğramıştır; ancak bu yegâne gerçek değişmemiştir. Dolayısıyla burjuva sınıfı ve proletarya sınıfı arasında olan değerler bakımından ve sınıf bilinci bakımından farklılıklar bulunmaktadır (Marx, Engels, Lenin, 2016: 26-41).

Parsons ve Shils (1951) için değerler, bireylerin aksiyonlarına yön veren itikat ve düşüncelerden oluşmakta olup, bireyin ayırım yapmasına olanak tanımaktadırlar. Bireyin bir durumu negatif ya da pozitif algılamasında değerlerin rolü bulunmaktadır. Birey, sahip olduğu öğretiyi doğrultusunda durumun negatif ya da pozitif etki uyandıracığı farkındalığına ulaşabilmektedir. Mevcut değer suistimali ise toplumsal boyutta ele alındığında cezai uygulamaya tabi tutulabilmektedir. Kabul edilen değer, bugün ile sınırlı kalmayıp, gelecekte de benimsenebilecek bir kavramdır (Parsons ve Shils, 1951: 248-273).

Schwartz, bireyin varoluşsal bir güdüleme ile aidiyet aradığını, bu güdüleme ile bir çevrenin, bir grubun içinde yer alarak ihtiyacı olan aidiyeti hissettiğini ve değerler vasıtasıyla güdülenerek mevcudiyetini sürdüren toplum ile etkileşimde bulunduğunu belirtmiştir (Schwartz, 2012: 4-5). Schwartz’ın çalışmasında evrensel boyutta belirttiği, bireyin yaşamını idame ettirmek suretiyle varoluşundan kaynaklı olan, sosyal bağlarının tanzimi için ihtiyaç duyduğu ve çevresi içinde mevcudiyetini idame ettirmesi için gereksinimlerine binaen on adet değer ortaya çıkmıştır (Halis ve

Bozkurt, 2021: 475). Ortaya çıkan değerler “*Uyarım, Hedonizm, Başarı, Güç, Güvenlik, Uyumluluk, Gelenekselcilik, Yardımseverlik ve Evrenselcilik*” ‘dir (Levi ve Lembo, 2020: 59). Söz konusu on değer her biri, birbiri ile örtüşmemektedir. Bir değere yönelim söz konusu olduğunda, bu durum diğer değer için itici bir etki yaratabilmektedir. Örneğin birey, başarılı olmayı arzulamakta iken ve bu arzuya istinaden çabalarken, güç ile arasında uyum yakalamakta; ancak yardımseverliği göz ardı edebilmekte ve bunun sonucunda arzuladığı değer hedefine doğru yönelebilmektedir (Schwartz, 2012: 4-10).

Inglehart, değerlerin devingen bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Değerler dönemin şartlarına bağlı olarak farklılaşabilmektedir (Halis ve Bozkurt, 2021: 475). Inglehart’ın geliştirdiği değer teorisine birçok farklı alandan araştırmacı ilgi duymaktadır. Yıllardır süre gelen bu araştırmanın güçlü ve güçsüz yönleri bulunmakla birlikte, kapsam bakımından incelendiğinde birçok alana hitap etmekte, sürekliliği olan bir araştırma olduğu için tercih edilmektedir (Haller, 2002: 139-140). Inglehart’ın Dünya Değerler Araştırması (World Values Surveys), dünyanın çok büyük bir bölümünü kapsamakta (tekrarlanan bir araştırma olduğu için kapsam değişmektedir), bu araştırma toplumlardaki değer değişimlerini birçok farklı yapıda topluma (ekonomik durum, ideoloji, inanç...vb) ve birçok kritere göre incelemektedir (Inglehart, 2000: 215).

1.2 Sosyal Kimlik ve Siyasi İdeoloji

Henri Tajfel liderliğinde, 1970’li yıllar itibariyle sosyal kimlik odaklı bir dizi deney yapılmıştır. Yapılan çeşitli deneylerde, bireylerin gruplandırılması yazı tura vb. gibi çeşitli anlam dışı yollarla yapılmıştır. Bireylerin bu sistem içinde, diğer bireylere puan ataması istenmiştir ve bu durumda bireyler, kendi grubunun üyelerini tanınamakta, atadıkları puanların pozitif ya da negatif etkisinin olmayacağını bilmektedirler. Buna rağmen bireyler, bir anlam ifade etmeyen seçim yolu ile bir araya getirilmiş gruplar içinde kendi grubuna tabi bireylere puan ataması yapmıştır. Tajfel (1978) tarafından yapılan çalışma ve Tajfel ve Turner (1979) tarafından yapılan çalışma literatürde yer alan Sosyal Kimlik Teorisi’ne göre birey, grup içinde pozitif bir mevcudiyete sahip olmayı arzulamakta, grubun üyesi olma yolunda

kendini törpülemekte ve gruba uygun hale gelmektedir. Grup içindeki farklılıklar minimize edilmektedir. Gruplar arasında ise farklılık görece fazla olmaktadır. Grubun içinde bulunan bireyin kendini diğer gruba göre seviye olarak daha düşük görmesi durumunda ise, grubun bireyi sindirmesi durumu ortaya çıkabilmektedir. Birey, mukayese edilen üstün gruba karşın, daha düşük bir grupla mukayese yolunu açabilmekte ya da grubun gözde özelliklerine odaklanarak grup içinde mevcudiyetini sürdürmeye devam etmektedir. Ancak grup içinde kendini törpüleyemeyen bir bireyin gruptan çıkma durumu da söz konusu olabilmektedir (Hornsey, 2008: 205-209).

Branscombe ve Wann (1994) tarafından sosyal kimlik teorisine müteakip olarak yapılan deneyde, iki gruba ayrılan katılımcıların grup dışı tehlike arz edecek bir unsura maruz kalması durumunda ve kalmaması durumunda kolektif benlik algısı kapsamında gruba olan aidiyet duyguları test edilmiştir. Grup üyelerinin tehlike arz edecek bir unsura maruz kalmaları durumunda aidiyet duygularının arttığı sonucuna varılmıştır. Herhangi bir tehlike arz edecek unsurun yaşanmadığı durumlarda ise önemli bir farklılık ortaya çıkmamıştır (Branscombe ve Wann, 1994: 644-647).

Siyasi ideolojilerinden yola çıkarak bir araya gelen bireyler, ideolojik olarak aynı oldukları gruplara aidiyet hissedebilmektedirler, aidiyet duygusu ile kolektif benliklerini, bireysel benliklerine değiştirebilmektedirler (Hooghe ve Marks, 2005: 422-423).

Marksist yaklaşım siyasi ideolojiyi açıklarken tarihi maddecilik esasına göre açıklamaktadır. Sınıf ayrımları ve ideolojiyi beraber ele aldıkları “Alman İdeolojisi” adlı eserinde Marx ve Engels (2013) “Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda egemen düşüncelerdir” görüşlerini dile getirmişlerdir (Marx ve Engels, 2013: 52-53). Bu yaklaşıma göre siyasi ideoloji stabil olmamakta, dönemin ekonomik çıkarlarına göre dinamik bir etki göstermektedir. Bu nedenle yarattığı etki bakımından değeri bulunmamaktadır. Ancak ideolojilerin insanların hayatında nasıl etkiler bıraktığı, tarihte yaşanan trajik olaylar ile görülmektedir (Berman, 2011: 105). Tarihte birçok acı, şiddet hatta soykırım ideolojilerden hareketle yaşanmıştır (Hogg, 2005: 204). İdeolojinin toplumda varlığı, Marksist yapıda olduğu gibi tarihi maddecilik esasına

dayalı devingen bir yapıdan çok daha karmaşık bir yapıda olduğu, 70’li yıllarda daha çok özümsemiştir (Laclau, 2006: 103-104).

Geçmişten bugüne bireyin ideolojik kimliğini belirlerken yönlendirici sayılabilecek unsurlarda değişimler meydana gelmiştir. Geçmişte birey, bir ideolojik kimliğe sahip olurken yaşadığı zümreye aidiyet duygusu, eğitim seviyesi, ekonomik durumu gibi etmenlerin etkisi ile yönelimini yapmaktadır. Ancak günümüzde bu durum değişmiştir. Birey, ideolojik kimliğe yöneliminde toplumun çıkarlarını gözetmektedir (Caprara ve Vecchione, 2015:4).

Bir yerde bir kimliğin oluşturulması için keskin yol ayrımları gerekmektedir. Kollektif bir kimliğin oluşturulması için “biz” denmesi yeterli değildir. Çünkü biz kelimesinin anlamını yansıtmaması için söz konusu keskin yol ayrımı “diğerleri” ile mümkün olmaktadır (Arman ve Cengiz, 2021: 62).

1.2.1 Siyasi İdeoloji ve AB Entegrasyonu

Kopecký ve Muddle (2002) AB entegrasyonunu siyasi partiler bazında inceleyerek, AB entegrasyona verilen desteğin partilerin stratejisi yönünde gelişen bir destek mi yoksa ideoloji kapsamında gerçekleşen bir destek mi olduğunu ele aldığı çalışmasında, siyasi ideoloji kapsamında desteğin alt yapıyı oluşturduğu sonucuna varmıştır (Kopecký ve Muddle, 2002: 319-321).

Brinegar, Jolly ve Kitschel (2004), AB entegrasyonuna desteği birbirinden farklı kapitalist sistemlerin ideolojik boyutlarına dayanarak incelemiştir. Çalışmada gösterildiği üzere refah devletlerinin yapısına göre ülkedeki ideolojilerin AB’ye desteği değişim göstermektedir. Örneğin yeniden dağıtıcı refah devletlerinde AB’ye olumsuz tutum ile yaklaşan ideolojinin sol ideoloji olduğu tespit edilmiştir. Ancak liberal-rezidüel refah devletleri için durum değişim göstermekte ve olumsuz tutum sağ ideolojiden gelmektedir. Muhafazakâr (Hiristiyan) refah devletleri için ise ideolojik bir çekişme bulunmamaktadır. Genel olarak bakıldığında ise AB entegrasyonuna olan olumlu ya da olumsuz tutumların ideolojiden bağımsız olmadığı sonucuna varılmıştır (Brinegar, Jolly ve Kitschel, 2004: 63-85).

Hellström (2008), AB entegrasyonunda, siyasi ideolojinin etkisini panel veri kullanarak regresyon analizi yöntemi ile incelemiştir. Araştırmaya göre siyasi ideoloji, AB entegrasyonuna verilen destekte belirleyici bir etkiye sahip olmamaktadır ve farklı siyasi ideolojiye sahip partilerin büyük bir bölümü AB'yi iyi yönde algılamaktadır. Bu nedenle ideolojinin gayrimuayyen olduğunu çalışmasında saptamıştır (Hellström, 2008: 198-204).

Hooghe, Marks ve Wilson (2002), çalışmalarında siyasi ideolojinin, Avrupa entegrasyonu üzerinde yarattığı etkiyi 14 ülkenin 125 siyasi partisinin oluşturduğu veri seti ile çoklu en küçük kareler yöntemini kullanarak incelemiştir. Çalışmaya göre aşırı sağ ve aşırı sol ideolojiye sahip partiler entegrasyona temkinli yaklaşmaktadırlar ve henüz güven oluşturamamışlardır. Bu bağlamda çalışmada AB entegrasyonuna desteğin, siyasi ideolojiden bağımsız olmadığı sonucuna varılmıştır (Hooghe, Marks ve Wilson, 2002: 968-984).

Aspinwall (2002) tarafından siyasi ideolojinin, AB entegrasyona etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Merkez ideolojiye sahip gruplar AB entegrasyonuna destek vermektedirler. Ancak durum aşırı sağ ve aşırı sol için durum farklılaşmaktadır ve bu iki grup AB entegrasyonu için olumsuz tavır sergilemektedirler (Aspinwall, 2002: 95-104).

1.2.2 Siyasi İdeoloji ve AB Değerleri

Klepač Pogrmilović (2010), Hırvatistan'ın AB'ye katılım sürecinde, AB kimliğine uyumunu incelemiştir. Bu bağlamda Hırvatistan'ın siyasal partilerinin bu süreçte AB değerleri ve AB kimliği ile ilgili kat ettikleri mesafe araştırılmıştır. Eurobarometer 2010 ve 2016 veri setine binaen Hırvatistan'da AB'yi temsil eden değer olarak en fazla orana “Hukukun Üstünlüğü” değeri sahip olmuştur. AB entegrasyonuna giden yolda en fazla yol kat ederek, AB değerleri hakkında çalışmalar yürütenin ise sol partiler olduğu tespit edilmiştir (Klepač Pogrmilović, 2010: 107-112).

Berthet (2022), çalışmasında “the Maticresolution” kararını inceleyerek, kürtaj hakkını AB değerleri kapsamında değerlendirilmiştir. AB her ne kadar AB

değerleri ile kollektif bir kimlik yaratma yolunda adımlar atıyor olsa da kürtaj tartışmaları AB üyesi ülkelerde devam etmektedir. AP'yi oluşturan siyasi partiler bazında ele alındığında kürtaj hakkının hangi AB değerinin kapsamına girdiği ile fikir birliği bulunmamaktadır (Berthet, 2022: 1807-1810).

Wagner, Schneider ve Halla (2009), çalışmalarında demokrasi tatminini çoklu regresyon yöntemi yardımı ile ele almıştır. Bağımsız değişkenleri kurumsal özelliklerin oluşturduğu çoklu regresyonda, hukukun üstünlüğünün demokrasi tatmini üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada korelasyon analizi sonucunda siyasi ideoloji ile demokrasi tatmini arasında korelasyonun düşük olduğu sonucuna varılmıştır (Wagner, Schneider ve Halla, 2009: 34-49).

1.3 Algı Kavramı

Algı farkında olunmaksızın yapılan bir düşünme eylemi şekli olarak ortaya çıkmakta (Locke, 1847, 98-102), “düşünüyorum o halde varım” sözlerini ifade eden Descartes ile düşünme eyleminin insanın mevcudiyetinin öznesi konumunda olduğu bilinmektedir (Stout, 1929: 330-331). Bir olayın algılanması için odaklanma ya da üzerinde planlamalar, tasvirler hazırlama gerekmekte ve birey, kendini çabası bir şekilde mevcudiyetinin akışına bırakarak düşünmektedir (Locke, 1847, 99-101). Duyular sonucunda anlamlandırılan durumlar anlık gelişebilmekte ve zihne yerleşen algıda derin bir mantıksal çıkarım aranmamaktadır. Örneğin birey, bir uğur böceğini renginden ya da şeklinden dolayı geliş güzel bir şekilde güzel olarak algılayabilmekte; ancak bir hamam böceği görünce korkuya kapılabilmektedir (McCauley, 2020: 18-19).

John Locke (1847), algının bir düşünme eylemi olduğunu ve bu eylem için herhangi bir zorlama olmaksızın sonuca varıldığını belirtmektedir. Bir bebek dünyaya geldiğinde, etrafında süre gelen olayları duyu organları ile anlamlandırmaya çalışmaktadır. Örneğin bir ışık huzmesi gördüğünde, ışık huzmesine doğru bakışlarını yoğunlaştırmaktadır. Basit, plansız düşünme eylemi zamanla gelişmekte ve algılar da bununla birlikte gelişmektedir (Locke, 1847, 98-102).

Immanuel Kant (2022), algı ile ilgili görüşlerini belirttiği “Arı Usun Eleştirisi” eserinde algıyı, “uzay ve zaman” ile birlikte ele almıştır. Tecrübe ile “bir şey” olarak hayat bulan algı, görgül düzenin olmazsa olması olarak atfetmiştir. Uzayın edinimsel bir siluet olduğu düşünülürse, edinimlerin hayat bulduğu duyumsamalar ile birlikte algı, bu silueti oluşturmaktadır. Uzayda bireyde var olan kaygı bile algı sonucu meydana gelmektedir. (Kant, 2022, 258-260).

James (2007), algıyı açıklarken ihsas ile arasında olan bağın ve farklılıkların üzerinde durmuştur. İki kavram farklı olsa da birbiri ile ilişki içinde olup, örneğin bir durum anlamlandırılırken yalın bir şekilde bir rengi ifade etmesi halinde ihsasa yaklaşıırken, durum anlamlandırılırken arada ilişkisel örüntüler ortaya çıkıyorsa ve mukayese yapılmaya uygun ise algıya yaklaşmaktadır (James, 2007, 2-4).

Boin ve Rhinard (2008), tecrübelerin mahiyeti üzerinden algıyı değerlendirmişlerdir. Bir durumun farklı toplumlarda farklı yorumlanabileceğini vurgularken söz konusu durumun bir ülkede son derece berbat bir etki yaratabileceğini ve kamuoyunda bu durumu büyük bir yıkım olarak değerlendirebileceğini; ancak aynı durumun başka bir ülkede bu kadar sert karşılanmamasının mümkün olduğunu belirtmektedirler (Boin ve Rhinard, 2008: 2-4).

Sagiv, Sverdlik, Schwarz (2011) çalışmalarında algılar ve değerler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir. Birey sahip olduğu değerler çerçevesinde gelişen olayları anlamlandırmakta, değer ve algı arasındaki zincir vasıtasıyla tepkilerini geliştirebilmektedir (Sagiv, Sverdlik, Schwarz, 2011: 64-75).

1.3.1 Algıların Yönetimi

Bernays (1928), çalışmasında algı yönetimini ele alırken manipülasyonlarla halkın algılarının istenilen yöne çekilebileceğini, tarihte bu durumun birçok örneği olduğunu ve medyanın bu noktada muazzam bir araç olduğunu belirtmiştir (Bernays, 1928: 958-971).

Siegel (2005), Amerika’nın savaş stratejisine istinaden algı yönetimini ele aldığı çalışmasında, algı yönetimi vasıtasıyla saklı kalmış birçok hakikate

ulaşmamanın mümkün olduğunu, psikolojik bir misyon olarak hareket edilerek kimsenin üzerinde düşünmeyeceği bir yalnlıkta ve belli etmeksizin, bireylerin izlediği televizyondaki çeşitli programlar vasıtasıyla yapılabileceğini, çatışmaya sebebiyet verdiği kadar, taraflar arasında bir uzlaşma ya da barışın sağlanmasına olanak tanıyacak kadar önemli bir araç olduğunu savunmuştur. Algı yönetimi hakkında medyanın kilit bir rol oynadığını çalışmasında belirtmekte, medya ile evrensel bir etki yaratılabileceğini savunmaktadır. Teknolojide her gün gelişmeler yaşanmaktadır ve bireyler dünyanın her yerinden haberlere ulaşabilmektedirler. Ancak ortaya bilgi kirliliği de çıkabilmekte ve dünyanın her tarafından yayılan haberler neticesinde kutuplaşmalar yaratılabilmektedir (Siegel, 2005: 120-125).

Nye (1990), algı yönetimi araçlarını değerlendirirken listede değerlere, sanata, kültüre değinmektedir. Bu araçları “yumuşak güç” olarak görmekte ve bu araçların algılar üzerinde medya gibi etki yaratacağını savunmaktadır (Nye,1990, 153-170).

Iyengar ve Hahn (2009), algı yönetiminde medyanın üzerinde durmuştur ve medyanın seçmenlerin algılarına etkisinin olduğunu savunmuştur. Her seçmen kendi ideolojisine yakın kaynaklardan haber almaktadır. İdeolojik kutuplaşmanın boyutu için geçmiş zaman ve şimdiki zaman karşılaştırıldığında bireylerin televizyonda sınırlı kanalların bulunduğu dönemde, farklı siyasi ideolojiye sahip olan bireylerin aynı bilgiye ulaştığı göz önünde tutulursa, şimdi bireyler istedikleri her an internetten haberlere ulaşabilmektedir. Bu bağlamda ideolojik tercihler haber alma kaynaklarını etkilemektedir. Bunun yanı sıra medyanın da algılar üzerinde etkisi bulunmaktadır (Iyengar ve Hahn, 2009: 19-26).

1.4 Refah Devleti Kavramı ve AB Entegrasyonu

19. yüzyıl itibariyle ortaya çıkan sosyal politikaların arka planında Sanayi Devrimi ile birlikte sosyal sınıflara ayrılan toplum bulunmaktadır. Ağır alışma şartları altında mütemadiyen sömürülen, refahını kaybeden ve yaşamlarını iademe ettirmekte zorlanan işçi sınıfı arasında örgütlenmelerin baş göstermesi, kaygılara neden olmuştur. Makine kıran ve sendikalar ile bir araya gelen işçi sınıfının korku salması nedeniyle, aradaki gerilimin yumuşatılması için sosyal politikalar ortaya

çıkmıştır (Mueller, 2021: 9-26). Sosyal politikaların ortaya çıkmasında sosyalizmin yayılması hakkında endişelerin payı da bulunmaktadır (Backhouse ve Nishizawa, 2010: 1-2). Almanya’da Bismarck öncülüğünde geliştirilen sosyal politikalar ile örgütlenen, hakkını arayan ve sendikalaşan işçi sınıfının hayat şartlarının iyileştirilmesi ile tehlikenin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır (Özcüre, 2014: 9-10).

Refah devletleri için literatürde farklı zamanlarda farklı kanaatlerden yola çıkılarak farklı sınıflama modelleri geliştirilmiştir (Laužadytė, Baležentis ve Goculenko, 2018: 101-104).

Richard M. Titmuss (1974), refah devletlerini “kalıntı modeli”, “endüstriyel-başarı performans modeli” ve “kurumsal yeniden dağıtıcı modeli” olmak üzere üç grupta incelemiştir (Titmuss, 1974, 30-33). İlk sınıf olan “kalıntı model” incelendiğinde, devlet tarafından kamu yardımları olabildiğince en düşük seviyede tutulmaktadır. İkinci model olan endüstriyel-başarı performans modeli” incelendiğinde refahın sağlanması çalışarak sigortaya tabi olduğunda, ödenen primler neticesinde ile mümkün olmaktadır. Titmuss’un üçüncü sınıflama modeli olan “kurumsal yeniden dağıtıcı model” incelendiğinde ise bu modelde kamu hizmetlerinden her vatandaş homojen olarak faydalanmaktadır (Özdemir, 2007: 128)

En çok öne çıkan sınıflandırma Gösta Esping-Andersen tarafından oluşturulmuştur (Begg, Iain, Fabian Mushövel, ve Niblett, 2015: 12-13) Esping-Anderson (1990), sınıflandırmasında üç modelin üzerinde durmuştur. Çalışmasında “Liberal Model” kamu yardımları oldukça az tutulmaktadır. Devletin refahı düzenleme ya da yoksullara yardım gibi kaygıları bulunmamaktadır. “Sosyal Demokrat Model” kamu yardımlarının oldukça fazla olduğu modeldir. Bu modelde sosyal sınıflar arasında heterojenlik yüksek olmamakla birlikte devlet refahı artırma misyonuna sahiptir. “Korporatist Model” ise ödenen sigorta primleri ile öne çıkan bir modeldir (Esping-Anderson, 1990: 18-23).

Bonoli (1997), Esping-Anderson sınıflandırması literatürde en çok öne çıkan çalışma olmasına rağmen, bu sınıflandırmanın zayıf tarafları da vurgulanmaktadır. Esping-Anderson, refah devletlerinin sınıflandırmasında kadın faktörünü göz ardı etmiştir (Bonoli,1997: 354-355). Bonoli (1997), Arts ve Gelissen (2002), Akdeniz

lkelerinin Esping-Anderson sınıflandırmasında herhangi bir modele dahil edilmemesini eleştirmişlerdir (Arts ve Gelissen, 2002: 142).

Ferrera (1996), Esping-Anderson sınıflandırmasında dördüncü model olan ve Esping-Anderson'un dahil etmediği güney ülkelerini içine alan "Güney Modelini" alışmasında sunmuştur. "Anglo-Sakson Modeli", "Bismarck Modeli", "İskandinav Modeli" ve "Güney Modeli" olarak dört farklı sınıflama yapmıştır. "Anglo-Sakson Modeli" sosyal güvenlik alanında sadece sağlık ile ilgili uygulamaların evrensel nitelikte olduğu, "Bismarck Modeli" tamamen bireylerin iş hayatındaki etkinliğine dayanan, "İskandinav Modeli" yüksek kamu yardımı, sosyal sınıflar arasında heterojenliğin az, vergiler oldukça yüksek, "Güney Modeli", sağlığa ulaşım vatandaşlığın getirdiği bir hak, kamu-özel harman sistem olarak sıralanmıştır (Ferrera, 1996: 17-35).

Bonoli (1997), çalışmasında ise Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) kilit nokta olarak sunmuştur. "İngiliz Modeli", "Kıtasal Modeli", "Kuzey Avrupa" ve "Güney Avrupa" olmak üzere dört sınıflamadan hareketle dört tip sınıflama yapmıştır. alışmasında yapılan dört sınıflandırmayı ise "Bismarck" ve "Beveridge" sistemlerine dahil olacak şekilde iki ayrıarak incelemiştir. "İngiliz Modeli" ve "Kuzey Avrupa Modeli" Beveridge grubuna dahil edilmiştir. "Kıtasal Model" ve "Güney Modeli" Bismarck grubuna dahil edilmiştir. Bismarck sisteminden hareketle Kıtasal Model'de yer alan lkeler, GSMH olarak incelendiğinde bu ülkelerde sosyal harcamalar oransal olarak yüksektir; ancak Güney Modeli'nde bu oran düşüktür. Beveridge sisteminde vergilerin oldukça yüksek olmasından hareketle İngiliz Modeli'nde yer alan ülkelerde sosyal harcamaların GSMH kapsamında oranı düşükken, Kuzey Model'de sosyal harcamalar oldukça yüksek bir orana tekabül etmektedir (Bonoli, 1997: 351-368).

Tablo 1.1: Refah Devletleri Sınıflamaları

		- ABD - İngiltere - Kanada
--	--	--

Esping- Anderson	Liberal	- Avusturalya - İrlanda - Yeni Zelanda
	Korporatist	- İsviçre - İtalya - Japonya - Almanya - Fransa - Finlandiya
	Sosyal Demokrat	- İsveç - Norveç - Belçika - Hollanda - Avusturya - Danimarka
Ferrara	Anglo-Sakson	- İngiltere - İrlanda
	Bismarck Modeli	- İsviçre - Almanya - Belçika - Fransa - Hollanda - Avusturya - Lüksemburg
	İskandinav	- Finlandiya - İsveç

		- Norveç - Danimarka
	Güney	- Yunanistan - Portekiz - İtalya - İspanya
Bonoli	İngiliz	- İngiltere - İrlanda
	Kıtasal	- Hollanda - Lüksemburg - Fransa - Belçika - Almanya
	Kuzey Avrupa	- İsveç - Norveç - Finlandiya - Danimarka
	Güney Avrupa	- İtalya - Yunanistan - Portekiz - İspanya - İsviçre

Kaynak: (Arts ve Gelissen, 2002: 149-150)

1.5 Toplumsal Kimlik ve AB Entegrasyonu

Sosyal kimliklere sahip olan bireyler, içinde bulundukları toplumun değerlerine sahip olmakta, yaşamlarını sürdürdükleri topluma aidiyet duygusu ile bağlanmaktadır. Bir ulusu içine alacak şekilde geniş bir aidiyet duygusu barındıran toplumsal kimlik ise, ulusa ait değerleri, gelenekleri, normları kapsamına almaktadır (Puddifoot, 1995: 357-365). Topluluk, coğrafi konum itibarıyla bir araya gelen, kendine özgü temel değerleri bulunan bir insan grubunu temsil etmektedir. Topluluk içinde dayanışma bulunmakta ve bireylerin sosyal kimliklerinin bu dayanışmaya katkısı olabilmektedir. Topluluk kimliğinin bireyler tarafından benimsenerek, topluluk içinde dayanışmanın artması ile birlikte toplum kolektif olarak özdeşleşmektedir (McNamara, Stevenson, Muldoon, 2013: 393-396).

Toplumu oluşturan grupların dağılmadan beraber hareket etmesi, toplumsal bir kimlik etrafında toplanmaları, ortak bir tehdide karşı kolektif bir dayanışma içine girmeleri ile mümkün olabilmektedir. Sovyetler Birliği'ne karşı örgütlenen Avrupa ülkeleri bu duruma örnektir. Farklı tarihe, kültüre, değerlere, dile sahip ulusların bir kimlik etrafında toplanmaları ise siyasal entegrasyon için önem arz etmektedir (Gehring, 2022: 1489-1492).

AB, siyasal entegrasyonunu güçlendirmek için AB kimliğine önem vermektedir. Ancak bu kimliğin istenildiği gibi güçlü bir şekilde öne çıkamaması AB entegrasyonunun imajını olumsuz etkilemektedir (Entrikin, 1999: 274-277). AB vatandaşlığı kavramı siyasal entegrasyon yolunda önemli bir dönüm noktası olsa da gördüğü ilgi sınırlı kalmıştır. Fransız Devrimi'ni meydana getiren olaylar dizisinde, sosyal sınıf ayrımlarını alt üst ederek “vatandaş” olarak kabul edilmek isteyen halkın mücadelesi sonucunda elde ettiği/kazandığı bir kimliğe kıyasla, hali hazırda kendi ulusal kimlikleri bulunan bireylerin, ek olarak AB vatandaşlığı gibi kolektif bir kimliğe daha sahip olması, kayıtsızlıkla karşılanmıştır (Magnette, 2007: 51-57).

Habermas (2011), AB'nin siyasal bir güç olma hedefinde attığı adımların aşikâr olduğunu ve bu bağlamda güçlenmesine karşın, kolektif bir kimlik için yeterli güce erişemediğini, aidiyetin tam olarak oluşturulmadığını savunmuştur (Habermas, 2011).

Deutsch (1957), entegrasyonu toplumsal boyutta değerlendirmiştir. Karşılıklı güvenin sağlandığı, sadakatle birbirlerine bağlanan toplumdan yola çıkararak siyasi entegrasyonu ele almıştır. Entegrasyonun hedeflendiği başarıya ulaşması için kollektif bir zdeşleşmenin gerekliliğine vurgu yapmıştır (Deutsch, 1957, 69-82).

Haas, entegrasyon için bir araya gelen topluluklar arasında bir menfaat ilişkisinin olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle bir kimlikle zdeşleşmenin entegrasyonun ilk şartı olmadığını savunmuştur (Risse, 2005, 293-297) ve üç sistem üzerinde durmuştur. Öncelikle işlevselci ilk sistemde ortak politikalar, çıkarlar doğrultusunda olumlu geri dönüş alanların Avrupa kimliği ile daha iyi bir bağ kuracağını belirtmiştir. İkinci sistem “iyi Avrupalılar” olup iyi Avrupalıların entegrasyona destek verenler olduğunu, son sistem olan üçüncü sistem ise sosyalleşme olup, bu sistem doğrultusunda bireylerin aidiyet geliştirmeleri için AB kurumlarına güven duyması önem arz etmektedir (Risse ve Grabowsky, 2008: 4-6).

Vetik (2003) alışmasında AB’nin ekonomik entegrasyon temelli olduğunu, AB’nin kimlik dayatmaları ve bu bağlamda özdeşleşme fikrinin AB entegrasyonu açısından negatif etkilere neden olabileceğini, Avrupa şüpheciliğini arttırabileceğini Estonya rneği ile sunmuştur (Vetik, 2003: 1089-1096).

Laffan (1996) AB’nin entegrasyonunu korunması için AB kimliğinin çok önemli bir faktör olduğunu belirtmekle birlikte, kimlik bilincine zarar veren gelişmelere çalışmasında yer vermiştir. Avrupa lkelerinde göçmenlere karşı tutumlar, gn kronik bir tartışma konusu olarak gündeme getirilmesi AB kimliğine zarar verecek etki yaratabilmektedir. Bu bağlamda AB lkelerinde aşırı sağ ideolojiye olan ilgi artmaktadır ve bu durumun oluşturulmak istenen kimlik bilincine zarar verebilecek bir olgu olduğunu çalışmasında belirtmiştir (Laffan, 1996: 92-99).

1.6 Politikaya İlgisi

Bireyin politikaya ilgi duyması, gelişmeleri takip etmesi, yorumlaması ve bu durumun günlük hayatının bir parçası olması tamamen kendi arzu ettiği bir durumun göstergesidir. Özellikle AB içinde politikaya katılım, olayları takip etme durumu ve politik gelişmeleri takip etmeksizin tamamen bu boyuttan kendini soyutlayan

bireylerin arasındaki dinamik farklılıklar araştırma konusu olmuştur (Van Deth ve Elff, 2004: 478-487). Van Deth (1991), bireylerin politik konulara duyarlı olmalarının, bu duyarının sadece herhangi bir tehdit unsurunun oluşması durumunda kalmaksızın az da olsa hayat tarzlarına yansıtılmalarının beklendiğini savunmaktadır. Politik konulara olan merak, bireylerin siyasi yol haritalarının ve bu bağlamda siyasi aksiyonlarının habercisi olma niteliğinde olduğunu belirtmektedir (Van Deth, 1991: 202-210).

Inglehart ve Rabier (1978) tarafından yapılan araştırmaya göre, bireylerin merakını cezbetme noktasını, bireyin bilgiye ulaşma sürecinin kolaylaşması göstermektedir. Bilgi ulaşılabilir oldukça, bireyin edinimleri artmakta ve birey, politikaya olan merakını canlı tutmaktadır. Bu durum ise entegrasyona yönelimini olumlu etkilemektedir (Inglehart ve Rabier, 1978: 86-88).

Costa Lobo (2003), çoklu regresyon yöntemini kullanarak “bilişsel tutarlılık” modelinden hareketle politik tartışmaların yani günlük hayatta politik gelişmeler ile ilgili fikir alışverişi yapmanın ve politik gelişmeleri takip etmenin AB entegrasyonu için olumlu etki yarattığını tespit etmiştir (Costa Lobo, 2003: 98, 104-105).

Hobolt ve Tilley (2016) yaşanan Euro krizine istinaden, bireylerin Avrupa entegrasyonuna karşı olan partilere geçişi ve entegrasyona etki eden ideolojik değişiklikleri araştırdığı çalışmasında, politikaya ilginin düşmesi durumunda, bireyin ideolojik olarak değişme göstermesinden ziyade, olay döngüsünün dışına kendilerini iterek aktif siyasetten uzaklaştıklarını, seçmen olmayı bıraktıklarını tespit etmiştir (Hobolt ve Tilley, 2016: 978-983).

1.7 AB Kurumlarına Güven

Arnold, Sapir ve Zapryanova (2012), AB kurumlarına güvenin, AB ile bireyler arasındaki bağ ve demokratik sistemin işleyişi açısından bakıldığında önemli bir nokta olduğunu çalışmalarında vurgulamışlardır. AB ile birey arasında siyasi bağların tanzimi için bu güven ortamının gerekli bir unsur olduğunu ve AB entegrasyonu için önemli olduğunu tespit etmişlerdir (Arnold, Sapir ve Zapryanova, 2012:5,14-18).

Beach (2017), Avrupa entegrasyonunda, AB kurumlarının kilit rol oynadığını, kurucu antlaşmaların teminatı niteliğinde olduğunu ve bu süreçte AB kurumlarına güvenin önemli olduğunu belirtmiştir (Beach, 2017: 16-24).

Verhaegen, Hooghe, ve Quintelier (2017) AB'nin kolektif kimliğini güçlendirmesi, bireylerin AB'ye olan aidiyetlerinin oluşması için AB kurumlarına güvenin önemini vurgulamışlardır. İyi işleyen söz konusu kurumların, bireyin AB kimliğini özümsemesinde katkısı oldukça fazladır. Bu durum AB entegrasyonunun geleceği için önem arz etmektedir (Verhaegen, Hooghe, ve Quintelier, 2017: 169-172).

Stoeckel (2013), AB kurumlarına olan güvenin artmasının, AB entegrasyonu hakkında oluşan karşıt fikirler üzerinde etkisinin olduğunu ve olumlu bir etkinin yaratılmasında etkili bir parametre olduğunu çalışmasında sunmuştur. Ayrıca bu güvenin artması ile, AB entegrasyonu konusunda fikren muallakta kalanlar için olumlu etki oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır (Stoeckel, 2013: 39-40).

1.8 AB Ortak Politikalarına Destek

Scipioni (2018) araştırmasında, Ortak Göç ve Ortak İltica Politikalarının işleyişi ile ilgili sorunları dile getirmiştir. AB'nin göç krizi ile mücadelede oluşturduğu ortak politikaların etkin bir rol oynayamadığını belirtmiştir. AB entegrasyonunun önemli yapı taşlarından biri Schengen Bölgesi'dir ve bu bölgede giriş için kontrol yapan AB ülkeleri artmaya başlamıştır. İlk olarak Almanya ve Macaristan arasında göç krizine binaen başlayan sınır kontrolleri çok geçmeden birçok ülkenin de gündemine girmiştir ve kontroller artmıştır. AB entegrasyonunun tanzimi ve geleceği için ortak politikaların etkinliğinin arttırılması ve krizlerle başa çıkabilecek güçte olması gerekmektedir (Scipioni, 2018: 1365-1369).

Majone (2006), Avrupa entegrasyonu ele alındığında bazen ortak politikaların entegrasyona olumsuz etkide bulunabileceğini, devletlerin kendi içinde işleyişleri göz önünde tutulduğunda bu politikaların bazen sorun çözmek bir yana tartışmaya açık uçlar yaratarak sorunlara neden olabileceğini belirtmiştir (Majone, 2006: 622-625).

Hatton (2015), AB'nin Ortak İltica Politikasını ele aldığı çalışmasında, politikaya gelen tepkileri ülke bazında değerlendirmiş, birçok faktörün olumlu ve olumsuz tepkilere neden olabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda her ülkenin kendi bünyesinde göç sorununa ilişkin farklı parametreleri bulunmaktadır. Önemli bir konu olan sığınmacı krizine yönelik çalışmalar, her ülkenin sahip olduğu parametreler ve siyasi konumu, siyasi ideolojileri kapsamında değerlendirildiğinde bir uyum yakalamak zorlaşmaktadır. İltica politikası ile ilgili yapılan çeşitli araştırmalarda, tepkiler olumsuzdur. Politikanın etkin bir şekilde işlemesi AB entegrasyonu için olumlu etki yaracaktır (Hatton, 2015: 627-631).

Schoen (2008), araştırmasında AB Ortak Politikalarına olumlu ya da olumsuz desteği iki boyutta incelemiştir. Ortak savunma politikası için bir değerlendirme yapılacak olursa öncelikle vatandaşın tepkisinin olumlu olduğu ve bu politikaya destek verdikleri görülmektedir. Siyasilerde ise bu durum tam tersi olup, olumsuz bir bakış açısı bulunmaktadır. Birey, politikanın genel hatları, ülkeye olacak olan yansımaları ile ilgili tam bir bilgi akışına sahip olmadığı taktirde, siyasetin içinde olan elitler ile arasında görüş ayrılıkları oluşabilmektedir. Ayrıca bireyin ortak politikalara yaklaşımı çekimser olabilmekte, kendi ülkesine ait ulusal kimliği ile hareket edebilmektedir. Ancak olası bir dış tehdit karşısında ulusüstü politikanın varlığına ihtiyaç duyabilmektedir. Bu durumda ise AB entegrasyonuna verilen önem artmakta ve kamuoyu entegrasyondan taraf olabilmektedir. Bu durumda AB'nin kolektif kimliği önem kazanmaktadır (Schoen, 2008: 14-22).

1.9 Özgür Medya

Smith (1992), AB'nin kolektif kimliğinin kamuoyunda benimsenmesi ve bireyin bu kolektif kimlik içinde AB entegrasyonuna destek vermesi için medyanın büyük önem arz ettiğini belirtmiştir. AB üyeleri farklı kültürlerden gelmekte ve kendi milli haber kaynakları ile kendi iç siyasetini yorumladığı gibi, aynı kaynaklardan AB ile ilgili politikaları da takip etmektedir. AB, her ne kadar bir kimlik bilinci ile siyasi güç olma yolunda adımlar atsa da üye ülkelerin vatandaşları kendi medya kanallarından AB ile ilgili haberleri takip etmektedirler. Bu durumda

AB'nin yarattığı etki, ulusal medyanın tarafsızlığı önem arz etmektedir (Smith, 1992, 72-73).

De Vreese ve Boomgaarden (2006), medyanın olumlu ya da olumsuz etki yaratabilecek şekilde bir mekanizmaya sahip olduğunu ve kamuoyunu yönlendirmesi dolayısıyla AB entegrasyonunda güçlü bir aktör olduğunu savunmuşlardır (De Vreese ve Boomgaarden, 2006: 427-429).

Brosius, Elsas ve Vreese (2019), araştırmalarında, bireyin medya aracılığıyla AB entegrasyonu ve AB ortak politikaları ile ilgili tutum geliştirdiğini belirtmiştir. Medya, entegrasyonun güçlenmesi, fikirlerin yayılması ve ortak politikaların kamuoyu tarafından desteklenmesi için önemli bir araçtır. Ancak bu durumda bireyin haber kaynağına güvenmesinin ve doğru haber almasının entegrasyon için önem arz ettiğini belirtmektedir (Brosius, Elsas ve Vreese, 2019: 449-459).

De Wilde (2011), medyada yapılan çeşitli haberlerin, siyasi ideolojileri yönlendiren propagandaların AB entegrasyonu üzerinde etki gösterebildiğini, bu etkinin ise entegrasyon üzerinde olumsuz etkiler yaratabilecek boyutlara ulaşabileceğini belirtmiştir. Medya, AB entegrasyonunu gölgeleyecek göstergeleri sunabilmekte ve bireyler sahip oldukları ideolojiler doğrultusunda bu etkinin altında kalabilmektedirler (De Wilde, 2011: 562-564).

Nieminen (2019), çalışmasında medyanın güçlerin esiri olabileceğini, siyasi ideolojilerin etkisi doğrultusunda özgürlüğünü kaybedebileceğini ve güce hizmet eden kurumlar haline gelebileceğini belirtmektedir. Medya özgürlüğünü yitirip, halka değil de güce hizmet etmeye başladığında, bireyler güvenini yitirecektir ve kendi ulusal medyasına güvenmeyen bireyler, sosyal medyada yayınlanan bilgi kirliliğine maruz kalabilecektir. Avrupa entegrasyonu ve değerleri bakımından bakıldığında bireyin farklı ideolojilere rağmen diğer bireyler ile eşit ve tarafsız haber alma özgürlüğü bulunmalıdır. Bu duruma tezat bir durum oluştuğunda demokrasi zarar görebilmektedir (Nieminen, 2019:44-60).

1.10 AB Bilgisi

Anderson (1998), literatürde yapılan birçok çalışmada vatandaşların AB entegrasyonu ile ilgili yetkin bir malumata sahip olmadığını belirtmekte ve bu durumu AB'nin dinamik yapısına bağlamaktadır. Değişen şartlar ve değişen gündem bireyin kontrolü dışında devam etmekte, birey gündemi takip etmekte zorluk çekmektedir. Ancak birey homo-economus olsa da aidiyet duygusunu geliştirmesi ve AB kolektif kimliğini benimsemesi için AB'ye görev düşmektedir. AB, siyasi yönünü güçlendirmek ve bu bağlamda AB entegrasyonuna olan desteği arttırmak için kamuoyunu aydınlatmalıdır (Anderson, 1998: 573-592).

Rose ve Borz (2016), bireyin AB entegrasyonu hakkında doğru beyanlarda bulunması, yeteri kadar konuya hâkim olması entegrasyona olan desteğe katkıda bulunacağını belirtmektedir (Rose ve Borz, 2016: 377-381).

Zaller (1992), bireylerin AB'de politik olaylara olan duyarlılığı ve ilgisini ölçmenin önemli olduğunu savunarak “siyasi farkındalık ölçeği” geliştirmiştir. Bu ölçeğin soruları ile spesifik bir politik konu hakkında cevaplara ulaşılmak istenmektedir (Zaller, 1992: 43-44).

Hobolt (2007), Norveç'te yapılan AB referandumunu ele aldığı çalışmasında, vatandaşlara AB ile ilgili bilgileri sağlayan kaynağın önemine vurgu yaparak, sağlanan bilgilerin ülkede yer alan siyasi partilerden alındığını ve bu bağlamda tutumların yönlendirilebileceğini vurgulamıştır. Medyanın tarafsız olmasının önemi bu bağlamda ortaya çıkmaktadır (Hobolt, 2007: 162-175).

1.11 Göç

AB'nin kimliğini güçlendirmek amacıyla yürüttüğü çalışmalar, AB vatandaşlığı kavramı, geliştirilen ortak politikalar üçüncü ülkelerin dikkatini çekmektedir. Sağladığı birçok avantajla birlikte AB sınırları içinde yaşamak cezbedici bir hale gelmiştir (Van Houtum ve Pijpers, 2007, 295-296).

Davidov ve Meuleman (2012), yeni bir ülkeye gelen göçmen bireyin, kendi değerlerini, inançlarını ve kendi kültürlerine has yaşam tarzını yeni geldiği ülkede de sürdürmesi üzerinde durarak, çalışmalarında değerler ile göç karşıtlığı arasında bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir (Davidov ve Meuleman, 2012: 760-761). Davidov

ve Semyonov (2017) belirttiği üzere göçmen karşıtı duygular, finansal olarak geleceğe umutla bakamayan bireylerde gelişebilmektedir ve göçmenlerin topluma entegrasyonunun sağlanmasında bazı ülkelerin kısır politikalar izlemesi ile ülkeden ülkeye de karşıtlığın derecesi değişebilmektedir. Göç konusunun entegrasyona olumsuz yansımaları ile birlikte, göçmen karşıtı siyasi politikalar entegrasyonu daha da kısır hale getirmektedir. Ülkelerinde yaşanan ekonomik kriz ya da savaş nedeniyle Avrupa'ya gelen göçmenlerin daha sonra ailelerini de getirmeleri ile birlikte uyum süreci zora girmekte, kendi topluluğunun yaşadığı mahallelerde yaşamayı isteyen göçmenler ile Avrupa insanı arasında gerekli entegrasyonu tam olarak sağlanamamaktadır (Davidov ve Semyonov, 2017: 360-363).

Sniderman, Hagendoorn ve Prior (2004), göçmen karşıtı tutumların ekonomik bir sorun olduğu kadar, Batı Avrupa ülkelerinde göçmenlerin ulusal kimlik için bir tehlike olarak algılanması nedeniyle göç karşıtlığı ve kimlik arasında bağlantı kurmuştur (Sniderman, Hagendoorn ve Prior, 2004: 37-45).

De Vreese ve Boomgaarden (2005), araştırmalarında göçün AB entegrasyonu üzerinde bir etkisinin olduğunu belirtmektedir. AB ülkelerinde yaşanan göç ve göçmen krizleri ülkenin siyasi gündemini belirlemekte ve kamuoyu üzerinde tepkilere yol açmaktadır. Bu nedenle göç karşıtı siyasi partiler, seslerini daha hızlı duyurmaktadırlar. Araştırmada göçmenleri istemeyen bireylerin, AB entegrasyonuna karşı olabileceği vurgulamışlardır (De Vreese ve Boomgaarden, 2005: 64-72).

Azrout, Van Spanje ve De Vreese C (2011), Türkiye'nin AB üyeliğini ele aldıkları araştırmalarında, kamuoyunun AB entegrasyonu üzerinde etkisinin olduğunu, bu bağlamda göçmen karşıtı görüşlerin AB entegrasyonuna desteği olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir (Azrout R, Van Spanje ve De Vreese, 2011: 5-7).

Sedelmeier (2014), AB'nin 2004 genişlemesinin kıtadaki birliktelik için önemli bir husus olduğunu belirtmektedir. Ancak AB entegrasyonu açısından bakıldığında yıllar geçtikçe kamuoyunda serbest dolaşım göz önünde bulundurulduğunda negatif etkilerin yaşandığını belirtmektedir (Sedelmeier, 2014: 5-11).

Meltzer ve diğlerleri (2018) araştırmalarında, göç karşılığının ÷lkeden ÷lkeye değışmekte olduğunu belirtmişlerdir. AB içindeki serbest dolaşım hakkında AB üye ÷lkelerinin genel olarak tarafsız ya da olumlu bir bakış açısına sahiptirler. Ancak konu göç olunca fikir ayrılıkları ortaya çıkarak Batı Avrupa’dan gelen göç ile ilgili olumlu duyguların, Doğu Avrupa için aynı şekilde olmadığı ortaya çıkmıştır. Genel olarak bakıldığında AB içindeki göçe, AB dışından göçe bakıldığđ kadar olumsuz bakılmamaktadır (Meltzer ve diğlerleri, 2018: 12-20).

1.12 Demografik Parametreler: Cinsiyet, Yaş, Yerleşim Yeri

Rose ve Borz (2016), AB entegrasyonuna desteği ve AB kollektif kimliğine aidiyeti, bireyin demografik parametreleri olan yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri gibi bilgilerin yönetmediğini çalışmasında sunmuştur (Rose ve Borz, 2016: 378, 380).

De Vries (2018), AB entegrasyonuna olan tutumların ve Avrupa şüphecililiğinin cinsiyetten ve yaştan bağımsız olmadığını çalışmasında belirtmiştir (De Vries, 2018: 113-114).

Gerritsen ve Lubbers (2010) Avrupa’ya güveni ele aldıkları araştırmalarında, pop÷lasyon içindeki güven ortamına etki eden faktörler arasında cinsiyetin ve yaşın bulunduğunu, fark az olmakla birlikte kadınların erkeklere kıyasla daha az güven duygusuna sahip olduğunu, yaş ilerledikçe güven miktarında azalma meydana geldiğini belirtmişlerdir (Gerritsen ve Lubbers, 2010: 281-282).

Mau (2005), OLS regresyon analizi ile cinsiyet ve yaşın AB entegrasyonuna destek üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu çalışmasında sunmuştur. Çalışmada kadınlar entegrasyona daha az destek vermektedirler. Yaş ile ilgili tespit edilen anlamlı etki ÷lke bazında değışmektedir (Mau, 2005: 296-302).

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA DEĞERLERİNİN TARİHÇESİ

2.1 Antik Çağ: “Demokrasi”

Fenike prensesi Europa ile Yunan mitolojisinde yer alan Avrupa sözcüğü, prensesin Zeus tarafından kaçırılarak Girit’e getirilmesi ile tarihte yer bulmuştur (Davies, 2016: 14-15, Le Goff, 2020:9). Asya’nın batısında bulunan bölgenin Avrupa olarak anılmaya başlanması, doğunun ve batının ayrışması, Europa’nın efsanevi Minos’u doğurması ile devam etmiştir (Le Goff, 2020:9).

Yunan-Pers Savaşları’nda doğu ve batı ayrımı daha keskinleşmiştir (Davies, 2016: 122). Bu dönemin eserleri ve tarihe yansıyan anekdotlar göz önünde tutulduğunda, Yunan kaynaklarına göre Avrupalılar özgürlüğü temsil ederken, bir lidere sahip olan Persler dolayısıyla Asya, özgürlükten yoksundur ve kölelere sahiptir. Ancak demokrasiye sahip olan Antik Yunan için de demokrasi ayrıcalıklı olan bireylerin katılım gösterdiği siyasal bir sistemdir (Canfora, 2010: 23-32). İlk olarak 5. yüzyılda ortaya çıkan (Papanikos, 2022: 105), günümüzdeki modern halinden oldukça farklı olan bir içeriğe sahip olan (Fleck ve Hanssen, 2006: 115) demokrasi, Antik Atina’da ortaya çıkmıştır (Papanikos, 2022: 105). Etimolojik olarak incelendiğinde demokrasi, “demos” ve “kratos” sözcüklerinin bir araya getirilmesi yoluyla oluşturulmuştur. “demos”, polis (kent) içinde yaşamını idame ettirmekte olan halk ile ifade edilmekte olup (Keçeci, 2016: 34), kadınlar bu grupta kesinlikle yer almamaktadır. Ayrıca köleliğin görüldüğü bu dönemde, kölelerin ve yabancıların da demosa dahil olmalarının söz konusu olmamasının yanı sıra, dahil olanlar ise mülk sahibi erkek bireylerdir (Özdemir, Şimşek ve Aktaş, 2010: 261). Kelime itibarıyla “kratos” ise köken olarak iktidar anlamına gelmektedir (Dinçkol, 2017: 753).

Antik Yunan’da tarihe yön veren bir diğer gelişme, seçimlerin yapılmasıdır (Özdemir ve Nişancı, 2019: 76). Yunan polislerinde yaygın olarak yapılan seçimler, modern demokrasilerde yapılan seçimlerden farklı olarak kura ile yapılmaktadır. Yunan polislerinde bireylerin yaşamlarının her anında tanrıların, efsanelerin yer

alması ve bu nedenle yapılan seçimlerde iyi ve doğru olana ulaşmada tanrının karar vereceği, yol göstereceği inanışından hareketle bu seçim modeli belirlenmiştir (Avasthi, 1958: 276-279). Sortisyon olarak adlandırılan bu seçim mekanizması ile seçime iştirak eden her bireyin seçilme olasılığı, bireyin nüfuzlu olmasından, taraftarlarının bulunmasından ya da maddi imkanlarından bağımsızdır ve seçime katılan bireyler arasında bir eşitlik söz konusudur (Aktan ve Yay, 2021: 231-234). Ancak siyasete katılanlar arasında da bir eşitlik söz konusu değildir. Siyasete katılım göstermesi mümkün olan yurttaş olarak nitelendirilen bu kişiler, ekonomik statülerine göre siyasette konumlandırılmışlardır (Akkoç, 2014:34-35). Siyasete katılım gösteren kitle, varlıklı erkek bireyler (Özdemir, Aktaş ve Şimşek, 2010: 260-261), din görevlisi olanlarla sınırlandırılmıştır (Dinçkol, 2017: 753). Kadınlar ve polis dışından gelenler, özgür olarak nitelendirilse de bu sınırlı bir özgürlüğe tekabül etmektedir. Siyasete katılım göstermeleri mümkün değildir (Akkoç, 2014:33).

Demokrasi ve demokrasi uygulamaları ile ilgili bu dönemde yaşayan filozoflar düşüncelerini dile getirmişlerdir (Fleck ve Hanssen, 2006: 115) ve bu dönemde siyaset felsefesinin temelleri atılmıştır (Beriş, 2016: 11). Sokrates, retorik yaklaşımla yönetimde bulunan, yetkinliği olmayan, yetersiz yöneticilerin bulunduğu demokrasiyi yakından gözlemleme fırsatı bulmuştur. Sokrates, insanların hayat konusunda septik bir yaklaşım sergileyerek, noksanlarının farkına varıp ahlaki değerlere ulaşabileceklerini savunmuştur; ancak düşüncelerinden dolayı ölüme mahkûm edilmiştir (Kütükçü, 2021: 74-75).

Siyaset felsefesinin bugün bile mihenk taşı kabul edilen Sokrates'in öğrencisi Platon, demokrasiye güven duymamasının yanı sıra, "Devlet" adlı eserinde ideal devletin nasıl olması gerektiği ile ilgili düşüncelerini savunmuştur. Platon, normal insanların siyasette boy göstermeleri ile ilgili eleştirilerini dile getirmiştir. Platon'a göre siyasetin yetkin ve erdem sahibi bilgeler tarafından yapılması gerekmektedir.

Siyaset biliminin kurucusu olarak tarihte yer alan, Platon'un öğrencisi Aristoteles, Platon'dan farklı olarak idealist bir soyut düzeni savunmak yerine, somut bir perspektifte olan düşüncelerini dile getirmiştir. Aristoteles'e göre yönetim idealist bir çerçeveye oturtulacak kadar stabil değildir, ekonomik, tarihsel, yaşanan

bölgenin şartları gibi birçok faktörden etkilenecek farklılık gösterebilmektedir (Beriş, 2016: 11-15). Bu dönemin filozoflarının görüşleri, modern siyasetten uzak olsa da günümüzde birçok araştırmacının hala yararlandığı kaynaklar olmuşlardır (Fleck ve Hanssen, 2006: 115).

Yunan siyasal sisteminde yurttaş statüsünde olan bireyler için tanınan haklara ve özgürlüğe nazaran kölelerin bulunması ve kölelerin hiçbir siyasal hakka sahip olamayışı bir diğer paradokstur. Romalılar ise Yunanlara nazaran yurttaşlığın kapsamını genişleterek yurttaşlık hakkını yabancılar haricinde herkes için geçerli kılmıştır (Kütükçü, 2021: 424-425). Ancak yine kadınların siyasal hakları kısıtlı tutulmuştur (Gerken ve Vigneron, 2000: 107).

Roma'da kralların yönetimden uzaklaştırılması ile M.Ö 509'da yönetim şekli olarak cumhuriyet getirilmiştir. "Patricus" adı verilen soylu sınıf ekonomik ve siyasi olarak özgür olup birçok hakka sahiptir. "Pleb" olarak adlandırılan grup ise "Patricius" imtiyazlı sınıfının dışında kalan, hakları kısıtlı halkı temsil etmektedir (Küçük, 2015: 128-129, Küçük, 2017: 201-202). Roma'nın sınırlarının genişlemesi ile birlikte "Patricius" ve "Pleb" grupları arasında mücadeleler başlamıştır (Çığır Dikyol, 2021: 1027). Ortaya çıkan çatışmalar neticesinde "On İki Levha Kanunları" hazırlanmıştır (Dinçkol, 2017: 760). "On İki Levha Kanunları" ile Prebler birçok ekonomik ve sosyal hak kazanmışlardır (Küçük ve Saygılı, 2016: 268).

2.2 Ortaçağ: Karanlık

MS 476 yılında Roma İmparatorluğu yıkılması ile birlikte merkezi otoritenin hüküm sürdüğü dönem, yerini karmaşanın hâkim olduğu, yerel yönetimlerin ehemmiyetinin arttığı döneme bırakmıştır. Orta Çağ'ın en belirleyici özelliği olan feodal sistem ortaya çıkmıştır (Pelz, 2016: 19-20). "Karanlık" olarak tabir edilen bu dönemde halk sınıflara ayrılmıştır ve sınıflar arasındaki fark çok belirgin bir boyuttadır. Hristiyan Kilisesi, sert kurallarla hüküm sürmektedir (Koray, 2005: 29-30) ve halkın üzerinde kurduğu hakimiyet ile büyük bir güç haline gelmiştir (Kılıç ve Demirçelik, 2011: 182).

5. ve 9. yüzyıl arasındaki dönemde etkin olan feodalite (Ülgen, 2010: 3), ademi merkeziyetçi yapısı gereği bulunduğu topluma göre farklılaşan bir sistemdir (Pelz, 2016: 19). Bu sistemde, derebeylik kavramı öne çıkmaktadır. Derebeyleri, sahip oldukları topraklar vasıtasıyla toplumda güçlü bir konumdadırlar ve bu gücü topraklarında hayatlarını idame ettirenler üzerinde kullanabilmektedirler (Aydoğdu, 2015: 4). Geçmiş döneme kıyasla köleliğin boyutu değişmiştir. Derebeyler tarafından maddi ve manevi olarak ezilen serflerin, yaşam koşulları kötüleşmekte ve can güvenlikleri bulunmamaktadır. Çok sayıda çocuk ve bebek ölümü bu dönemde gerçekleşmiştir. Zorlu hayat şartlarında yaşayan serfler, her şeye rağmen yüzde on tutarında paylarını kiliseye ödemektedirler (Pelz, 2016:23-24).

Modern toplum incelendiğinde özgürlükten bağımsız bir demokrasinin mümkün olamayacağı, bireylerin özgürlüklerinin kısıtlandığı, sosyal gruplara ayrıldığı ve gruplar arasında, bireyler arasında eşitsizliklerin olduğu bir sistemde, demokrasiden bahsedilemeyeceği bilinmektedir (Schmitter ve Karl, 1991: 4-11). Ancak Orta Çağ'da imtiyazlı bir temsil sistemi oluşmuştur ve bu sistemde aristokrasi, imtiyazlı sınıf olmuştur (Özdemir, Nişancı, 2019: 78). Orta Çağ'da laik bir sistemin varlığı ile ilgili söylemde bulunmak oldukça güç olsa da imtiyazlı grup olan aristokrasinin laik bir hayat tarzına sahip olduğuna dair tezahürler vardır (Evkuran, 2003: 38).

Orta Çağ'da kadın edilgen bir varlık olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal sınıfı ne olursa olsun edilgendir ve erkeklerle aynı seviyede değildir (Kia, 2016: 14-15). Şövalyeler, bu dönemde ahlaki bir duruş sergileme amacı güderek, aristokrat ailelerden gelen kadınlara muhafız olmuşlardır (Hirst, 2019: 29). Bu dönemde kadınlar birçok batıl inanca maruz kalmıştır. Kadının doğum sancısı, işlediği bir suçun karşılığı olarak ilahi güç tarafından verilen bir ceza olarak nitelendirilmiştir (Kia, 2016: 14-15). Özellikle kulaktan kulağa yayılan mitolojik hikayelerdeki kadın tezahürleri, kadınlara olan husumeti tetikleyen bir unsur olarak belirmiştir. Cadılıkla itham edilen kadınlar, cadı avları neticesinde infaz edilmiştir (Tekin, 2015: 311).

Hristiyan Kilisesi, sahip olduğu gücün farkındalığı ile ve bu gücünü pekiştirmek amacıyla günahkâr ve sapkın olarak nitelendirdikleri heretiklere karşı

harekete geçmiştir (Le Goff, 2020: 96-106). Heretik olarak tabir edilen ve kilise tarafından sakıncalı olarak görülen gruplar için Engizisyon Mahkemeleri kurulmuştur (Pelz, 2016: 22-23). Engizisyon Mahkemeleri, heretik grupları, dini öğretileri hiçe sayanları, zina yapanları, Yahudileri, cadılık ile itham edilen kadınları hedef almıştır (Esgin, 2012: 93). Heretikliğin onaylanmış bir açılımı yapılmamış, mahkemenin inisiyatifine bağlı olarak bireyler itham edilmiştir (Akın, 2001: 169). Heretik olarak itham edilen bireylerin haberleri olmaksızın haklarında araştırma süreci başlatılmakta ve bu bireyler neyle itham edildiklerini bilmeden göz altına alınmaktadırlar. Bu durum, itham edilen bireylerin zulme uğramalarıyla devam etmektedir. Üstelik avukat hakları bulunmamakta ve ağır şiddete maruz kalmaktadırlar (Demirkent, 2017: 210). Mahkeme kararı ile yargılanan sanıklar infaz edilmektedir ve malları haczedilmektedir (Akın, 2001: 169).

Cüzzam hastası bireyler, dönemin sevilmeyen, korkulan insanları olarak tarihte yerini almıştır ve toplumdan uzaklaştırılmak suretiyle uzak mesafede yaşamaları ön görülmüştür. Toplumun içine karıştıklarında kolayca teşhir olmaları için boyunlarında zil ile hareket etmeleri gerekmiştir (Le Goff, 2020: 106). Bununla birlikte mal varlıkları haczedilmiştir (Serdar, 2014: 104).

Gerek Roma İmparatorluğu döneminde gerek ise Orta Çağ'ın ilk yıllarında Yahudilerin ticari faaliyetlerde bulunması nedeniyle kurulan ilişkilerde hoşgörü esasından çıkılmamıştır. Ancak zaman ilerledikçe değişen dönem şartları ve şehirlerin genişlemesi ile birlikte Yahudilerin dışında da ticari faaliyetlerde bulunanlar artmıştır. Bu durum ise pek sevilmeyen bir meslek olan tefecilik yapmaya Yahudileri itmiştir. Husumetin açığa çıkarak şiddete dönüşmesi bu noktada başlamıştır (Siegel, 2014: 118-120). Yaratılan husumet ile öncelikle çeşitli söylentiler çıkarılarak hedef haline getirilmişlerdir ve sürgünler başlamıştır (Le Goff, 2020: 103). Daha sonra tahkikler sonucu idam cezaları verilmiştir (Wiesner-Hanks, 2019: 150).

Ortaçağa damgasını vuran olaylardan biri olan eşcinselliğin çok büyük suç sayılmasıdır ve eziyetin, şiddetin yönü eşcinsellere de çevrilmiştir. Heretik olarak

atfedilen eşcinseller, ağır işkenceler sonunda yakılarak infaz edilmiştir (Le Goff, 2020: 104).

2.2.1 Ortaçağ'ın Bitişi

Skolastik düşüncenin saldığı korku, otoritesini korumak adına başvurduğu şiddet yanlısı yollar ve bu süreçte Kilise'nin zenginleşmesi, insanların dikkatini çekmiştir. Haçlı Seferleri ile vakıf olunan yeni medeniyetler ve dinler, insanların kıyas yapmalarına ve kendi hayatlarını gözden geçirmelerine vesile olmuştur (Koray, 2005:35-37). Çeşitli bölgelerde halkın protestoları ortaya çıkmaya başlamıştır (Pelz, 2016: 34).

Her ne kadar “karanlık” olarak tabir edilen bir dönem olarak atfedebilse de (Pelz, 2016: 20) Ortaçağ, stabil bir zaman diliminden çok moderne doğru bir çırpınış içindedir. Şiddetin, zulmün olduğu yerde başkaldırı kaçınılmaz bir tepki olmuştur (Koray, 2005: 35) ve bu dönemde Rönesans ve Reformun ayak sesleri duyulmaya başlanmıştır (Starn, 2002: 296-299).

İnsanın özgürleşmesi, tabularını yıkması kendilerini sömürenlerin insan olduğunu ve bu durumda onlara bu alanı tahsis edenlerin kendileri olduğunu anladığında başlamaktadır. Sömürülenin de sömürenin de insan olduğu bilinci ile düzen çözülünce, özgürleşme yolunda ağırlı doğum sancıları başlamaktadır ve özgürlüğünü isteyen, bu yolda yürüyen bambaşka bir insan doğmaktadır (Freire, 2016: 32).

2.3 Rönesans, Reform ve Coğrafi Keşifler

Rönesansın ilk olarak nerede ortaya çıktığı, başlangıç tarihi ile ilgili literatürde sabit bir bilgi yoktur ve literatürde konu ile ilgili tartışmalar bulunmaktadır (Burke, 2017: 21). İnsanların akıllarında başlayan değişim rüzgarlarının, çevrelerine, sokaklara, sanat eserlerine geçtiği bir dönem olan Rönesans, karanlıktan kopuş (Roberts, 2015: 271) ve modern dünyanın kapılarını açan bir süreçtir. Kilisenin saldığı korku ile yaşayan insanlar, yüzlerini Klasik Çağ'a çevirmişlerdir (Goody, 2010: 9-10). Modernite rüzgarları insanların etrafını sarmıştır ve insan, birinin kardeşi, birinin arkadaşı, bir topluluğun üyesi gibi birlikte anıldığı

vasıfları terk ederek rüzgârı takip etmiştir ve kendine varmıştır. Modernite ile insan içine dönmüş, kendince olaylara anlam yüklemiş ve bireyselleşme imkânı bulmuştur (Burke, 1997:1) ve bireyselleşme sonrası gelen Reform hareketi (McNeill, 2008: 12) ile kendi başlarına Tanrı'yı anlamaya çalışmış ve Tanrı ile bağ kurmak için kilisenin dayatmalarına ihtiyaç duymamışlardır. Bireyselleşen insan, özgürleşmiş bilime ve sanata eğilim göstermiştir (İnalcık, 2013: 4). Laiklik ile ilgili hareketlerin de görüldüğü bu dönemde, skolastik düşüncenin insanlara dayatmaları reddedilmiştir (Hirst, 2019: 34).

İtalya'nın öncülüğünde (İnalcık, 2013: 13), Avrupa'da değişim baş göstermiştir. Değişim sadece sanatla sınırlı kalmamış, ekonomiye de yansımıştır (Halil, 2020: 1014). Ticari faaliyetlerde artış yaşanmıştır. Öyle ki ticari faaliyetlerden mütevellit hesap işleri, kayıt tutma gibi yapılması gereken işlemler tüccarların gereksinimi haline gelmiştir. Bu nedenle okuma-yazma oranlarında artış yaşanmıştır (Goody, 2010: 37-38).

Matbaanın keşfi ise bu dönemde son derece önemli bir hadise niteliğindedir (Koray, 2005: 37). İnsanlar, yazın kaynaklarına kolaylıkla ulaşabilir duruma gelmiştir. Bu durum ise insanların kendilerini geliştirmelerine ön ayak olmuştur. Ancak yayılması zaman almıştır (Smith, 2020: 41).

Protestan Reformu'na giden yolda ayak sesleri duyulmaya başlamıştır. 14. yüzyıla gelindiğinde söz konusu seslerden biri Oxford Üniversitesi'nde duyulmuştur. Döneminde heretik olarak atfedilen teoloji hocası Wycliffe, kiliseyi hedef alan eleştiriler yapmıştır. Wycliffe, asıl olanının Kitab-ı Mukaddes olduğunu belirterek, çevirisini yapmıştır ve Kitab-ı Mukaddes'te yer almayan dayatmalara ve tarikatlara karşıt bir duruş sergilemiştir (Le Goff, 2020: 198-199). Protestan Reformu yolunda bir diğer ayak sesi Bohemya'da Prag Üniversitesi'nden gelmiştir. Yine dinde reformasyon yapılmasını savunan, bir akademisyendir. Kiliseyi hedef alan Hus, Wycliffe'in izinden gitmiştir ve onun düşüncelerinin yer aldığı metinlerin çevirisini yapmıştır (Lindberg, 2014: 45). Hus önce dinden aforoz edilmiş ve daha sonra yakılmak suretiyle infaz edilmiştir (Le Goff, 2020: 200). Hus, Reform yolunda önemli tarihi kırılma noktalarından biridir (İnalcık, 2013: 156).

1517 yılında tarihte unutulmayacak hadiselerden biri yaşanmıştır. Witterberg Kilisesi'nin kapısında endüljansları hedef alan ve kiliseye karşı ciddi eleştirilerde bulunduğu ünlü "95 tezini" sergileyen ve tehditlere boyun eğmeden sözlerini geri almayan, art arda kitaplarını yayınlayan Martin Luther, Reform'u başlatmıştır (Mircea, 2003: 268-269). Luther'e göre insan günahkâr bir varlıktır ve mükemmeliyete doğru beyhude çaba göstermektedir. Selamete ulaşmanın yolu ise sadece imandan geçmektedir (İnalçık, 2013: 170-172). Protestan Reformu'nu harekete geçiren Luther'in (Türel, 2015: 166) Protestan görüşleri ile Katolik Kilisesi tarafından savunulan düşünceler oldukça farklıdır. Protestan görüş, selamete ermenin tek yolunun iman olduğunu savunmasının yanında, Katolik görüş, insanlara yardım etmek gibi davranışların Tanrı katında makbule geçebilecek davranışlar olduğunu savunmaktadır (Hirst, 2019: 40).

Hus ve Wycliffe, dönemlerinde heretik olarak atfedilmişlerdir ve etkileri Luther kadar büyük olamamıştır. Reform için gerekli şartların olgunlaşması 16. yüzyıla tekabül etmektedir (Lee, 2002: 21). Wycliffe düşüncelerini, el yazıları ile insanlara ulaştırılmaya çalışılmıştır. 16. yüzyıl itibariyle gelişen matbaada ise süreç eski döneme kıyasla daha sıkıntısız işlemektedir. Matbaada yaşanan ilerlemeler ve yeni mekanizmaların bulunması ile Luther'in düşünceleri bütün kıtaya çok kısa sürede yayılmıştır (Lindberg, 2014: 35-37). Bununla birlikte kilise içinde de çözümler yaşanmıştır ve Kitabı Mukaddes'in esas alınmasını savunanlar olmuştur (Roberts, 2015 :314).

Reformun etkileri ve getirileri hayatın içinde yoğun bir şekilde hissedilirken, kadının toplumda yeri ve kadın-erkek eşitliği açısından reform incelendiğinde, öncelikle evlilik kavramının üzerinde durmak gerekmektedir. Protestan rahiplerin evlenebileceği, evliliğin dini bir düzen olmaktan ziyade olağan bir hadise olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Evlilik ile kutsal arasındaki bağ ayrılınca bu durumun kadınlar üzerinde etkisi, yararının olup olmadığı hakkında birçok tartışma süregelmiştir. Luther, kadını toplumun olmazsa olmazı kabul etmiştir (Lindberg, 2014:365-368). Ancak kadınlara yönelik yapılan "Cadı Avı" olarak adlandırılan infazlar, reform döneminde de yapılmış olup, 17. yüzyıla kadar sürmüştür (Pelz, 2016: 50-51).

Reform, modernite amaçlı yola çıkılarak yapılan bir eylemden uzak olmakla birlikte, modern çağa evrilme sürecindeki manileri kaldırmıştır (Lindberg, 2014: 388). Ne özgür düşüncenin ne de demokrasinin Protestan akımının hedeflediği amaçlar içinde yeri bulunmamaktadır (Yıldırım, 2020:194). Luther, toplumda var olan eşitsizlik ile ilgili kayıtsız kalmıştır ve eşitsizliğin Tanrı'nın taktiri olduğunu savunmuştur (Kılıç ve Demirçelik, 2015 :188).

2.4 Modern Çağın Başlangıcı: Uyanış

Coğrafi keşiflerle beraber insanlar, mukayese yapma fırsatı elde etmiş ve yıllardır kendilerine dayatılan yanlışların farkına varmıştır. Bu uyanma kendini var olan sisteme güvensizliğe bırakmıştır. Ticari faaliyetlerden dolayı kazançların artması ile birlikte, toplumdaki söz konusu uyanış ve sorgulama dönemi devam etmiştir (Fontana, 1995: 146-148).

17. yüzyılda gelişmeler devam etmiş ve bilimde uyanış gerçekleşmiştir. Artık insanlar aklın izinden gitmeye başlamıştır. Eski bilgi değersizleşmiş ve itirazlardan sonra “dünyanın güneş etrafında dönüşü” kabul edilmiştir. Protestan ve Katolik görüş tarafından onaylanmayan ve daha sonra onaylanması mecbur kılınan bu durumdan sonra teokratik görüşe olan güven sarsılmıştır. 18. yüzyıl itibariyle aydınlanma hareketi başlamış ve günahlarla, cezalarla kilise tarafından korkutulan insanlar, aklın yolundan gitmeye devam etmiştir (Hirst, 2019:42-48).

2.4.1 İngiliz Devrimi: Cromwealth

17. yüzyılda yaşanan İngiliz Devrimi'nin arka planında birçok neden bulunmakla birlikte, dinin bu devrimde önemli bir aktör olduğu kanısına varılmıştır. Protestan akım, adada dengeleri değiştirmiştir. Protestan akımı ile ortaya çıkan düşünceler neticesinde Katolik Kilisesi ve Protestanlar arasında gerilim gün geçtikçe artmıştır. Bu durum Katolik Kilisesi tarafından bir itibar suikastı olarak algılanmaktadır (Roberts, 2015: 345-346). Bu esnada ticari faaliyetlerin, ticaret yapan gemilerin ve gümrük vergilerinden alınan gelirin muazzam bir şekilde arttığı görülmekte, bu dönemde kentler genişlemekte, nüfusun yaklaşık %95'i kentlerde

yaşamlarını sürdürmektedir. Londra, Avrupa'nın en önde gelen kentlerinden biri olma özelliğine sahip olmuştur (Tilly, 2016: 150-154).

Uğruna methiyeler yazılan, kendi zamanında Katolik Kilisesi'ne karşı Protestan akımını korkusuzca destekleyen, döneminde başarılarla imza atan Kraliçe 1. Elizabeth'ten sonra tahta geçen Kral 1. James, kraliçenin halkta bıraktığı muazzam etkiye ve güvene erişememiştir (Roberts, 2015: 343-344). Kendisinden sonra tahta geçen Kral 1. Charles, parlamentonun onayını almaksızın tahta geçmiştir. Fransız Kralı IV. Henri'nin kızı ile bir izdivaç yapmıştır ve bu izdivaç vasıtası ile Katolik desteğini almayı amaçlamıştır (Pelz, 2016: 53-64).

Tekstilde ve ticarete katedilen gelişmelerle birlikte İngiltere, kıtada popülaritesini arttırmakta ve bu durum kıta siyasetinde İngiltere'yi önemli bir aktör yapmaktadır. Artan ilgi beraberinde savaşları getirmekte ve bu bağlamda vergilerin arttırılması kaçınılmaz hale gelmektedir (Tilly, 2016: 151-157). 1. Charles, İskoçya Savaşı'ndan mütevellit finansman gereksinimi nedeniyle vergiler için parlamentonun oylarını talep etmiştir. Ancak çabalarının zayı olduğunu anlamış ve uzlaşmaya kendi istekleri doğrultusunda kendinden ödün vermeksizin varamayacağını görmüştür. Kral 1. Charles, iç savaş başlatarak ülkeyi kaosa sürüklemiştir. Meşhur Oliver Cromwell'in önderliğinde dönemin şartları esas alındığında son derece donanımlı ve kabiliyetli parlamento birlikleri, kraliyet ordusuna karşı büyük bir zafer kazanmıştır. 1. Charles, parlamento için tehdit oluşturan tavırlarını sürdürmüştür ve bu nedenle Cromwell, kralın yargılanması gerektiğini bildirmiştir. Kral 1. Charles yargılanma sonucunda idam cezasına çarptırılmıştır. Bu infazın gerçekleşmesi ile birlikte döneme damga vuran radikal bir karar alınarak, krallığın Tanrı'nın bahsettiği kutsal bir unvan olmadığı bildirilmiştir. Sıradaki kral kutsal bir yolla değil, parlamento onayı ile görevine vakıf olabilecektir (Pelz, 2016: 53-64).

İngiliz Devrimi'nin dehası olarak kabul edilen Oliver Cromwell, oldukça kabiliyetli bir soyludur. Kralın infazı sonrası siyasette aktif rol oynamış ve parlamentonun aldığı kararlarda etkisi olmuştur. "Cromwealth" olarak da literatürde geçen cumhuriyetin kabulünde etkisi büyük olmakla birlikte, oluşturulan "İngiliz Cumhuriyeti" döneme damgasını vurmuştur. Ancak Oliver Cromwell'in vefatı ile her

şey tekrar değişmiştir ve bu durum söz konusu Cromwealth'in sonu olmuştur (Roberts, 2015: 343-346).

2.4.2 Fransız Devrimi: “Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik”

17. yüzyıldan itibaren her şey değişmekte olup fikirler, Aydınlanma Hareketi'nin etkisi ile Fransa'yı sarmış, asıl olan aklın gücüdür görüşü ile dini tabular kırılmaya çalışılmış ve Fransız Devrimi'ne kadar bu hareketlenme devam etmiştir (Durgun, 2021: 23). Fransız Devrimi, ülkeyi, kıtayı aşarak evrensel niteliğe ulaşmıştır. Özgürlük ve eşitlik için toplanan insanların mücadelesi, tarih açısından bakıldığında ise çok önemli bir kırılma noktasıdır (Demirli, 2018:58, Palmer ve Colton, 1995: 65).

“Toplum Sözleşmesi” eserinde “İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur.” sözleri ile (Rousseau, 2012: 4) Fransa'da dönemin en hatırı sayılır yazarlarından biri olan J. J. Rousseau'nun (Karaman, 2018: 63) Fransız Devrimi'nin düşünsel altyapısında tesiri bulunmaktadır (Yıldırım, 2019: 254). Toplum Sözleşmesi'nde Rousseau, her bir bireyin özgür bir şekilde yaşamını idame ettirmesinin olağan bir hak olduğunu, bir sınıf ayrımı yapılmaksızın herkesin eşit bir şekilde yasalar ile ilgili beyanda bulunma hakkının sabit olduğunu belirtmektedir (Özkan, 2020, 420-421).

Bu dönemde köylülerin mali durumunun görece iyi olduğu bilinmektedir. Ancak Fransa'da derebeylerde çözümler yaşanmış ve gün geçtikçe fakirleşen derebeyleri çareyi mülklerini elden çıkarmakta bulmuştur. Bu durum ise derebeylerden topraklar satın alıp, topraklarını köylüleri zor duruma düşürecek davranışlar ile genişleten burjuva sınıfını ve burjuva sınıfının ezdiği köylüleri beraberinde getirmiştir. Üstelik köylüler için kazançlarının yarısına ya da yarısından fazlasına tekabül edecek kadar büyük miktarın lordlara verilmesi zorunluluğu getirilmiştir (Mooers, 1997:63-65). 16. yüzyılda köylü daha çok yoksullaşmıştır. Kentleşmenin getirdiği nüfusta artış sorununa ve ihtiyaçlarını karşılamaya gücü yetemeyen köylü halkının yaşadığı darboğaza, savaşlardan kaynaklı giderlerden ötürü vergilere bel bağlamış sarayın talep ettiği vergiler eklenmiştir (Tilly, 2016:

219-220). Bu durum başkaldırıyı beraberinde getirmiştir ve bu yüzyıl, çok sayıda köylü ayaklanmasına tanık olmuştur (Mooers, 1997:64-65).

17. yüzyıl itibariyle köylüler kendi hakları için bir araya gelmekte ve haklarını savunmak için birçok Avrupa ülkesinde başkaldırıda bulunmaktadır. Artık devir değişmektedir. Ekonomik güce sahip tüccar sınıfı ağır basmaktadır, soylu olmanın getirdiği prestij ise yerle bir olmaktadır (Pelz, 2016: 53-64).

18. yüzyıla gelindiğinde Fransa’da yaşanan ayaklanmanın sebepleri ile ilgili süregelen tartışmalar, ortak bir noktada buluşulmaksızın (Giritli, 1989: 539) (Rudé, 2015: 11) yıllarca sürmüştür (Davies, 2006: 726). Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde yaşanan karmaşaya rağmen, Fransa’da ayaklanmanın yaşanması birçok soru işaretini beraberinde getirmiştir (Rudé, 2015: 11). Ticari faaliyetlerin aktif olarak devam ettiği, tarımdan randıman alınan (Durgun, 2021: 63), ordu imkanlarının geniş olduğu (Roberts, 2015: 420) Fransa, diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha güçlü durumdadır (Pelz, 2016: 66). Ancak derinlere inildiğinde ortaya çıkan durum ve olaylar dizisi, hadiseye giden yol haritasını vermektedir (Rudé, 2015: 11-12).

Dönemin Kralı XVI. Louis’in otoritesinin, etkin bir yönetim sağlamaktan yoksun olduğu, halkı kışkırtan saray kaynaklı farklı durumlar incelendiğinde ise XVI. Louis’in eşi Kraliçe Marie Antoinette’nin Avusturya kökenli oluşu ve sarayın halktan kopuk yaşam tarzı tepki çekmiştir (Pelz, 2016: 66).

18. yüzyılda tarihi gelişmelerden biri olan Amerikan Devrimi yaşanmıştır ve Fransa, Devrim’de Britanya karşıtı duruş sergilemiştir. Bu çekişme, Fransa’nın finansal olarak sarsılmasına neden olmuştur (Roberts, 2015: 420-422).

Aynı dönemde sınıf farklılıkları ve sınıflar arasındaki eşitsizlikler görülmektedir. Kilisenin gücünün ağırlığı hat safhada hissedilmekte ve ruhban sınıfı kazanç bakımından diğer gruplardan üstün bulunmaktadır (Yıldırım, 2019: 255-256) ve vergi muafiyetine tabidir (Ekinci, 2016: 152-153). Soylular sınıfı da ekonomik imtiyazlara ve vergi muafiyetine sahiptir (Ağaoğulları, 2020: 38). “tiers-etat” ise majör olarak mümessilleri burjuvalardan oluşmakta olan, köylülerin de dahil olduğu bir diğer sınıftır (Ağaoğulları, 2020: 38-39). Bu sınıf birçok ağır vergi ödeyerek ile

kısır döngüye giren ekonomik bunalımın altında ezilmekte, bunun yanı sıra ruhban sınıfına da ayrıca vergi ödemektedir (Rudé, 2015: 13).

Saray, mali olarak büyük bir bunalımla mücadele ederken, çareyi vergi muafiyetine sahip iki sınıfın, muafiyetini kaldırmakta bulmuştur. Ancak bu karar, sarayın lehine neticelendirilmemiş ve Etats Generaux'a sevk edilmiştir. Etats Generaux (Ağaoğulları, 2020: 38), 1789 yılında bir araya gelmiştir. Bu mecliste meydana gelen sınıflar arasındaki çekişme, devrim sürecini başlatmıştır (Giritli, 1989: 539). Mümessil bakımından diğer iki sınıftan daha fazla sayıya sahip olan tiers-etat, sınıf başına oy değil de her katılımcıya bir oy hakkı verilerek, katılımcı bazında bir seçimin gerekliliğini savunmuştur (Ağaoğulları, 1989: 39-40) ve seçimlerde eşitliği savunan “Ulusal Meclis” oluşturulmuştur (Pelz, 2016: 69, Tilly, 2016: 224). Devrime giden süreçte milat olarak Bastille Hapishanesi'ne olan saldırı kabul edilmektedir (Ağaoğulları, 2020: 48). Devir değişmekte, olaylar örgüsü birbirini izlemekte ve eskiden alınan hınç ile yeni düzenin kapıları 14 Temmuz 1789'da aralanmaktadır (Pelz, 2016: 69-70). Ağustos ayında “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi” duyurulmuştur (Giritli, 1989: 539). Bu bildiri, sınıf farklarına, eski düzendeki çaresizliğe karşı bir isyan olarak insanların eşit haklara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Sınıf farkı ya da statü farkı olmaksızın insanın doğumu itibarıyla herkes ile eşit haklara sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde hukuki sınırlar içerisinde insanların özgürlüğüne vurgu yapılmıştır. Bildiride insanların otoriteden gelen her türlü eziyete karşı koyma hakkının olduğu (Civelek, 2011: 4), imtiyaz sağlananlar olmaksızın vergilerde denklik sağlanması ve bir bireyin fikirlerini dile getirdiğinde bir suçla itham edilmemesi (Dönmez, 1985: 229), mülkiyet hakkı gibi eski düzende önem verilmeyen haklar yer almıştır (Civelek, 2011: 4).

Bu bildiri ile süregelen değişimler 1791 Anayasası'nın yol haritasını çizmiştir. Ancak ortaya çıkan kutuplaşmalar, yönetimde ortaya çıkan tezatlık taşıyan uygulamalar, 1792 yılına gelindiğinde kaosu beraberinde getirmiştir (Durgun, 2021: 80-81). Otoriter gücünü yitiren Kral için zor bir dönem başlamıştır. Bu durum ise Kral'ı çare aramaya yöneltmiş ve yeni düzenden memnun olmayan Kral, diğer ülkelerin kralları ile temasa geçmiştir (Ekinci, 2016: 158). Eski düzenin geri getirilmesi ile ilgili yapılan hamleler, hali hazırda Anayasal Monarşiyi içine

sindirememiş olanların tepkisine yol açmıştır. Güvensizlik ortamında amaca ulaşmakta tam etkinlik sağlanamayacağını düşünen radikallerin öncülüğünde ikinci devrimin fitili ateşlenmiştir. Yaşanan kaos neticesinde 1792’de “Birinci Cumhuriyet” dönemi başlamıştır (Durgun, 2021: 81-82). Bu dönemde ideolojik farklılıkların temelleri de atılmıştır ve Cumhuriyet Meclisi’nde siyasi ideolojilerdeki yol ayrımı yönlerle göze çarpmıştır. Eski düzenin savunucuları ruhban sınıfı ve soylular mecliste sağ bölümde yer almışlardır, yeni düzenin savunucuları Burjuvalar ise sol bölümde yer almıştır (Bar-On, 2014: 3, Kayacan, 2010: 292).

1792 yılında ülke içinde kutuplaşmalar ve kaos ortamı bulunmaktayken, Kraliçe’nin memleketi olan Avusturya, Fransa’ya savaş açmıştır (Pelz, 2016: 73-74). Kral, sarsılan otoritesini toparlamak ve gücünü geri kazanmak amacıyla çalışmalarını sürdürmüş ve Fransa’nın işgali için diğer ülkelerle iş birliği girişimlerinde bulunmuştur (Ekinci, 2016:159). Bunun üzerine Kral ve Kraliçe aynı yıl ülkelere ihanet suçu işlemek ile suçlanarak infaz edilmiştir (Pelz, 2016: 74).

Fransız Devrimi denilince akıllara gelen ve devrimin ayrılmaz bir parçası olan “Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik” sloganı ile devrim yolu aydınlanmıştır (Smelser, 1951: 457). Ancak Kral’ın infaz edilmesini takriben Jakobenler eşliğinde şiddetin hat safhada yaşanması ile diktatörlük dönemi başlamıştır (Durgun, 2021: 85-86). Bu dönem, savaşlar ve ekonomik açmazlarla devam etmiştir. Şiddetin hat safhada olduğu 1793-1794 yıllarında yaşanan diktatörlük dönemi (Pelz, 2016:74-76), yaklaşık 17.000 kişinin canına mal olmuştur (Bar-On, 2014: 3).

Devrimin getirdiği kaosun ve bunalımın ardından Napoléon Bonaparte dönemi 1799’da başlamıştır. Yetenekli bir asker olan Napoléon, alt üst olan nizamın toparlanmasının gerekliliğini savunmuştur (Durgun, 2021: 88-98) ve bir süre sonra imparatorluğunu ilan etmiştir (Pelz, 2016:77-78).

Fransız Devrimi’nde kadınlar seslerini duyurmuştur ve güçlerini göstermeye fırsat bulmuştur. Devrimde olan payları yadsınamaz bir gerçektir. Ancak devrim coşkusu ile gelen direnişte var olma eylemleri zamanla devrimci birliklerin dönemi ele geçirmesiyle son bulmuştur (Çakmak, 2007: 729).

Kilise'nin mal varlığı elinden alınması ve eşit vatandaşlık haklarına Yahudilerin de tabi olması, devrim döneminde yaşanan önemli hadiselerdendir (Pelz, 2016: 71).

2.4.3 Sanayi Devrimi: Emek, Sömürü ve Başkaldırı

18. yüzyıl dinginlikten uzak geçmiştir ve bir diğer tarihi dönüm noktası olan Sanayi Devrimi de bu dönem yaşanmıştır (Koray, 2005: 48). Fransız Devrimi ile gelen fikirlerin etkisi topluma yayılmıştır, insanların özgür olma ve bütün insanlarla eşit haklara sahip olma düşünceleri evrensel boyutta yankı bulmuştur. Buhar makinesinin üretimde kullanılması da topluma, toplumun değerlerine, yaşam şekline yansıyan önemli ve evrensel etkide bir hadise olup, Sanayi Devrimi'ni beraberinde getirmiştir (Bauer, 2015: 247-251).

Devrimin İngiltere'de başlaması tesadüf olmamakla birlikte, devrim sürecine katkısı olan birçok etmen bulunmaktadır. Weber, ortaya çıkan kapitalist düzenin Protestanlığın gölgesinde var olduğunu savunmuştur (Koray, 2005: 49). Weber, "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu" adlı eseriyle birlikte Protestanlığın doğasında kazanmanın olduğunu ve tüm mesleki çabaların, kazanımların bu etiğe dahil olduğunu savunmuştur (Becker ve Woessmann, 2009:531-532).

Bu dönemde İngiltere'nin sömürgecilik faaliyetlerinin devrime yön veren olgular içindedir. Sömürgeciliğin getirisi olan ve sürekli çoğalan muazzam bir sermaye bulunmaktadır. Ayrıca ticaretin büyümesinde ve zenginliğin artmasında sömürgelerden elde edilen ham maddelerin payı oldukça yüksektir. İşlenen ham maddelerin tekrar sömürgelere fahiş fiyatlarla satılması ile gelirler artmaktadır (Ekinci, 2022: 46-48).

Dönemin en belirleyici özellikleri tekstilde kullanılan kondansatörün James Watt tarafından kazandırılması (Roberts, 2015: 445), en genel açıklaması ise makineler bütün ilgiyi üstüne toplarken, emeğin değerinin hiç olması (Koray, 2005: 49-51), ağır çalışma şartları ve yoksullukla boğuşan, şehirlere göç eden işçiler (Ekinci, 2022: 51-52) ve sınıfsal çatışmalardır (Delmas, 1967: 61-62). Nüfus yoğunluğunun şehirlerde toplanmasında, insanların göç etmeye mecbur kalmasında

köyde tutunamamasının payı bulunmaktadır. Çıkarılan “Çitleme Yasası”, bu durumu gözler önüne sermektedir. Köylülerin yaşamını idame ettirmek için tarım yapabilecekleri alanlarına girişleri çitlerle engellenmiştir (Ekinci, 2022: 49).

Yaşam standartları düşmekte, çalışma koşulları ağırlaşmakta ve makinelerin yanında emek metalaşmaktadır (Pelz, 2018: 82-83). Kadınlar ve çocuklar da bu sistemin kurbanı olmuşlardır (Durgun, 2021: 234); çünkü daha az ücret almakta ve bu nedenle daha çok tercih edilmektedirler (Montagna, 1981: 2).

Bu dönem Avrupası’nın sosyal, duygusal ve psikolojik nabzına 17.yüzyıl ve 19. yüzyıl arasında ortaya çıkan iktisadi düşünce akımlarının etkisi olmuştur (Delmas, 1967: 69-71). Başlangıç olarak henüz 15. yüzyılda ortaya çıkmış ve etkisi üç asır sürmüş olan merkantilist düşünce akımı ile hareket ederek dönemin şartlarına ışık tutulduğunda, feodal düzenin yerle bir olmasını takriben mütemadiyen kudretini koruması ve rüştünü ispat etmesi gereken ve bunun için de değerli madenlere ihtiyaç duyan ulus devletler ortaya çıkmıştır. Gereksinimlerin karşılanması dolayısıyla devletin kavileşmesi, dış ticaret fazlası ile mümkündür. Bu bağlamda önemli olan değerli madenlerdir, önemli sınıf ise tüccar sınıfıdır. İngiltere’de Thomas Mun, Fransa’da Jean-Baptiste Colbert bu akımın ünlü düşünürlerindendir (Tomanbay, 2019:38).

Fizyokrat düşünce akımı, Fransa’da ortaya çıkan bir akım olmak ile birlikte Merkantilist düşünceden oldukça farklı kavramlara ehemmiyet vermektedir. 1758 yılında yayınladığı “Ekonomik Tablo” adlı eseriyle, doktor vasfının ve saraya yakınlığının yanında, aynı zamanda eserinde kurguladığı üretim sistemi ile ilgili çıkarımlarıyla François Quesnay bu akımın kurucusudur. Bu akıma göre yeni toplumsal sınıflar hakkında çıkarımlar ortaya çıkmıştır. Ticaret ile uğraşanlar kısır/önemli olmayan olan sınıf olarak nitelendirilmektedir. Asıl olan topraktır ve dolayısıyla tarımdır. Tarım emekçileri ve toprakların sahipleri de diğer iki sınıfı oluşturmaktadır (Galbraith, 2010: 51-57). Doğanının kendi kendini tamamlamayan, herhangi bir dokunuşa gerek duyulmaksızın işleyen bir ahengi bulunmaktadır (Tomanbay, 2019: 38-39). “Laissez faire et laissez passer (*Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler*)” fizyokrat görüşün herhangi bir yasa ya da müdahale ile işleyen

ahengin bozulmasına karşı oluşunu ifade eden meşhur tabiridir (Galbraith, 2010: 55). Bu meşhur tabir ile birlikte yeni bir akım olan liberalizme giden yolda taşlar döşenmiştir (Karagül, 2018: 428).

Yayınladığı “Milletlerin Zenginliği” eseri ile (Aktan, 2018: 17), merkantilistlerin değerli madenlerini göz ardı eden, zenginliğin kaynağını fizyokratlar gibi tarıma bağlamayan Adam Smith, tarih sahnesine 1776 yılında çıkmıştır ve ona göre zenginliğin kaynağı, insanların düşlediği zenginliğe giden yol işlerin insanlar arasında pay edilmesi, mali gücün kaynağı ise işte yetkin olmaktadır (Kılıç ve Yıldırım, 2018: 35). Sistem işlemekte olup, hali hazırda devletten gelecek herhangi bir hamleye ihtiyaç duymamaktadır. Smith’in öncüsü olduğu “Klasik İktisat Ekolü” Mill, Ricardo gibi önemli iktisatçıları arasına almakta (Şenol ve Kemeç, 2018: 112) ve bu ekole göre her birey homo-economicus olduğuna göre, Laissez faire çiğnendiği taktirde, bunun sadece piyasa ile sınırlı kalmayıp kişinin benliğine, hürriyetine gelen bir gözetim olarak algılanması mümkündür (Koray, 2005: 59-60).

19. yüzyılda tarih sahnesine çıkan Karl Marx, iş bölümünü bireyin hürriyetinin al aşağı edilmesi olarak görmüştür. Yüzyıllardır süre gelen, devreler atlayarak değişime tabi olan sosyal tabakalar bu dönemde, minör bir grup olan, elinde üretim faaliyetlerini oluşturan gerekli materyalleri bulunduran, gücü karşısında majör grubu ezen, ekonomik olarak yoksun bırakan, majör grubun hürriyetini al aşağı eden burjuva sınıfı ve sayıca çok daha fazla olmasına rağmen üretim faaliyetlerinde kullanılan materyalleri ellerinde bulundurmayan, emeği ile hayatlarını idame ettiren, zor koşullarda yaşayan ve mütemadiyen sömürülen majör grup proletaryadan oluşmaktadır (Başaran, 2017: 227-229). Bu duruma bir dur demek için yapılacak tek şey, proletaryanın kaderine razı olmamasıdır. İnsan emeğinin metalaştırılmasına karşı çıkılarak, sınıflı toplum al aşağı edilmelidir (Koray, 2005: s.61-66). Proletarya, kendi varlığının muktedir olduğunun, asıl güçlü olan, yarar sağlayanın emek olduğunun bilincine varmıştır (Delmas,1967: 72-73). Buna istinaden sendikalaşmalar başlamıştır. Bu örgütlenmeler uluslararası boyutta devam etmiş olup, bu bağlamda 1863 yılında gelindiğinde Enternasyonal kurulmuştur (Roberts, 2015: s.461). Her ne kadar proletarya örgütlenerek korku salmış olsa da bu ayaklanışa karşın tepkiler şiddet bazlı olmuştur. Ancak zamanla

taraflar arasında ılımlaşan bir süreç başlamış, sendikaların kurulması yolundaki engeller kaldırılmıştır (Koray, 2005: s.66-67).

2.5 20.Yüzyılın Diktatörler ve Savaş Dönemi

20. yüzyıl, savaşlar içinde çırpınan Avrupa'nın yaşadığı trajediye tanıklık etmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı ile yaşanan kaotik ve ağır süreç ile Avrupa derinden sarsılmıştır (Roberts, 2015: 582). İkinci Dünya Savaşı'nda diktatörlerin getirdiği şiddet ile demokrasi değeri çoğu ülkede yerle bir olmuştur (Vilar-Rodríguez, 2013: 427). Liberalizm rüzgârı ile beliren insan haklarının silueti, kanlar içinde kalmıştır (Koray, 2005: 70). Bu sarsıntının diktatörleri ise “Mussolini (1922-1953), Hitler (1933-1945), Franco (1939-1975)” tarihe unutulmayacak acılar bırakmışlardır (Vilar-Rodríguez, 2013: 428).

2.5.1 Mussolini (1922-1953)

İtalyan diktatör Mussolini, iktidara gelmeden önce Sosyalist Parti'ye destek veren, proletaryanın menfaatlerini gözetken bir tutum sergilemiştir. Ancak iktidara geldiği 1922 yılından sonra tutumlarında değişiklik olmuştur ve sosyalizmi hedef almıştır. Bu kontrast değişim sosyalizm ile sınırlı kalmamış ve eskiden eleştirdiği Katolik inancın, Roma'nın ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmuştur (Lee, 2004: 213).

Bu dönemde “faşist” sözcüğü ile hitap şekli karşımıza çıkmaktadır. Faşist/Faşizm kavramı çok eskilere dayanmakta, Antik Roma zamanında güvenlik yetkilerinin elindeki asaların adına binaen “asa demeti” anlamına sahipken, 1919 yılında liberalizme karşı oklarını çeviren bir tavrı ve Marksizm karşıtı bir görüşü ifade etmektedir. Mussolini'nin dahil olduğu faşist gruplar birçok saldırı gerçekleştirmiştir. 1921 yılına gelindiğinde faşist kelimesi resmi bir boyutta parlamentoya taşınarak “Ulusal Faşist Partisi” kurulmuştur (Roberts, 2015: 646-647).

Mussolini iktidarı ile diktatör rejim İtalya'yı kuşatmıştır ve yerlerinin garanti olması için yasaları kendi menfaatine göre revize etmiştir, medya üzerinde baskı oluşturmuştur. İtalya'dan ayrılarak başka bir ülkeye yerleşme yasaklanmış, taşınan bireylerin ise vatandaşlıkları iptal edilmiştir. Bireylerin rejime muhalif bir tutum

sergilemesi durumunda ise, bu tür suçlar için oluşturulan mahkemenin kararı neticesinde infazları gerçekleştirilmiştir (Çelikçi ve Kakışım, 2013: 89-90).

2.5.2 Hitler (1933-1945)

Adolf Hitler, zorluklarla dolu bir hayattan gelmiştir. Hayatında yaşadığı maddi ve manevi kayıplar, hiçbir şey yiyemediği günler ve sahip olduğu kötü hayat şartları neticesinde Hitler, kendi hayatı ile onunla aynı ırktan olmayanların hayatını mukayese etmiştir. Alman olmadığı halde kendisi ile aynı fakirliği yaşamayanların konforlu hayatı karşısında öfke duymuştur. Toplumdaki çözümler dikkate alındığında zorluklar çekmiş biri olarak ırkın öneminin temel olduğunu savunan “Nasyonal Sosyalizmi” kurmuştur (Akçetin, 2016: 48). Son derece milliyetçi, Yahudilere karşı obsesif derecede nefret besleyen Hitler, kitleleri peşinden sürüklemiş, ırk üzerine kurduğu politikalarla “Nasyonalist Sosyalist İşçi Partisi” yani Nazi’nin başkanlığını yapmaktayken, 1933 yılında başbakan olmuştur. Saf Alman ırkının devamının gerekliliğini şiddetle savunmuştur (Roberts, 2015: 654-655).

Kaufmann’a (1988) göre Nasyonal Sosyalizmin yükselişe geçmesinin nedenini kapitalizm ile ilişkilendirmek gerçeklik açısından son derece yanıltıcı bir düşüncedir. Kapitalist olup da demokrasi, özgürlük gibi değerlerin ihlal edilmediği ülkeler mevcuttur. ABD, İsviçre gibi kapitalist ülkeler Almanya’nın kaderini yaşamamışlardır. Demokrasinin anlaşılması, halk içinde ortak değer olarak paylaşılması sürdürülebilirliği açısından önemlidir; ancak Almanya’da parlamentoda yapılan ihlaller ve entrikalar neticesinde halkın demokrasiye olan güveni sarsılmıştır (Kaufmann, 1988: 1631).

Dönemin aydınları ile halk arasındaki ilişkinin boyutu incelendiğinde, 18. yüzyılda literatüre kazandırılan “kitle” sözcüğü masumane bir anlamı ifade etmemekte, hor görülen kesimi yani tepeden bakılan ayaktakımına verilen ad olarak anılmaktadır. Aydınlar, kitlelere tepeden baksalar da aslında içten içe onlardan çekinmişlerdir. Bu durum ise dönemdeki bazı aydınların diktatörlere sempati duymalarına neden olmuştur. Ancak Nasyonal Sosyalizmin darmadağın olmasıyla, geçmişin üstünü kapatmaya çalışmışlardır (Fontana, 1995: s.177-178).

Başlarda Naziler, topluma fayda sağlamayan ve toplumun tepkisine neden olan dilencileri ve amaçsız, başıboş ve kaygı uyandırıcı kişileri gözaltına alarak toplama kamplarına göndermiştir ve bu konuda halkın taktirini almıştır. Ancak daha sonra Yahudiler için mantık dışı ırkçı politikalar getirilmiş ve Nazi karşıtları için toplu katliamlar başlamıştır (Fontana, 1995: 176). Bu süreç Orta Çağ'daki karanlığa dönüş gibi akıl almaz ve son derece korkunç şekilde işlemeye devam etmiştir, engelli kimselerin soyunu devam ettirmeleri engellenmiştir. İkinci Dünya Savaşı devam ederken engelliler infaz edilmiştir. Alman olanlar da dahil olmak üzere yaşlıların da infazı gerçekleşmiştir (Çetin, 2017:99).

2.5.3 Franco (1939-1975)

İspanya, Avrupa'yı derinden sarsan, birçok katliamı beraberinde getiren Birinci Dünya Savaşı'nda ve İkinci Dünya Savaşı'nda fiilen yer almamıştır; ancak bu dönemde kendi içinde stabil bir barış ortamı bulunmamaktadır. 1936-1939 döneminde yaşadığı iç savaşın etkileri son derece sarsıcı olmuştur. Seçimin kazananı Cumhuriyetçiler ile seçim sonucuna tepki duyarak durumu kabullenmek yerine isyan eden Franco liderliğinde Milliyetçiler arasında yaşanan savaşta (Arıbaş ve Kara, 2010: 71) zaferin sahibi Franco olmuştur ve uzun süre devam edecek dikta rejimini başlatmıştır (Moreno, 1997: 67). Zulme maruz kalan ve yasaklar içine hapsolan halk (Holguín, 2015: 1767-1768), açlığa, sefaletle sürüklenmiş, kıtlık ile mücadele etmiş (Blanco, 2021: 3-4), ekonomik olarak hayatlarını idame ettirmekte güçlükler yaşamıştır (Holguín, 2015: 1768-1770). Bu dönem ile ilgili akıllarda kalan en büyük travma açlık olmuştur. Yetersiz beslenme, birçok çocuğun hayatına mal olmuştur (Blanco, 2021: 4). Franco'nun ölmesi birçok şeyi değiştirmiştir. 1975 yılında gelen bu ölüm ile diktatörlük rejimi yerle bir olmuştur ve demokrasi için umut ışıkları yanmaya başlamıştır (Moreno, 1997: 69).

2.5.4 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ağır travmalar ve milyonlarca insanın ölümü göstermiştir ki insan hakları, kişisel ya da halkın tekelinde ele alınmaktan çok evrensel boyutta ele alınması gereken müstesna bir kavramdır. Buradan yola çıkılarak 1948 yılında, 20. yüzyılın dönüm noktalarından biri olan, bireylerin

hayatlarını idame ettirdikleri ülkeden bağımsız olarak faydalanabilecekleri “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” yayınlanmıştır (Çüçen, 2003:32-33). Bildirge, herhangi bir ayırım söz konusu olmaksızın bütün vatandaşlar içindir ve insanların hiçbir ayrıcalık ya da noksan sayılabilecek bir durum gözetmeksizin yasal önünde eşit haklara sahip olduğu, eşit doğduğu vurgulanmıştır. Bireyler özgür doğar, köle olması ya da köle edinmesi mümkün değildir. Birey, işkence gibi eylemlere maruz kalmaz, keyfi tutuklanamaz (BMGK, 2008: 7-10). Bildirge tavsiye niteliğinde olup, hukuksal boyuta taşınmamıştır (Sağlam, 2019: 1238).

2.6 Avrupa Entegrasyon Sürecinde Avrupa Değerleri ve Avrupa Vatandaşlığı

20. yüzyılda çıkan iki savaşın toplam bilançosu oldukça ağır ve travmatiktir. Birinci Dünya Savaşı, on milyon Avrupalının hayatına mal olmuştur. Daha sonra toplama kamplarında ağır zulüm gören, soykırım gibi korkunç bir eylemlere sahip İkinci Dünya Savaşı, kırk beş milyon Avrupalının hayatına mal olmuştur. Bu dönemde demokratik değerler yerle bir olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle yorgun, ağır kayıplar veren Avrupa’da (Koray, 2015: 68-71) hali hazırda kaos ortamı hakimken, ABD ve SSCB (Sovyetler Birliği) arasındaki ideolojik çekişmeden doğan, silahlı çatışmalar yerine, tehdit ve güç çatışmalarına dayanan Soğuk Savaş Dönemi hüküm sürmüştür. Avrupa ülkeleri bu iki güç arasında taraf olmuşlardır (Sander, 1996: 202-203).

2.6.1 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’ndan Maastricht Antlaşması’na Kadarki Süreç

İki savaş da göstermiştir ki milliyetçilik zaafı Avrupa’da yıkımlar yaratmıştır ve bu zaafın bilançosu çok ağır olmuştur (Roberts, 2015: 697). Geçmişin verdiği acı tecrübe ile aynı kaderin tekrar yaşanmaması için barış ortamının kararlı bir şekilde devamının sağlanması gerekmektedir. Bu ortam için söz konusu zaafın yenilmesi gereken bir içgüdü olduğu anlaşılmıştır (Akdemir, 2016: 50).

9 Mayıs 1950 tarihinde entegrasyon sürecini başlatan ve tarihi bir kırılma noktası olan “Schuman Deklarasyonu” (Dinç, 2019: 21-24), Fransa Dış İşleri Bakanı Robert Schuman tarafından açıklanmıştır (Schuman, 1950).

2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması’nda yer alan AB değerlerine (Keskin, 2016:214) istinaden, geriye dönüp bakıldığında ilk olarak “barış” sözcüğü öne çıkmaktadır ve Schuman’ın konuşmasında giriş cümlesinde yer almaktadır: “*Dünya barışı, onu tehdit eden tehlikelerle orantılı yaratıcı çabalar gösterilmeden korunamaz*” (Schuman, 1950: 7). Schuman Deklarasyonu, olumlu geri dönüş almıştır (Keskin, 2016: 63) ve 1951 yılında Paris Antlaşması ile “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)” (“*Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg*” tarafından) kurulmuştur (Roberts, 2015: 716). AKÇT’nin hayata geçmesi itibarıyla Fransa Dış İşleri Bakanı Robert Schuman, “özgür olmak şartı” ile devletlerin Topluluk’a dahil olabileceklerini hakkında görüşlerini belirtmiştir (Hillion, 2014: 4).

1957 yılında Roma Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma ile “Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET)” kurulmuştur. AET ekonomik entegrasyon odaklı olup, Topluluk içinde ortak bir pazarın oluşturulması hedeflenmiştir. Antlaşma ile kurulan bir diğer topluluk olan “Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’dur (EURATOM)” ve sürdürülebilir barış amacından sapmadan atom enerjisinin kullanımını desteklemektedir (Dinç, 2019: 24-25). Soğuk Savaş döneminde, Topluluk içinde öncelik, mali olarak toparlanma ve güçlenmeye verilmiştir (Saatçioğlu, 2016: 772).

1973 yılında ilk genişleme dalgası sonucunda üç yeni ülke olan Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda’nın üyeliği resmen onaylanmıştır (Schneider, 2009: 13). Topluluk, gelecekteki genişleme süreci ile ilgili Yunanistan, Portekiz ve İspanya’nın Topluluk’taki geleceği üzerine karar vermede demokratikleşme şartı aramıştır. Yunanistan’ın Topluluk’a üye olma sürecinde yaşanan “Albaylar Cuntası” nedeniyle başvurusu askıya alınmıştır (Hillion, 2014: 4-5). Yunanistan için bir süreliğine kesintiye uğrayan süreç, Albaylar Cuntası’nın bitmesini takriben tekrar gündeme gelmiştir. Üyelik için kararlılık gösteren Yunanistan, demokratik bir zeminin oluşturulması için garanti vermiş ve 1975 yılına gelindiğinde üyelik için Topluluk’a başvurmuştur (Akgül Açıkmeşe, 2016: 728). Söz konusu

demokratikleşme şartı İspanya ve Portekiz için incelendiğinde, iki ülkede de yer alan diktatörlük rejimleri, şartın sağlanmasını engellemekte olup, bu rejimlerin yıkılmasıyla (Hillion, 2014: 4-5) 1977 yılında Topluluk’a üyelik başvurusunda bulunmuşlardır (Akgül Açıkmeşe, 2016: 728).

Avrupa Konseyi, 1978 yılında Kopenhag’da bir araya gelmiştir. Topluluk’a katılım için gereken şartlar belirtilmiştir:

“Her üye Devlette temsili demokrasiye ve insan haklarına saygı gösterilmesi ve bunların sürdürülmesi, Avrupa Toplulukları üyeliğinin temel unsurlarıdır.” (Hillion, 2014: 5)

Bu doğrultuda, Yunanistan’ın başvurusuna olumlu yanıt verilmiş ve Yunanistan, 1981 yılında üyelik statüsü elde etmiştir. Yunanistan’ı takriben, 1986 yılında ise Portekiz ve İspanya üyelik statüsü elde etmişlerdir (Dinç, 2019: s.26-28).

2.6.2 1973 Kopenhag Zirvesi: “Avrupa Kimliğine İlişkin Bildiri”

“Avrupa Kimliği” ile ilgili ilk adım Aralık 1973’de atılmıştır. Dokuz üye ülkenin ortak menfaatleri ve Topluluk’un geleceği ile ilgili atıfların bulunduğu Kopenhag Zirvesi’nde “Avrupa Kimliğine İlişkin Bildiri (Declaration On European Identity)” dokuz ülke tarafından yayınlanmıştır. Bildiride dikkat çeken hususlar:

- Topluluk ekonomik entegrasyon doğrultusunda Avrupa kimliğinin temelinde “temsili demokrasi, hukukun üstünlüğü, sosyal adalet ve insan haklarına saygı” değerlerini bulunduracaktır,
- “Kurucu Antlaşmalar, Gümrük Birliği, Ortak Politikalar ve Topluluğun Kurumları” AB kimliğinin parçalarıdır,
- Siyasi entegrasyonun geliştirilmesi için çalışılması gerekmektedir,
- Avrupa kimliği içerisinde bir kültür mozaiki bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ortak ilkeler etrafında birleşilmektedir. Bu doğrultuda kolektif özdeşleşmenin oluşturulması ve ülkeler arasında entegrasyonun ve uyumun sağlanması Avrupa kimliği için önem arz etmektedir

(Bulletin of the European Communities, 1973).

2.6.3 1983 Solemn Bildirisi

Haziran 1983 tarihinde Stuttgart’da “Solemn Bildirisi’nde” (Solemn Declaration On European Union)” Avrupa kimliği ve siyasi entegrasyon üzerine atıflar yer almıştır. Öncelikle üye devletler arasında kolektif özdeşleşmenin sağlanması için “Avrupa kimliği” oluşturulmasının önemi vurgulanmıştır. “İnsan hakları ve demokrasi” değerlerinin de vurgulandığı bildiride iş birliği ve ortak hedeflerin önemi belirtilmiştir. Üyelerin kolektif olarak özdeşleşmesi için bazı planlar yapılmıştır:

- Üye ülkelere ait farklı dillerin, üye ülkelerin genç bireyleri tarafından öğrenilmesinin teşvik edilmesi,
- Floransa’da bulunan “Avrupa Üniversitesi Enstitüsü” ve “Avrupa Vakfı” kültürel özdeşleşme için önemli bulunmaktadır. Bu nedenle daha iyi şartlarda görevlerini yerine getirmeleri için bu kurumlara destek verilmesi,
- Sanatsal bir perspektif ile kolektif özdeşleşme ele alınarak, üye ülkelerin yazarları ve sanatçılarının arasında iletişim ağının geliştirilmesi,
- Kolektif özdeşleşmenin üniversitelerde öğrenci/öğretmen değiş tokuşu ile teşviki,
- Kültürel aktivitelerin görsel/işitsel uygulamalarının yapılmasına katkıda bulunulması ve bu sayede kültürlerin etki alanlarının genişletilmesi,
- Avrupa tarihi bilincinin genişletilmesi, Topluluk hakkında daha fazla bilgi öğretilmesi ve Topluluk hakkında farkındalığın artırılması,

(Bulletin of the European Communities, 1983).

2.6.4 Maastricht Antlaşması

Avrupa Toplulukları, 1991 yılında imzalanan içerisinde Ekonomik Parasal Birlik ile ilgili hedeflerin bulunduğu ve bazı ülkeler tarafından protesto edilen Maastricht Antlaşması (ABA) imzalanmıştır. ABA birçok düzenleme ve yeniliği beraberinde getirmiştir. Topluluk, ABA ile AB adını almıştır (Baun, 1995: 605). ABA’da insan hakları ile ilgili atıflar bulunmaktadır (Todorova, 2019: 14). ABA 49. maddesinde ise Birlik’e katılım için demokrasinin önemine vurgu yapılmıştır. Demokratik bir işleyişe sahip olan bir devletin katılım için başvuruda bulunabileceği belirtilmiştir (Hillion, 2014: 6).

2.6.4.1 AB Vatandaşlığı Kavramının Resmileştirilmesi

ABA’da ilk defa açık bir şekilde ifade edilen “AB vatandaşlığı” kavramı ile AB, siyasal entegrasyon yolunda önemli bir adım atmıştır. Bu kavram siyaset bilimciler arasında tartışma konusu olmuş ve birçok yanlış anlaşılmaya neden olmuştur. Bu kavramın sadece sembolik olduğunu ifade edenlerin yanı sıra (Kostakopoulou, 2007, 623-627), kendi ülke norm ve değerlerinin yanında, toplumsal bir kimliğe sahip olmanın ve aidiyet duygusunun geliştirilmesinin AB entegrasyonuna güç kazandıracağını savunanlar da bulunmaktadır (Bellamy, 2008: 597-600).

ABA’nın 8. maddesi uyarınca AB vatandaşları olarak kabul edilen AB üyesi ülkelerin vatandaşları haklar kazanmıştır. Serbest dolaşım hakkı kazanan AB vatandaşları, herhangi bir AB ülkesinde ikamet edebilmekte, ikamet ettikleri bu ülkelerin seçimlerinde ve Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerinde oy kullanabilmektedirler. Bunun yanı sıra AB vatandaşı, gittiği AB üyesi olmayan bir ülkede kendi ülkesine ait bir konsoloslukun bulunmaması halinde, diğer AB üyesi ülkelerin konsolosluklarına ulaşabilmektedirler. Bu durumda diğer AB üyesi ülkeler ile yakınlaşma olanağı sağlamakta ve kendilerini güvende hissedebilmektedirler. AB’ye aidiyetin sağlanması ve AB vatandaşlık kimliğinin özümsemesi için AB kurumlarına güven önemlidir. Bu nedenle AB vatandaşları için petisyon hakkı doğmuştur ve AP’ye dilekçe yazma imkânı sağlanmıştır (Shaw, 1998: 297-301).

ABA 8. madde ile resmi olarak tanınan AB vatandaşlığı kavramının hedefi, herhangi bir ülkenin vatandaşlığına geçilmeksizin, AB üye ülkelerin vatandaşları arasında kollektif bir özdeşleşme ve AB'nin siyasi entegrasyonunun gelişmesi için vatandaşlar arasında aidiyet oluşturmaktır (Maas, 2014: 803-814).

AB vatandaşlığı kavramı, bazı ülkelerde şüphe ile karşılanmış, yanlış anlaşılmalara ve krizlere yol açmıştır. Danimarka, kendi ulusal vatandaşlığının haklarını göz önünde bulundurarak, ABA ile oluşturulan AB vatandaşı statüsüne sahip diğer ülke vatandaşlarının, Danimarka vatandaşı statüsüne sahip olamayacağını deklare etmiştir (Magnet, 1998: 51-57). AB vatandaşlığı, Danimarka'ya bağlı Faroe Adaları ve Grönland'da geçerli olmaması ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Hartmann, 2017: 12-13).

2.6.5 Kopenhag Zirvesi

1993 yılında Kopenhag Zirvesi'nde AB'ye aday ülkelerin sağlaması gereken şartlar bildirilmiştir. Üyelik için sağlanması gereken mali kriterler ve sosyal kriterlerin yanı sıra Birlik için önemli olan siyasal şartlar belirtilmiştir. Üye olan ülkenin bünyesinde demokratik temeli sağlamış olması, ülke içinde insan haklarına saygı duyulması, hukukun üstünlüğünün kabul edilmesi ve buna uygun davranılması kriterlerinin yanı sıra azınlıklar ile ilgili de atıf yapılmış olup, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunması siyasal kriterler içinde yer almıştır (Todorova, 2019: 13).

AB'nin üçüncü genişlemesi EFTA'ya (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) üye üç ülkenin katılımı ile gerçekleşmiş olup, 1995 yılında AB'ye Avusturya, İsveç ve Finlandiya dahil olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesini takriben AB içinde genişleme konusu kronik bir konu haline gelerek sıkça gündemde tutulmuştur (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2005: 3). Eski Doğu Bloğu ülkeleri, kendi bünyelerinde demokratik reformasyonlar başlatmışlardır. AB, bu süreçte ülkeleri desteklemiştir. Doğu ve Merkez Avrupa ülkelerinden birçok üyelik başvurusu alınmıştır (Todorova, 2019: 16). Başvurular değerlendirilirken, sadece mali olarak uyum temelli bir bakış açısı ile ele alınması "Değerler Avrupası" için yeterli bulunmamıştır. Bu bağlamda, ülkelerin AB'ye uyum sürecinde demokratikleşme ile ilgili kat ettikleri yol önem arz etmektedir. Demokrasinin tatbikinin sağlanması için

aday ülkede insan hakları güvence altına alınmalıdır. Aynı zamanda entegrasyonun başarılı olması için hukukun üstünlüğünün sağlanması son derece önem taşımaktadır (Özcan, 2016: 791).

2.6.6 Amsterdam Antlaşması

Maastricht Antlaşması'nda reformasyon yapılmasının öngörülmesi ile Avrupa değerleri için atılan adımlara bir yenisi Amsterdam Antlaşması ile eklenmiştir. Avrupa Birliği yeni ve büyük bir genişlemeye hazırlık yaparken, Avrupa değerlerinin muhafaza edilmesi ile ilgili görüşler belirtilmiştir (Dinç, 2019: 30). Yürürlüğe 1999 yılında giren Amsterdam Antlaşması'nda *"özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı, hukukun üstünlüğü"* olan AB Temel İlkeleri, AB'nin ayrılmaz bir parçasını oluşturması ve bu bağlamda muhafaza edilmesi için Kurucu Antlaşma kapsamına alınmıştır. AB Temel İlkeleri'nin önemi ve muhafaza edilmesinin gerekliliğine binaen, ABA 7. maddesi uyarınca mütemadiyen ve ağır şekilde ihlal edilmesi durumunda cezai uygulama yapılabileceği kararı alınmıştır (Baykal ve Göçmen, 2016: 87).

Amsterdam Antlaşması çerçevesinde AB vatandaşlığı kavramının yer aldığı ABA 8. maddenin yeri değiştirilerek, 17-22. maddelerinde bu kavrama yer verilmiştir (Toner, 2000: 158).

2.6.7 Nice Antlaşması – AB Temel Haklar Şartı

AB, ekonomik entegrasyon ile kat ettiği yolu, siyasal olarak da kat etmek istemekte ve bu hedef doğrultusunda 2000 yılına gelindiğinde Nice Antlaşması'nda siyasal entegrasyonun güçlenmesi, AB Temel Haklarının önemini vurgulamak ve daha iyi muhafaza edilmesinin sağlamak amacıyla "AB Temel Haklar Şartı" (Metin, 2002: 36) *"onur, özgürlükler, eşitlik, dayanışma, yurttaş hakları, adalet, genel hükümler"* yedi ayrı bölümüyle yer almıştır (Todorova, 2019:14).

2004 yılında AB'nin beşinci genişlemesi Polonya, Slovenya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Kıbrıs, Slovakya, Litvanya, Estonya, Malta ve Polonya'nın AB'ye katılımı ile gerçekleşmiştir. Altıncı genişleme dalgası 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımı ile gerçekleşmiştir (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2005: 3).

2.6.8 Lizbon Antlaşması ve Avrupa Birliği Değerleri

Temel Haklar Şartı, 2007 yılında Lizbon Antlaşması (ABİHA) ile hukuki düzene dahil edilmiştir ve yasal olarak bağlayıcılık kazanmıştır (Defeis, 2017: 1210). AB'nin değerleri, ABA 2. maddede “*insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı*” ve “*çoğulculuk yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır.*” olarak ifade edilmiştir. ABA 49. maddeye göre AB üyeliği, ABA 2. maddede belirtilen değerlerin kabulü ile mümkündür (Baykal ve Göçmen, 2016: 98).

2013 yılında Hırvatistan, AB'ye dahil olurken, 2020 yılında İngiltere ve AB yollarını ayırmıştır (Suluk, Büyüksarıkulak ve Afşar, 2022: 177).

2.6.8.1 Lizbon Antlaşması ile AB Vatandaşlığı Kapsamının Genişletilmesi

ABİHA, AB'nin siyasal entegrasyonu için reform niteliği taşıyan birçok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. AB Vatandaşlığı kavramından hareketle, vatandaşların AB'ye olan aidiyetlerini geliştirmek, AB Kurumları ile aralarındaki bağı kuvvetlendirmek, AB Kurumları'na güvenin arttırılmasını sağlamak için yeni adımlar atılmıştır (Schrauwen, 2007, 55-57). AB Vatandaşlarının seçtiği AP'nin yetkileri arttırılmıştır (De Waele, 2010, 332).

AB Vatandaşlarının daha çok söz sahibi olması, daha çok kendilerini güvende hissetmesi için atılan bir diğer adım ise AB'nin yasama adımıyla vatandaşlara söz hakkı tanınmasıdır. En az bir milyon imza toplamak kaydı ile AB Vatandaşları, Komisyon'a dilekçe sunabilme hakkına erişmişlerdir (Schrauwen, 2007, 56-57).

ABİHA ile AB Vatandaşlığı statüsüne sahip olanlar sadece AB üyesi devletlerin vatandaşları ile sınırlı kalmaksızın AB üyesi devletlerde oturma izni bulunan ancak AB üyesi bir ülkenin vatandaşı olmayan bireyleri de kapsamı altına almıştır (De Waele, 2010, 331-332).

2.6.9 AB Değerlerinin İhlali

ABA 2. maddede yer alan AB değerleri, AB'nin ayrılmaz bir parçası olup, AB'nin bu değerleri tatbik ve muhafaza edebilmesi için üye ülkelerin değerlere uygun bir biçimde yönetilmesi gerekmektedir. Örneğin herhangi bir ülkenin demokrasiye zarar veren davranışlar içine girmesi durumunda, AB'nin de bu durumdan hasar alması kaçınılmazdır. Bu nedenle demokrasinin muhafaza edilmeli ve demokrasiyi tehlikeye düşürebilecek bir durumda müdahale yapılabilmesi gerekmektedir (Scheppelle, Kochenov ve Grabowska-Moroz, 2020: 14-16).

Bu nedenle ABA 7. maddeye göre, herhangi bir üye ülkenin ABA 2. maddede belirtilen değerleri mütemadiyen ve ağır bir şekilde çiğnemesi durumunda, cezai işlem tatbik edilebilir ve Konsey, söz konusu üye ülkenin AB üyesi olarak sahip olduğu kazanımlardan bazılarını durdurabilmektedir (Baykal ve Göçmen, 2016: 98).

ABA 2. maddenin, AB üyesi ülke tarafından ihlali söz konusu olduğunda Avrupa Birliği Adalet Divanı'na (ABAD) başvuru yolu ABİHA 258. madde ve 259. madde uyarınca açılmıştır (Holesch ve Kyriazi, 2022:8). ABAD'a dava yoluna gitme hakkı Komisyon ve üye ülkelere verilmiştir. Dava sürecine girilmeden önce Komisyon, ihlali gerçekleştiren ülke hakkında soruşturma başlatabilmekte ve ülke ile diyalog geliştirilmektedir. Söz konusu ihlale son verilmesi talep edilebilmektedir (Bayram, 218: 78). 2014 yılında Komisyon, diğer üye ülkelerle iletişimi koordineli bir şekilde sürdürerek, yol gösterme niteliğinde "Hukukun Üstünlüğü Koruma Çerçevesi" kavramını geliştirilmiştir. Bu çerçevede verilen yol gösterici referansların dikkate alınmadığı durumlarda ABA 7. madde süreci başlamaktadır (Holesch ve Kyriazi, 2022:8).

2.6.9.1 Avusturya Örneği

AB değerlerinin muhafaza edilmesinin ciddiyetini gösteren ve siyasi olarak uyarı niteliğine sahip bir örnek olan Avusturya örneği ile karşımıza çıkmaktadır (Yumak, 2017: 202-203). Aşırı sağ ideolojiye sahip olan, söylemleri ile sadece Avrupa Kıtası ile sınırlı kalmayarak dünya kamuoyunda dikkatleri üzerine toplayan

(Mitten, 2002: 179), birçok uygulaması ile AB değerleri ile çelişen Jörg Haider önderliğindeki Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), 1999 seçimlerinde %26,9'luk bir orana sahip olmuştur. FPÖ ile muhafazakâr görüşe sahip Avusturya Halk Partisi'nin (ÖVP) koalisyon kurması birçok AB üyesi ülkenin tepkisine yol açmıştır (Leconte, 2005: 620-622).

AB'nin dünya çapında normatif güç olma yolunda oluşturduğu imajın korunması için AB değerlerinin her üye ülke tarafından muhafaza edilerek korunması gerekmektedir. Avusturya siyasetinde yaşanan gelişmeler AB14 tarafından eleştirilmiş, bunun üzerine harekete geçen AB Konseyi, Avusturya hükümetine önlem ve uyarı niteliğinde bir yaklaşımda bulunmuştur. AB 14 tarafından Avusturya'ya diplomatik yaptırımlarda bulunulmuştur. Avusturya, yaşanan kriz neticesinde AB değerinin muhafaza edileceğine dair olumlu yaklaşımlarda bulunmuştur. Mayıs 2000 tarihinde Haider parti önderliğinden çekilmiştir. AB'nin yaklaşımı uyarı niteliğinde olup ABA 7. madde uygulanmamıştır (Lachmayer, 2017: 436-447).

2.6.9.2 Romanya Örneği

2012 yılında Romanya'da Cumhurbaşkanı Traian Basescu'nun azledilmesi için yargıya ve anayasaya müdahale etmek suretiyle, Sosyal Demokrat Parti öncüsü Victor Ponta'nın hukukun üstünlüğü değerinin ihlalinin gerçekleştirecek girişimlerde bulunması üzerine AB harekete geçmiştir. AB'nin geliştirdiği diyalog başarılı olmuştur ve Ponta Hükümeti'nin süreç içinde olumlu tutum geliştirdiği ve iyileştirmelere iştirak ettiği görülmüştür (Sedelmeier, 2014, 105-110).

2.6.9.3 Macaristan Örneği

2010 yılında Macaristan Başbakanı Viktor Orbán'ın iktidara gelmesi, ABA 2. maddesinde belirtilen AB değerlerinin sistematik bir şekilde ihlalinin beraberinde getirmiştir (Ágh, 2018: 38-39). Komünizm döneminden kalma Anayasa, iktidara gelişinden bir yıl sonra Orbán'ın partisi olan Fidesz tarafından reforme edilmiştir. Yargıya müdahale, göçmenlerle ilgili izlenen ve büyük tepkilere yol açan politikalar, sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya müdahale (Mos, 2020: 269-270), hukukun

üstünlüğü ve insan hakları değerlerinin ihlali gibi birçok konuda hükümet tepkileri üzerine çekmiştir (Ágh, 2018: 39).

Komünizm sonrası, AB ile uyumlu bir entegrasyon süreci geçiren ve AB'ye siyasi entegrasyon açısından başarılı adımlar atan Macaristan'da meydana gelen dramatik değişiklikler dikkat çekmiştir. İhlallerin geliştiği ilk zamanlarda AB ülkeleri ve Konsey'den bir kınama gelmemiştir. Ancak Tavares Raporu gidişatı değiştirmiş ve ağır bir tepki AP'den gelmiştir. AP, Macaristan ile ilgili eleştirilerini dile getirerek, konunun tahkik edilmesi için talepte bulunmuştur. Talebini ABA 7. maddenin uygulanması yönünde (Camisão ve Luciano, 2022: 33-36) mütemadiyen ve ağır bir biçimde ihlalin olup olmadığının tahkik edilmesi (Baykal ve Göçmen, 2016: 98) için mutlak çoğunluğa 2018 yılına gelindiğinde ulaşılmıştır. Duruşma süreci devam etmektedir (Camisão ve Luciano, 2022: 33-36).

2.6.9.4 Polonya Örneği

Polonya'da Hukuk ve İktidar Partisi'nin (PiS) 2015 yılında kazandığı seçim zaferini takriben Polonya'da değişimler başlamıştır. PiS sağ ideolojiye sahip bir profil çizmektedir. Ülkede muhalif görüşlüler ile iktidar taraftarları arasında zıtlasma ve düşmanlık baş göstermiştir (Kazlauskaitė ve Salmela, 2022: 130-131) ve medya içinde bir kaos dönemi hüküm sürmüştür. Kamu medyası bağımsız ve özgürlükten yoksun bir şekilde iktidarın etkisinde görevini icra ederken, özel medyanın tamamen ele geçirilmese de kamulaştırılması için çalışılmıştır ve vergiler ile baskı uygulanmıştır (De Búrca, 2022:20).

İktidarın yerini sağlamlaştırması amacıyla mevcut Anayasa'ya aykırı yasaların onaylaması (Dziegielewska, 2022: 93), Anayasa Mahkemesi'nin üyelerine müdahale edilmesi ve görevlerini idame ettirmeleri gereken üyelerin sahip olduğu görev alanları daraltılması ile geline sürecin hukukun üstünlüğünün ihlalinin gelen tepkilere rağmen devam etmesi (Bektaş, 2022: 850) ile ABA 7. maddenin uygulanması için Komisyon harekete geçmiştir ve işlem 2017 yılında resmen başlatılmıştır (De Búrca, 2022:20-25). Ancak Polonya'nın tutumunda bir değişiklik olmamış ve bu nedenle durum ABAD'a Komisyon tarafından aktarılmıştır. Komisyon'un hukukun üstünlüğünün yeniden tanzim edilmesi ve Polonya'nın bu

konuda uyarıları dikkate alarak yapılan reformasyonlar sonucu ortaya çıkan ihlallerin önlenmesini talep etmiştir. ABAD, Komisyon'dan gelen talepleri olumlu karşılamıştır ve kararın neticelendirilmesine değin, uyulmasını uygun görmüştür. Ancak gerekli uyumun Polonya tarafından sağlanmadığı görülmüştür. Bu durum Komisyon'u tekrar harekete geçirmiştir. İhlallerin durdurulması adına cezai işlemin para olarak uygulanmasını talep etmiştir. ABAD, 27 Ekim 2020'de tarihi bir karar vermiştir ve gerekli koşulların sağlanmadığı her gün için bir milyon Euro cezai işlem uygulanmasını uygun görmüştür (Bektaş, 2022: 850-851).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB VATANDAŞLARININ DEĞER ALGILARI VE KENDİLERİNİ AB VATANDAŞI HİSSETME DURUMLARI

3.1 Siyasal Entegrasyon ve Toplumsal Kimliğe Aidiyet

Dünden bugüne Avrupa tarihine bakıldığında köylü ayaklanmaları, sınıf çatışmaları (Brustein, 1985: 445-446), cadı avları, engizisyon mahkemeleri (Goodare, 2016: 1, 34), eşit ve özgür olmak düşüncesi örgütlenerek baş kaldıranların evrensel boyuta ulaştırdığı Fransız Devrimi, İkinci Dünya Savaşı ile verilen ağır kayıplar, soykırım gibi birçok tarihi kırılma noktası bulunmaktadır. Bugün gelinen noktada siyasi entegrasyon yolunda alınan her önlem geçmişin özeleştirisi niteliğindedir (Habermas ve Derrida, 2003, 291-296).

Klein (2013) AB kimliğinin başarıya ulaşması için iki yolun önemine değindiği çalışmasında ilk olarak tarihi hafızayı ele almıştır. Her kimliğin kendine ait bir tarih bilinci bulunmakta ve bu bilincin tazelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle AB'nin tarihi süreci önem taşımaktadır. İkinci önemli nokta ise aidiyettir (Klein, 2013: 57-63). Farklı siyasi ideolojilerden, kültürlerden gelen AB ülkelerinin, AB kimliği ile özdeşleşerek aidiyet oluşturmaları, gelecekte yaşanması mümkün krizler ile mücadele, AB'nin geleceği ve normatif güç imajı için önemlidir (Habermas ve Derrida, 2003, 291-296, Petersson ve Hellström, 235-248).

Bir topluma aidiyet hissetmek, bir kimliği benimsemek hiçbir şeyin kesinlik kazanmadığı, eksilen, artan ve bir anda yok olabilen bir süreçtir. Birey, ait hissettiği anda bir ötekileştirmeye maruz kaldığında aidiyet duygusunu kaybedebilmektedir (Maalouf, 2017: 13-29). Üyeler arasında ve üyeler ile AB arasında özdeşlemenin sağlanması için AB değerleri ve AB vatandaşlığı kavramları AB'nin siyasi entegrasyonu için önemli yapı taşlarıdır. AB'nin siyasi entegrasyonunu güçlendirmek için attığı adımlara karşın, değişen dünya gündemi yeni krizleri beraberinde getirmektedir. AB, yaşanan mülteci krizleri ile birlikte ilginin sağ partilere kayması, AB değerlerinin ihlali, Brexit'in gerçekleşmesi, Ukrayna krizi gibi birçok krizle yüzleşmektedir. Bu nedenle siyasi entegrasyonun geleceği için AB üyesi ülkelerin

AB değerleri ve AB vatandaşlığı hakkında algıları önem taşımaktadır (Georgescu, 2018: 197-207).

3.2 Araştırmada Kullanılan Veri Seti

Bu araştırmada Avrupa Komisyonu'na bağlı olan Eurobarometer tarafından düzenli olarak yürütülen kamuoyu araştırmalarından biri olan Eurobarometer 92.3 Kasım – Aralık 2019 çalışmasının veri seti kullanılmıştır. Bu tezde araştırılan hipotezlere uygun değişkenleri sağladığı için bu veri setinden yararlanılmıştır. 2019 yılında İngiltere hala AB üyesi olup, Brexit 31 Ocak 2020 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle İngiltere veri setinden çıkarılmamıştır.

3.3 Araştırma Hipotezleri

Çalışmada test edilen hipotezler aşağıda verilmiştir.

H1: Kişisel olarak önemli bulunan değerler, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H2: AB'yi temsil eden önemli değerler, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H3: AB'ye güven, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H4: Bireylerin AB'ye bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H5: Bireylerin ülkelerine bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H6: Üç siyasi ideolojinin arasında politikaya ilgi açısından fark yoktur.

H7: Üç siyasi ideolojinin arasında AB kurumlarına güven bakımından fark yoktur.

H8: Üç siyasi ideolojinin arasında AB ortak politikalarına destek bakımından fark yoktur.

H9: Üç siyasi ideolojinin arasında özgür medya algısı bakımından fark yoktur.

H10: Politikaya ilginin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H11: AB kurumlarına güvenin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H12: AB ortak politikalarına desteğin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H13: Özgür medyanın, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H14: Siyasi ideolojinin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H15: AB temel değerlerine üyelerin uyumunun, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H16: AB bilgisinin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H17: AB dışından gelen göçün, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H18: AB içinden gelen göçün, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H19: Yaşın, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H20: Cinsiyetin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H21: Yerleşim yerinin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.

H22: Kendini AB vatandaşı hissetme, AB ülkelerinden bağımsızdır.

H23: AB'ye bağlılık, AB ülkelerinden bağımsızdır.

H24: AB dışında daha iyi bir gelecek algısı, AB ülkelerinden bağımsızdır.

3.4 Araştırmada Kullanılan Yöntemler

Bu araştırmada, çalışma hipotezlerine uygun testler olan ki-kare bağımsızlık testi, kruskal-wallis analizi, açıklayıcı faktör analizi (AFA), doğrulayıcı faktör analizi (DFA), binary lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

3.4.1 Ki-kare Bağımsızlık Testi

Literatürde sıkça başvurulduğu görülmekte olan ki-kare bağımsızlık testi, parametrik olmayan testler kategorisindedir ve dolayısıyla eş ve eşit varyans varsayımına, normallik varsayımına ihtiyaç duymaksızın uygulanabilmektedir. Değişkenler nominal ya da ordinaldir ve çıkan test sonuçları yorumlanırken anekdot bakımından oldukça zengindir (McHugh, 2013: 143-146).

Hipotezlerine uygun test istatistiği aşağıdaki gibidir.

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^O \sum_{j=1}^E \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

“O_{ij}” gözlenen frekansı, “E_{ij}” ise beklenen frekansı ifade etmektedir (Sarper, 2010: 472).

3.4.2 Kruskal Wallis H Testi

Parametrik testlerden biri olan tek yönlü anova testi için gerekli koşulların sağlanmaması durumunda, parametrik olmayan alternatifine başvurulmaktadır (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2020: 203). Normallik varsayımının, eşit varyans varsayımının sağlanmadığı durumlarda başvurulanan, sıralama esasına dayanan ve literatürde sıkça başvurulanan kruskal wallis h testi için test istatistiği aşağıdaki gibidir (Sherwani ve diğerleri, 2021: 1-3).

Test istatistiği:

$$\text{Kruskal Wallis } H = \frac{12}{N(N+1)} \times \sum_{j=1}^k \frac{S_j^2}{n_j} - 3 \times (N + 1)$$

k adet örneklem için formüle edilen test istatistiğinde, sıralama esasına dayanan testte, S₁, S₂...S_j ile örneklemelerin sıra numaraları ifade edilmiştir. n₁, n₂,...n_j ile formülde gösterilen gruptaki veri sayısı, N ise gruptaki veri sayısı toplamını (n₁+ n₂+...+n_j) ifade etmektedir (Karagöz, 2019: 620).

3.4.3 Açıklayıcı Faktör Analizi

Araştırmalarda sıkça başvurulanan tekniklerden biri olan AFA ile (Turanlı, Taşpınar ve Cengiz, 2014:47), çok sayıda ifadeden oluşan veri seti analize dahil edilmekte ve analiz sonucunda ortaya yeni değişkenler çıkmaktadır. Yeni değişkenler, birçok ifadenin özetlenmiş halini ortaya koymakta ve farklı analizlerde kullanılabilirler. AFA aşağıdaki gibi formüle edilmiştir (Yıldırım ve Alemdar, 2020:33-36).

$$Y_i = G_{i1} F_1 + G_{i2} F_2 + G_{i3} F_3 \dots + G_{im} F_m + U_i$$

Y_i : i. standardize olan i. değişken

G_{ij} = i. değişkenin, müşterek j. faktörüne aksiyonunu belirten faktör yükü

F = Müşterek faktör

U_i = Müşterek faktörlerin açıklayamadığı artık

AFA sonunda ortaya çıkan müşterek faktörler:

$$F_i = X_{i1} Y_1 + X_{i2} Y_2 + X_{i3} Y_3 \dots + X_{it} Y_t$$

F_i = i. faktör

X_i = faktörün sahip olduğu ağırlık

t = kaç tane değişken varsa miktarı

AFA'nın uygulanabilmesi için AFA'da kullanılmak üzere hazırlanan veri setinin AFA için elverişli olması gerekmektedir. Bu nedenle AFA için öncelikle Kaiser- Meyer- Olkin (KMO) ve Barlet Küresellik Test istatistiklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir (Rençber, 2018:98).

Tablo 3.1: KMO Test İstatistiklerinin Geçerlilik Sıralaması

0,90-1,00	Çok İyi
0,80-0,89	İyi

0,70-0,79	Orta
0,60-0,69	Kötü
0,50-0,59	Çok Kötü
0,50 altındaki değerler	Kabul edilemez

Kaynak: Yıldırım ve Alemdar, 2020:38

Tablo 3.1’de verilen aralıklar ile KMO istatistiği değerlendirilmektedir (Yıldırım ve Alemdar, 2020:38). KMO’nun değerlendirilmesinde sınır olarak 0,60 değeri alınmakta olup, bu değer altında bir test istatistiğinin olması halinde AFA’nın uygulanması tavsiye edilmemektedir (Kıral, 2022: 152).

Araştırma faktörlerin belirlenmesi için seçilen yol, “Temel Bileşenler (Principle Component)” yöntemidir. Bu tezde tercih edilmesinin nedeni bu yöntem ile çok sayıda maddeden oluşan veri seti setinden minimum düzeyde değişken elde edilmesidir (Schmitt, 2011: 307-308, Yıldırım ve Alemdar, 2020:39-40). Çok değişkenli normal dağılım varsayımının gerçekleşmediği durumlarda, diğer bir yöntem olan maksimum benzerlik yöntemi yerine, temel bileşenler analizi tercih edilmektedir (Özdamar, 2017: 132-135, Kassim, Hasan, Ismon ve Asmi, 2013: 1298).

AFA’da genelde faktörler arasında korelasyon olması kuvvetle muhtemeldir, bu nedenle eğik döndürme tekniği, sağlıklı sonuçlar sağlamaktadır. AFA için döndürme tekniği seçiminde dik döndürme ya da eğik döndürme kararını vermede faktörler arasında korelasyon olup olmadığı ile ilgili sonuç esas alınmaktadır (Finch, 2006:43).

Bu tezde faktörler arasındaki korelasyonlar incelenmiş ve aralarında korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle eğik döndürme yöntemine başvurulmuştur (Büyüköztürk, Şekercioğlu ve Çokluk ve 2021: 214) ve eğik döndürme tekniğinde yöntemin seçilmesi, veri setinin büyük olmasına istinaden yapılmıştır. Bu nedenle promax döndürme tekniği ile AFA uygulaması yapılmıştır (Özdamar, 2017: 158).

Faktör yükünün belirlenmesi ile ilgili literatürde birçok görüş belirtilmiştir. Tabachnick & Fidell (2013) çalışmalarında limit değer olarak en az 0,32 değerini şart koşmuştur (Tabachnick ve Fidell, 2013). Daha sonra Howard (2016) bu sınırı 0,40'a yükseltmiştir (Howard, 2016). Bir sonraki çalışma Stevens (2002)'dan gelmiştir ve 0,30 değerini sınır tutmuştur (Stevens, 2002). Bu tezde faktör yükü 0,32 olarak belirlenerek Tabachnick ve Fidell (2013) çalışması esas alınmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013).

AFA sonucunda, açıklanan varyans oranı için literatürde çeşitli kriterler bulunmaktadır. Bu oran, 0,40-0,60 arasında kabul görebilmekte (Büyüköztürk, Şekercioğlu ve Çokluk ve 2021: 197), Özdamar (2017) bu limiti en az %67 tutmaktadır (Özdamar, 2017:140). Yıldırım ve Alemdar (2020) herhangi bir sınırın konulamayacağını, araştırmanın içeriğine göre bu oranın farklı değerler alabileceğini savunmuşlardır. Bununla birlikte 2/3 oranının sosyal bilimler için referans alınabileceğini belirtmişlerdir (Yıldırım ve Alemdar, 2020: 38).

Çalışmada Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) için SPSS 26 programından, çok değişkenli normallik belirlenmesi için AMOS 24 programından yararlanılarak Skewness ve Kurtosis aralığı incelenmiştir. Çok değişkenli normal dağılımın sınanmasında Tabachnick and Fidell (2013) bu aralığın -1,5 ile +1,5 aralığının referans alınması gerektiğini savunmuştur (Tabachnick and Fidell, 2013).

3.4.4 Güvenirlilik Analizi

Bu tezde Faktör Analizi ile elde edilen faktörleri oluşturan ifadelere Cronbach Apha, rho_A, Composite Reliability, Average Variance Extracted AVE modeli kullanılarak güvenirlik analizi SmartPLS 3 programı ile yapılmıştır.

Ölçeğin iç tutarlılığının tespiti için Cronbach Alpha istatistiği esas alınmıştır. Bu istatistik 0-1 aralığında bir değer almaktadır. Literatürde kabul gören aralık 0,70-0,95 olup, ölçeğin güvenirliği için bu referans doğrultusunda karar verilmektedir (Tavakol ve Dennick, 2011: 53-54).

Güvenirlik değerlendirmesinde referans alınan diğer uyum kriterleri olan Rho_A ve Composite Reliability istatistiklerinin 0,70'den yüksek çıkması literatürde

kabul görmektedir (Simatupang, Baihaqi, Guritna, ve Raya, 2022: 168). Average Variance Extracted AVE için ise literatürde kabul gören referans alınacak değer 0,50 üzerinde hesaplandığında modelde yakınsak gerçeklikten söz edilebilmekte ve bu bağlamda uyumun yakalandığı ön görülmektedir (Hamid, Sami ve Sidek, 2017: 2).

3.4.5 Doğrulayıcı Faktör Analizi

Bu tezde DFA – SEM algoritması ile AFA'nın yapı geçerliliği sınanmıştır. DFA, bir hipotez niteliğinde kullanılmakta (Watkins, 1989: 688), maddeler ile AFA neticesinde oluşan faktörlerin arasındaki ilişki incelenmekte, maddelerin, oluşturdukları faktörleri temsiliyetinde ilişkinin makuliyeti araştırılmaktadır (Gefen ve Detmar, 2005: 93).

Kısmi En Küçük Kareler (PLS) algoritması kullanılmıştır. DFA uygulamasında CB algoritması yerine, PLS algoritmasının tercih edilmesinin nedeni olarak tezde kullanılan veri setinin PLS ile daha uyumlu olmasıdır. PLS, çok değişkenli normal dağılımın sağlanmadığı durumlarda güçlü performans sergilemektedir (Hair, Howard ve Nitzl, 2020, 103-104).

Ayrışma geçerliliği için Fornell ve Larckell test istatistikleri incelenmiş olup, AVE değerinin karekökü olan bu istatistiğin literatürde kabul görmesi, her bir değer için korelasyon matrisinde, diğer gizil değişkenin sahip olduğu matristeki korelasyonundan daha büyük olması koşulu sağlanmaktadır (Hamid, Sami ve Sidek, 2017: 2-3). Faktör yükleri için literatürde tavsiye edilen değer ise 0,60'ın üzerinde olmasıdır (Dash ve Paul, 2021: 3).

Bir diğer kriter olan Heterotrait-Monotrait kriteridir. Bu kriter ile DFA modelinin ayrışma geçerliliği sınanmaktadır. Bu değer 0,85'in altında olması gerekmektedir (Hair, Howard ve Nitzl, 2020: 104).

Varyans Büyütme Faktörü VIF analizi sonuçları $VIF < 10$ olacak şekilde literatürde kabul görmektedir (Lin, Deng, Li, Ma, 2014: 517, Thomson, Kim, Aleo ve Becker 2017: 83).

3.4.6 Binary Lojistik Regresyon

Bu tezde çalışma hipotezlerinin sınanmasında en uygun analiz olduğu için binary lojistik regresyon kullanılmıştır. Bağımlı değişkeni iki sonuçlu kategorik değişkenden oluşan bu analiz için bağımsız değişken seçiminde, kategorik ya da metrik değişkenler kullanılabilir (Tranmer ve Elliot, 2008).

Lojistik regresyonun aşağıdaki gibi formüle edilmektedir:

$$LR = \left[\ln \frac{P_i}{1-P_i} \right] = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + e_i$$

Formülde $\frac{P_i}{1-P_i}$ bir olayın gerçekleşme olasılığının, o olayın gerçekleşmeme olasılığına bölünmesi ile elde edilen olasılık olan Odds oranını temsil etmektedir. Bu durumda ise Odds oranının hesaplanması aşağıdaki gibidir:

$$\text{Odds} = e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + e_i}$$

Formüldeki odds oranından hareketle yorumlama yapılmaktadır (Maharjan ve Joshi, 2011:403-407).

Tablo 3.2: Binary Lojistik Regresyon Analizi İçin Uyum İyilikleri

Hosmer-Lemeshow Testi	p<0,05	Model yeterli uyumu sağlamaktadır.
Ombibus Test	p>0,05	Bağımsız değişkenlerin modeldeki bağımlı değişken üzerinde bir etkiye sahiptir.
Sınıflama Tablosu	%70 üzerinde	Uygun sınıflama uyumu
Cox & Snel R ² ve Nagelkerke R ²	0 ile 1 arasında bir değer almaktadır.	Açıklanan varyansın modeli ne kadar açıkladığının ölçüsüdür.
Wald	t ² alınarak tespit	Bağımsız değişkenlerin

	edilmektedir.	istatistiksel anlamlılıklarının sınanması için kullanılır.
--	---------------	--

Kaynak: King, 2008: 358-381

3.5 Siyasi İdeolojiye Göre Kişisel Olarak Önemli Bulunan Değerlerin İncelenmesi

Katılımcılardan kişisel olarak önemli buldukları maksimum üç değeri işaretlemeleri istenmiştir. Siyasi ideolojinin sorulduğu sorudan diğer ve cevapsız seçenekleri çıkartılarak 23191 katılımcı için ki-kare bağımsızlık testi hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H_0 : Kişisel olarak önemli bulunan değerler, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H_a : Kişisel olarak önemli bulunan değerler, siyasi ideolojiden bağımsız değildir.

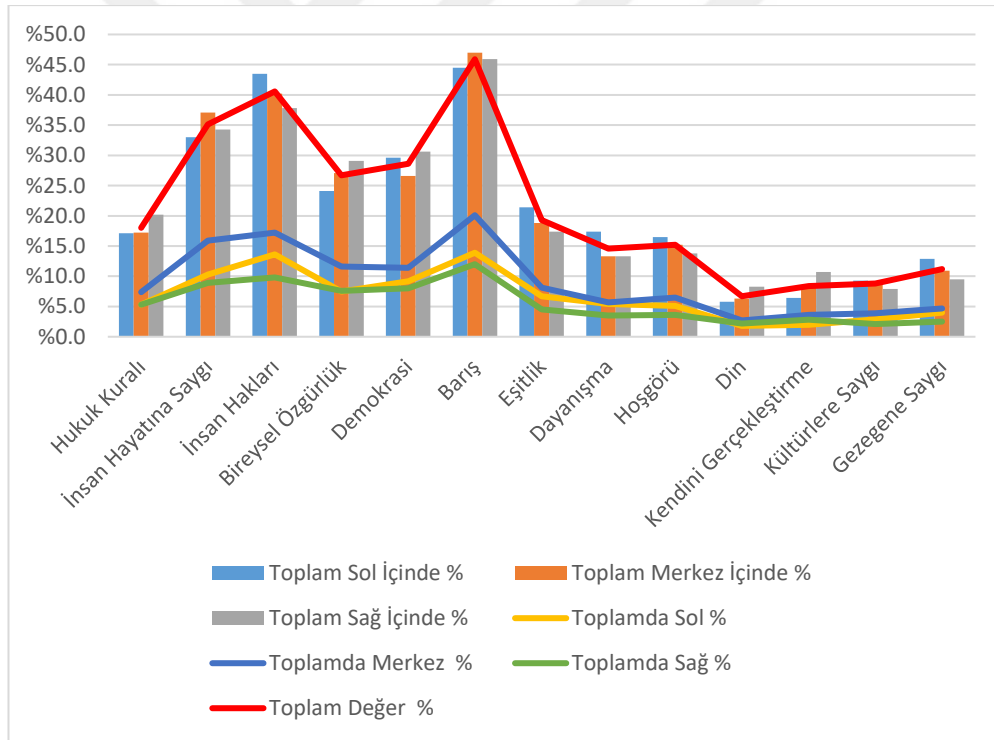
Tablo 3.3’de analiz sonuçları verilmiştir. Frekans değeri katılımcıların maksimum üç değer işaretlemelerine istinaden, değerın işaretlenme sayısını ifade etmektedir.

Tablo 3.3: Siyasi İdeolojiye Göre Kişisel Olarak Önemli Bulunan Değerlerin Test İstatistikleri

Değerler:	Frekans	Ort	SS	Ki-Kare Test İstatistiği	p	Hipotez
Hukuk Kuralı	4166	0,18	0,384	27,129	0,000	Red
İnsan Hayatına Saygı	8144	0,35	0,477	32,492	0,000	Red
İnsan Hakları	9417	0,41	0,491	46,764	0,000	Red
Bireysel Özgürlük	6198	0,27	0,443	43,789	0,000	Red
Demokrasi	6625	0,29	0,452	34,456	0,000	Red
Barış	10655	0,46	0,498	10,262	0,006	Red
Eşitlik	4471	0,19	0,394	35,326	0,000	Red
Dayanışma	3378	0,15	0,353	66,381	0,000	Red

Hoşgörü	3530	0,15	0,359	17,559	0,000	Red
Din	1548	0,07	0,250	37,999	0,000	Red
Kendini Gerçekleştirme	1950	0,08	0,278	80,947	0,000	Red
Kültürlere Saygı	2049	0,09	0,284	8,510	0,014	Red
Gezegene Saygı	2586	0,11	0,315	41,845	0,000	Red

Tablo 3.3’de gösterildiği üzere, ki-kare bağımsızlık testi sonucunda her bir değer için H_0 hipotezlerinin reddedildiği gözlemlenmektedir. Kişisel olarak önemli bulunan değerlerin, siyasi ideolojiden bağımsız olmadığı sonucuna varılmıştır. Daha detaylı incelemek için sonuçlar Şekil 3.1’de verilmiştir.

Şekil 3.1: Siyasi İdeolojiye Göre Kişisel Olarak Önemli Bulunan Değerler

Şekil 3.1’de görüldüğü üzere %45,9 ile “Barış” değeri en fazla işaretlenen değer olmuştur. Katılımcıların %40,6’sı “İnsan Hakları” değerini, %35,1’i “İnsan Hayatına Saygı” değerini, %28,6’sı “Demokrasi” değerini, %26,7’si “Bireysel Özgürlük” değerini işaretlemişlerdir. En az işaretlenen değer ise %6,7 ile “Din”

olmuştur. Araştırmaya katılan sol görüşlü toplamda 4842 katılımcının %44,5'u "Barış" değerini, %43,5'i "İnsan Hakları" değerini, %33'ü "İnsan Hayatına Saygı" değerini, %29,6'sı "Demokrasi" değerini, %24,1'i "Bireysel Özgürlük" değerini işaretlemişlerdir. Merkez görüşlü 6238 katılımcının %47'si "Barış" değerini, %40,2'si "İnsan Hakları" değerini, %37,1'i "İnsan Hayatına Saygı" değerini, %27,1'i "Bireysel Özgürlük" değerini, %26,6'sı ise "Demokrasi" değerini işaretlemiştir. Sağ görüşlü toplamda 3967 katılımcının %45,9'u "Barış" değerini, %37,8'i "İnsan Hakları" değerini, %34,3'ü "İnsan Hayatına Saygı" değerini, %30,6'sı "Demokrasi" değerini %29,1'i ise "Bireysel Özgürlük" değerini işaretlemiştir.

3.6 Siyasi İdeolojiye Göre AB'yi Temsil Eden Önemli Değerlerin İncelenmesi

Katılımcılardan AB'yi temsil eden değerlerden maksimum üç tanesini işaretlemeleri istenmiş, siyasi ideolojinin belirtildiği sorudan diğer ve cevapsız seçenekleri çıkartılarak 23191 katılımcı için ki-kare bağımsızlık testi hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H_0 : AB'yi temsil eden önemli değerler, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H_a : AB'yi temsil eden önemli değerler, siyasi ideolojiden bağımsız değildir.

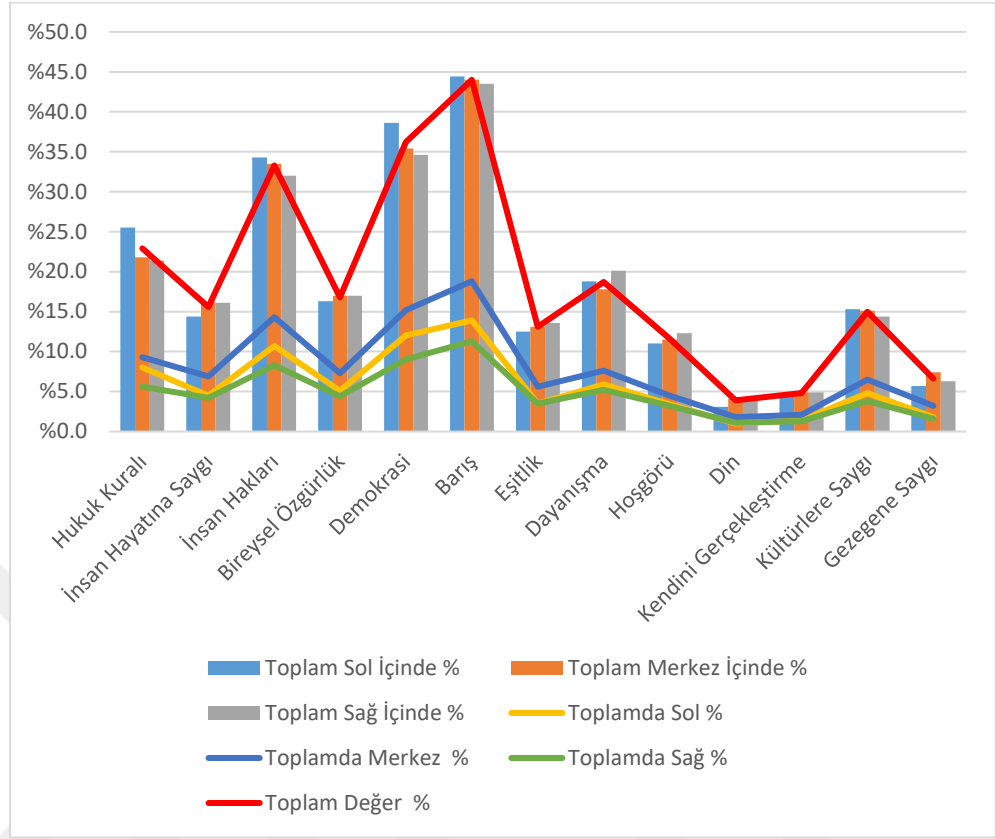
Tablo 3.4'de analiz sonuçları verilmiştir. Frekans değeri katılımcıların maksimum üç değer işaretlemelerine istinaden, değerlerin işaretlenme sayısını ifade etmektedir.

Tablo 3.4: Siyasi İdeolojiye Göre AB'yi Temsil Eden Önemli Değerlerin Test İstatistikleri

Değerler:	Frekans	Ort	SS	Ki-Kare Test İstatistiği	p	Hipotez
Hukuk Kuralı	5300	0,23	0,420	42,006	0,000	Red
İnsan Hayatına Saygı	3621	0,16	0,363	11,297	0,004	Red

İnsan Hakları	7731	0,33	0,471	7,362	0,025	Red
Bireysel Özgürlük	3894	0,17	0,374	1,900	0,387	Reddedilemez
Demokrasi	8396	0,36	0,481	27,945	0,000	Red
Barış	10203	0,44	0,496	1,069	0,586	Reddedilemez
Eşitlik	3028	0,13	0,337	3,046	0,218	Reddedilemez
Dayanışma	4346	0,19	0,390	12,801	0,002	Reddedilemez
Hoşgörü	2679	0,12	0,320	6,093	0,048	Reddedilemez
Din	895	0,04	0,193	15,153	0,001	Reddedilemez
Kendini Gerçekleştirme	1117	0,05	0,214	0,726	0,696	Reddedilemez
Kültürlere Saygı	3478	0,15	0,357	2,203	0,332	Reddedilemez
Gezegene Saygı	1521	0,07	0,248	20,313	0,000	Red

Tablo 3.4’e göre ki-kare bağımsızlık testi sonuçlarını değerlendirildiğinde beş değer için H_0 hipotezinin reddedildiği sonucuna varılmıştır. Buna göre AB’yi temsil eden “Hukuk Kuralı”, “İnsan Hayatına Saygı”, “İnsan Hakları”, “Demokrasi” ve “Gezegene Saygı” değerlerinin siyasi ideolojiden bağımsız olmadığı tespit edilmiştir. Daha detaylı gösterim için Şekil 3.2 oluşturulmuştur.

Şekil 3.2: Siyasi İdeolojiye Göre AB'yi Temsil Eden Temel Değerler

En fazla işaretlenen ilk beş değere bakıldığında en fazla işaretlenen %44 ile “Barış” değeri olmuştur. Katılımcıların %36,2’si “Demokrasi” değerini, %33,3’ü “İnsan Hakları” değerini, %22,9’u “Hukuk Kuralı” değerini, %18,7 ile “Dayanışma” değerini, %16,8’i ise “Bireysel Özgürlük” değerini işaretlemiştir. Araştırmaya katılan sol görüşlü 4842 katılımcının %44,4’ü “Barış” değerini, %38,6’sı “Demokrasi” değerini, %34,3’ü “İnsan Hakları” değerini, %25,5’i “Hukuk Kuralı” değerini, %18,8’i “Dayanışma” değerini işaretlemiştir. Merkez görüşlü 6238 katılımcının %44’ü “Barış” değerini, %35,4’sı “Demokrasi” değerini, %33,5’i “İnsan Hakları” değerini, %21,8’i “Hukuk Kuralı” değerini, %17,8’i “Dayanışma” değerini işaretlemiştir. Sağ görüşlü 3967 katılımcının %43,5’i “Barış” değerini, %34,6’sı “Demokrasi” değerini, %32’si “İnsan Hakları” değerini, %21,4’ü “Hukuk Kuralı” değerini, %20,1’i “Dayanışma” değerini işaretlemiştir.

3.7 Siyasi İdeolojiye Göre Avrupa Birliği'ne Güven

Siyasi ideolojiye göre Avrupa Birliği'ne güven ki-kare bağımsızlık testi ile incelenmiştir. Daha güçlü bir analiz sonucu elde etmek için “Avrupa Birliği'ne güveniyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplardan “Bilmiyorum” cevabı çıkarılmıştır. “Tend to trust” cevabı “Olumlu=1” kodlamasıyla, “Tend to not trust” ise “Olumsuz=2” kodlamasıyla analize alınmıştır. Siyasi ideoloji için kodlamalar 1=Sol, 2=Merkez, 3=Sağ olarak yapılmıştır ve “Bilmiyorum” cevabı analizden çıkarılmıştır. Analiz 21166 kişi için yapılmıştır. Analiz için hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H_0 : AB'ye güven, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H_a : AB'ye güven, siyasi ideolojiden bağımsız değildir.

Tablo 3.5: AB'ye Güven ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu

			Avrupa Birliği'ne Güven		Toplam
			Olumlu	Olumsuz	
Siyasi İdeoloji	Sol	Hesaplanan Sıklık	3683	2938	6621
		Beklenen Sıklık	3631,8	2989,2	6621,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	55,6%	44,4%	100,0%
	Merkez	Hesaplanan Sıklık	4783	4145	8928
		Beklenen Sıklık	4897,2	4030,8	8928,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	53,6%	46,4%	100,0%
	Sağ	Hesaplanan Sıklık	3144	2473	5617
		Beklenen Sıklık	3081,0	2536,0	5617,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	56,0%	44,0%	100,0%
Toplam		Hesaplanan Sıklık	11610	9556	21166
		Beklenen Sıklık	11610,0	9556,0	21166,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	54,9%	45,1%	100,0%

Tablo 3.5’de analize ait gözlenen değerler ve beklenen değerler verilmiştir. Ki-kare bağımsızlık test istatistikleri Tablo 3.6’daki gibidir.

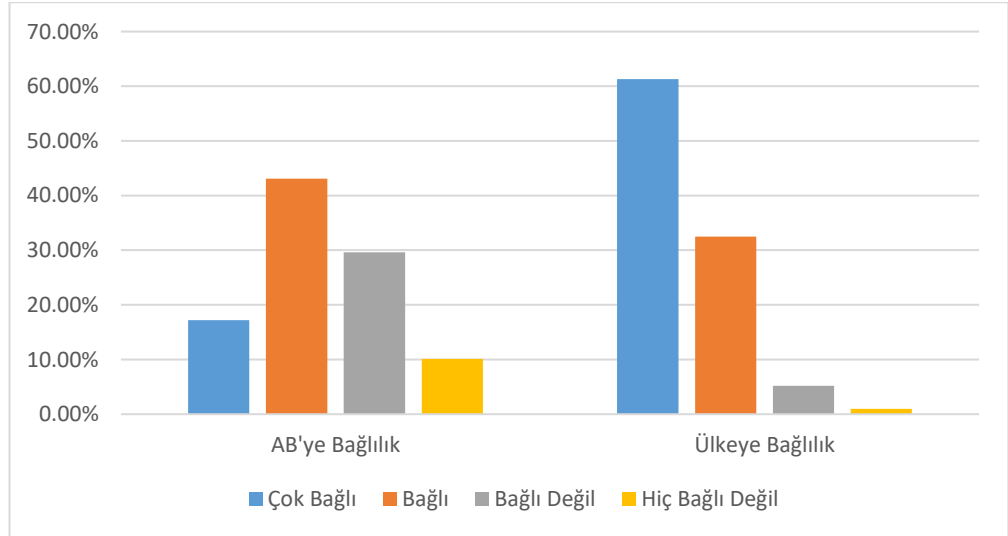
Tablo 3.6: AB’ye Güven ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği

	Değer	Serbestlik Derecesi	Asimptotik Anlamlılık (2 Taraflı)	Hipotez
Pearson Chi-Square	10,349 ^a	2	,006	RED

Tablo 3.6’da görüldüğü üzere $p=0,006$ değeri $0,05$ ’den ($0,006 < 0,05$) küçük olduğu sonucuna varılmış ve H_0 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre AB’ye güven, siyasi ideolojiden bağımsız değildir.

3.8 Siyasi İdeolojiye Göre Bireylerin AB’ye ve Ülkelerine Bağlılığının İncelenmesi

Bireylerin ülkelere ve AB’ye bağlılıkları frekans grafiği Şekil 3.3 ’de gösterilmiştir.

Şekil 3.3: Bireylerin AB’ye Bağlılıklarının ve Ülkelerine Bağlılıklarının Kıyaslanması

Şekil 3.3’de görüldüğü üzere bireylerin ülkelere olan bağlılıkları AB’ye olan bağlılıkları ile kıyaslandığında önemli bir fark olduğu gözlemlenmektedir.

Katılımcıların %17,2'si AB'ye çok bağlı, %43,1'i bağlı, %29,6'sı bağlı değil, %10,1'i hiç bağlı değildir. Katılımcıların %61,3'ü ülkelerine çok bağlı, %32,5'i bağlı, %5,2'si bağlı değil, %1'i hiç bağlı değildir. Daha iyi bir kıyaslama için çok bağlı ve bağlı olanların oranları toplandığında bireylerin ülkelerine bağlılık oranı %93,8, AB'ye bağlılık oranı %60,3'tür. Aradaki farkın %33,5 olduğu görülmektedir.

3.8.1 Siyasi İdeolojiye Göre Bireylerin AB'ye Bağlılığı

Siyasi ideolojiye göre Avrupa Birliği'ne bağlılık Ki-Kare bağımsızlık testi ile incelenmiştir. Daha güçlü bir analiz sonucu elde etmek için sorusuna verilen cevaplarda "AB'ye ne kadar bağlı hissediyorsunuz?" sorusuna verilen "Bilmiyorum" cevabı çıkarılmıştır. 1= çok bağlı 2= bağlı 3= bağlı değil 4= hiç bağlı değil kodlamasıyla analiz yapılmıştır. Siyasi ideoloji için kodlamalar 1=Sol, 2=Merkez, 3=Sağ olarak yapılmıştır ve "Bilmiyorum" cevabı analizden çıkarılmıştır. Analiz için hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H_0 : Bireylerin AB'ye bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

H_a : Bireylerin AB'ye bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsız değildir.

Tablo 3.7: Bireylerin AB'ye Bağlılığı ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu

			Avrupa Birliği'ne Bağlılık				Toplam
			Çok B.	Bağlı	B. Değil	Hiç. B. Değil	
Siyasi İdeoloji	Sol	Hesaplanan Sıklık	1265	3090	2107	665	7127
		Beklenen Sıklık	1224,3	3072,3	2109,7	720,7	7127,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	17,7%	43,4%	29,6%	9,3%	100,0%
	Merkez	Hesaplanan Sıklık	1541	4334	2971	915	9761
		Beklenen Sıklık	1676,8	4207,8	2889,3	987,0	9761,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	15,8%	44,4%	30,4%	9,4%	100,0%
	Sağ	Hesaplanan Sıklık	1120	2428	1687	731	5966

		Beklenen Sıklık	1024,9	2571,8	1766,0	603,3	5966,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	18,8%	40,7%	28,3%	12,3%	100,0%
Toplam		Hesaplanan Sıklık	3926	9852	6765	2311	22854
		Beklenen Sıklık	3926,0	9852,0	6765,0	2311,0	22854,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	17,2%	43,1%	29,6%	10,1%	100,0%

Tablo 3.7’de analize ait gözlenen değerler ve beklenen değerler verilmiştir. ki-kare bağımsızlık test istatistikleri Tablo 3.8’deki gibidir.

Tablo 3.8: AB’ye Bağlılık ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği

	Değer	Serbestlik Derecesi	Asimptotik Anlamlılık (2 Taraflı)	Hipotez
Pearson Chi-Square	75,553 ^a	6	,000	RED

Tablo 3.8’de görüldüğü üzere $p=0,000$ değeri $0,05$ ’den ($0,000 < 0,05$) küçük olduğu sonucuna varılmış ve H_0 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre AB’ye bağlılık, siyasi ideolojiden bağımsız değildir sonucuna ulaşılmıştır.

AB’ye bağlılık çok bağlı ve bağlı =1, bağlı değil ve hiç bağlı değil= 2 olacak şekilde ki-kare bağımsızlık testinin tekrar uygulandığında ise test sonuçlarının değiştiği gözlemlenmektedir.

Tablo 3.9: Bireylerin AB’ye Bağlılığı ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu (2’li Cevap İçin)

			Avrupa Birliği’ne Bağlılık		Toplam
			Bağlı	B. Değil	
Siyasi İdeoloji	Sol	Hesaplanan Sıklık	4355	2772	7127
		Beklenen Sıklık	4296.7	2830.3	7127.0

		% Siyasi İdeoloji İçinde	%61.1	%38.9	%100.0
	Merkez	Hesaplanan Sıklık	5875	3886	9761
		Beklenen Sıklık	5884.6	3876.4	9761.0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	%60.2	%39.8	%100.0
	Sağ	Hesaplanan Sıklık	3548	2418	5966
		Beklenen Sıklık	3596.7	2369.3	5966.0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	%59.5	%40.5	%100.0
Toplam		Hesaplanan Sıklık	13778	9076	22854
		Beklenen Sıklık	13778.0	9076.0	22854.0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	%60.3	%39.7	%100.0

Tablo 3.9’da verilen sonuçlara göre sol ideolojinin AB’ye bağlılığı %61,1, merkezin %60,2 ve sağın %59,5’tir.

Tablo 3.10: AB’ye Bağlılık ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği

	Değer	Serbestlik Derecesi	Asimptotik Anlamlılık (2 Taraflı)	Hipotez
Peaorsn Chi-Square	3.697	2	.158	REDDEDİL EMEZ

Analiz sonucuna göre H_0 hipotezinin reddedilemediği görülmektedir. AB’ye bağlılık, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

3.8.2 Siyasi İdeolojiye Göre Bireylerin Ülkelerine Bağlılığı

Siyasi ideolojiye göre bireylerin ülkelere bağlılıkları ki-kare bağımsızlık testi ile incelenmiştir. Daha güçlü bir analiz sonucu elde etmek için “Ülkenize ne kadar bağlı hissediyorsunuz?” sorusuna verilen “Bilmiyorum” cevabı çıkarılmıştır. 1= çok bağlı 2- bağlı 3= bağlı değil 4= hiç bağlı değil kodlamasıyla analiz yapılmıştır. Siyasi ideoloji için kodlamalar 1=Sol, 2=Merkez, 3=Sağ olarak yapılmıştır ve

“Bilmiyorum” cevabı analizden çıkarılmıştır. Analiz için hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H₀: Bireylerin ülkelerine bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsızdır.

Ha: Bireylerin ülkelerine bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsız değildir.

Tablo 3.11: Bireylerin Ülkelerine Bağlılığı ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu

			Ülkeye Bağlılık				Toplam
			Çok B.	Bağlı	B. Değil	Hiç. B. Değil	
Siyasi İdeoloji	Sol	Hesaplanan Sıklık	4268	2407	454	90	7219
		Beklenen Sıklık	4422,3	2349,5	374,5	72,7	7219,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	59,1%	33,3%	6,3%	1,2%	100,0%
	Merkez	Hesaplanan Sıklık	5930	3390	494	83	9897
		Beklenen Sıklık	6062,9	3221,0	513,5	99,6	9897,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	59,9%	34,3%	5,0%	0,8%	100,0%
	Sağ	Hesaplanan Sıklık	3983	1737	253	60	6033
		Beklenen Sıklık	3695,8	1963,5	313,0	60,7	6033,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	66,0%	28,8%	4,2%	1,0%	100,0%
Toplam		Hesaplanan Sıklık	14181	7534	1201	233	23149
		Beklenen Sıklık	14181,0	7534,0	1201,0	233,0	23149,0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	61,3%	32,5%	5,2%	1,0%	100,0%

Tablo 3.11’de analize ait gözlenen değerler ve beklenen değerler verilmiştir. ki-kare bağımsızlık test istatistikleri Tablo 3.12’deki gibidir.

Tablo 3.12: Ülkeye Bağlılık ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği

	Değer	Serbestlik Derecesi	Asimptotik Anlamlılık (2 Taraflı)	Hipotez
Pearson Chi-Square	103,031 ^a	6	,000	RED

Tablo 3.12’de görüldüğü üzere $p=0,000$ değeri $0,05$ ’den ($0,000<0,05$) küçük olduğu sonucuna varılmış ve H_0 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre bireylerin ülkelerine bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsız değildir.

Ülkeye bağlılık çok bağlı ve bağlı =1, bağlı değil ve hiç bağlı değil= 2 olacak şekilde ki-kare bağımsızlık testinin tekrar uygulandığında ise sonuçların değişmediği görülmektedir.

Tablo 3.13: Bireylerin Ülkelerine Bağlılığı ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu (2’li Cevap İçin)

			Avrupa Birliği'ne Bağlılık		Toplam
			Bağlı	B. Değil	
Siyasi İdeoloji	Sol	Hesaplanan Sıklık	6586	537	7123
		Beklenen Sıklık	6681.2	441.8	7123.0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	%92.5	%7.5	%100.0
	Merkez	Hesaplanan Sıklık	9185	571	9756
		Beklenen Sıklık	9150.8	605.2	9756.0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	%94.1	%5.9	%100.0
	Sağ	Hesaplanan Sıklık	5656	309	5965
		Beklenen Sıklık	5595.0	370.0	5965.0
		% Siyasi İdeoloji İçinde	%94.8	%5.2	%100.0
Toplam		Hesaplanan Sıklık	21427	1417	22844

	Beklenen Sıklık	21427.0	1417.0	22844.0
	% Siyasi İdeoloji İçinde	%93.8	%6.2	%100.0

Tablo 3.13’de verilen sonuçlara göre sol ideolojinin ülkesine bağlılığı %92,5, merkezin %94,1 ve sağın %94,8’dir.

Tablo 3.14: Ülkeye Bağlılık ile Siyasi İdeoloji Ki-Kare Test İstatistiği

	Değer	Serbestlik Derecesi	Asimptotik Anlamlılık (2 Taraflı)	Hipotez
Peaorsn Chi-Square	34.632 ^a	2	.000	RED

Analiz sonucuna göre H_0 hipotezinin reddedildiği görülmektedir. Bireylerin ülkelerine bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsız değildir.

3.9 Açıklayıcı Faktör Analizi

Çalışmada 22 adet ifade için AFA yapılmıştır. Tablo 3.15’de analize dahil olan ifadeler, soruları ve kodlamaları ile birlikte verilmiştir. İfadelerin cevap seçeneklerinden “Bilmiyorum” seçeneği çıkarılmıştır. Oluşacak faktörler, Binary Lojistik Regresyon Analizinde kullanılacağı için, yorumlamanın daha anlaşılır olması nedeniyle olumsuz ifadeler başa gelecek şekilde tekrar kodlama yapılmıştır.

Tablo 3.15: AFA’ya Dahil Olan Maddeler

Maddelerin Soruları	No	Maddeler	Maddelerin Cevaplarının Kodlaması
Avrupa kurumlarına güvenip güvenmediğinizi söyleyebilir misiniz?	G1	Avrupa Parlamentosu	1= Olumsuz 2= Olumlu
	G2	Avrupa Komisyonu	1= Olumsuz 2= Olumlu
	G3	Avrupa Merkez Bankası	1= Olumsuz 2= Olumlu
	G4	Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi	1= Olumsuz 2= Olumlu

	G5	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi	1= Olumsuz 2= Olumlu
	G6	Avrupa Adalet Divanı	1= Olumsuz 2= Olumlu
	G7	Avrupa Sayıştayı	1= Olumsuz 2= Olumlu
	G8	Avrupa Bölgeler Komitesi	1= Olumsuz 2= Olumlu
	G9	Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi	1= Olumsuz 2= Olumlu
	G10	Avrupa Omdusmanı	1= Olumsuz 2= Olumlu
Arkadaşlarınızla veya akrabalarınızla bir araya geldiğinizde, sık sık, ara sıra veya hiçbir zaman hakkında tartıştığınızı söyler miydiniz?	P1	Topluluğumuzun siyasi meseleleri	1= Hiçbir zaman 2= Ara sıra 3= Sıklıkla
	P2	Avrupa siyasi meseleleri	1= Hiçbir zaman 2= Ara sıra 3= Sıklıkla
	P3	Yerel siyasi meseleler	1= Hiçbir zaman 2= Ara sıra 3= Sıklıkla
İfadelerin her biri için, (MİLLİ) medyanın durumuna ne ölçüde uygun olduğunu veya uygun olmadığını lütfen bildirin:	M1	(MİLLİ) Medya güvenilir bilgi sağlar	1= Hayır, kesinlikle değil 2= Hayır, pek değil 3= Evet, bir dereceye kadar 4= Evet, kesinlikle
	M2	(MİLLİ) Medya görüş ve fikirlerde çeşitlilik sağlar	1= Hayır, kesinlikle değil 2= Hayır, pek değil 3= Evet, bir dereceye kadar 4= Evet, kesinlikle
	M3	(MİLLİ) medya, siyasi veya ticari baskıdan uzak bilgi sağlar	1= Hayır, kesinlikle değil 2= Hayır, pek değil 3= Evet, bir dereceye kadar 4= Evet, kesinlikle
	M4	(MİLLİ) kamu hizmeti medyası siyasi baskıdan muaftır	1= Hayır, kesinlikle değil 2= Hayır, pek değil 3= Evet, bir dereceye kadar 4= Evet, kesinlikle
İfadelerin her biri hakkında fikriniz nedir? Lütfen her bir ifade için desteklediğinizi veya karşıt	O1	AB'nin 28 Üye Devletinin ortak dış politikası	1= Karşıyım 2= Destekliyorum
	O2	AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve	1= Karşıyım 2= Destekliyorum

olduğunuzu belirtiniz.		güvenlik politikası	
	O3	AB'nin ortak ticaret politikası	1= Karşıyım 2= Destekliyorum
	O4	Göç konusunda ortak bir Avrupa politikası	1= Karşıyım 2= Destekliyorum
	O5	AB Üye Devletleri arasında ortak bir enerji politikası	1= Karşıyım 2= Destekliyorum

Tablo 3.16'da AFA'ya dahil olan ifadelerin betimleyici istatistikleri verilmiştir.

Tablo 3.16: AFA'ya Dahil Olan İfadelerin Betimleyici İstatistikleri

	N	Max	Min	Ort	SS
P1	11932	1.00	3.00	2.0362	.65459
P2	11932	1.00	3.00	1.8783	.64602
P3	11932	1.00	3.00	2.0197	.65843
G1	11932	1.00	2.00	1.5823	.49320
G2	11932	1.00	2.00	1.5598	.49644
G3	11932	1.00	2.00	1.5441	.49807
G4	11932	1.00	2.00	1.5415	.49830
G5	11932	1.00	2.00	1.5299	.49912
G6	11932	1.00	2.00	1.5655	.49571
G7	11932	1.00	2.00	1.5025	.50001
G8	11932	1.00	2.00	1.4842	.49977
G9	11932	1.00	2.00	1.4901	.49992
G10	11932	1.00	2.00	1.5255	.49937
O1	11932	1.00	2.00	1.7525	.43157
O2	11932	1.00	2.00	1.8056	.39572
O3	11932	1.00	2.00	1.7965	.40261
O4	11932	1.00	2.00	1.7197	.44914
O5	11932	1.00	2.00	1.8011	.39917
M1	11932	1.00	4.00	2.6674	.82377
M2	11932	1.00	4.00	2.8413	.79514
M3	11932	1.00	4.00	2.4171	.90839
M4	11932	1.00	4.00	2.4067	.93153

TOPLAM	11932				
--------	-------	--	--	--	--

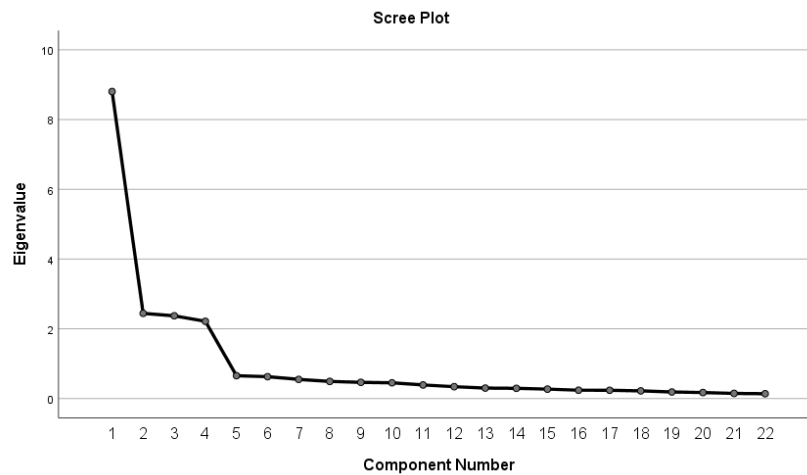
AFA'nun uygulanması için gerekli kriterler olan KMO ve Barlett's Test istatistikleri Tablo 3.17'de incelenmiştir.

Tablo 3.17: KMO ve Barlett's Test İstatistikleri

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,938
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	197026,650
	SD	231
	P	,000

Tablo 3.17'de KMO test istatistiği ile incelenmiş olup, KMO test sonucu ise 0,938 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla araştırmanın yapılması için örnek büyüklüğü yeterlidir. Barlet test istatistiği $p(\text{sig}) = 0,000 < 0,05$ olduğu belirlenmiştir. Buna göre Barlett testinin sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Analizde Ana Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak, Promax eğik döndürme tekniği ile analiz yapılmıştır. Kappa değeri 4 olarak alınmıştır.

Şekil 3.4: Scree Plot Grafiği

Şekil 3.4'de AFA sonucu oluşturulan Scree Plot grafiği verilmiştir. Özdeğeri (Eigenvalue) 1'in üstündeki 22 madde, 4 faktörde toplanmıştır.

Tablo 3.18: Açıklanan Varyans ve Özdeğerler

Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yüklerin Kareler Toplamı		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	8,803	40,014	40,014	8,803	40,014	40,014
2	2,443	11,103	51,117	2,443	11,103	51,117
3	2,371	10,779	61,896	2,371	10,779	61,896
4	2,214	10,063	71,959	2,214	10,063	71,959
5	,655	2,976	74,935			
6	,627	2,849	77,783			
7	,549	2,496	80,279			
8	,492	2,236	82,514			
9	,464	2,111	84,626			
10	,450	2,046	86,672			
11	,390	1,772	88,444			
12	,340	1,547	89,991			
13	,300	1,364	91,355			
14	,292	1,329	92,684			
15	,270	1,229	93,913			
16	,239	1,084	94,997			
17	,238	1,080	96,078			
18	,219	,996	97,074			
19	,188	,853	97,927			
20	,172	,780	98,707			
21	,147	,667	99,374			
22	,138	,626	100,000			

Tablo 3.18’de gösterilen açıklanan toplam varyanslar dikkate alındığında 22 farklı maddenin 4 farklı faktörde toplanarak toplam varyans oranının %71,959 olduğu tespit edilmiştir. Birinci faktör, toplam varyansın %40,014’ünü, ikinci faktör %11,103’ünü, üçüncü faktör %10,779’unu, dördüncü faktör ise %10,063’i’ünü açıklamaktadır.

Tablo 3.19: Dönüşümlü Faktör Yükleri Matrisi

	Madde	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör4
--	-------	----------	----------	----------	---------

Avrupa Kurumlarına Güven	G5	,907			
	G9	,904			
	G4	,902			
	G8	,902			
	G7	,893			
	G2	,880			
	G10	,877			
	G6	,862			
	G1	,858			
	G3	,856			
Ortak AB Politikalarına Destek	O5		,802		
	O1		,799		
	O2		,766		
	O3		,758		
	O4		,675		
Özgür Medya	M3			,869	
	M4			,840	
	M1			,816	
	M2			,722	
Politikaya İlg	P1				,920
	P2				,891
	P3				,884

Tablo 3.19’da faktör rotasyonu sonrası çıkan sonuçlar verilmiştir. İsimlendirilmesi mümkün olan faktörlere ulaşmak için yapılan analizde faktör yükü 0,32 olarak belirlenerek işlem yapılmış olup, hiçbir ifadenin belirlenen faktör yükünün altında kalmadığı görülmektedir.

3.10 Doğrulayıcı Faktör Analizi

AFA ile ulaşılan faktörlerin doğruluğunun ve yapı geçerliliğinin tespiti için DFA, SEM algoritması kullanılarak SmartPLS 3 programı aracılığıyla uygulanmıştır. Bütün gizli değişkenler analizde yer alacak şekilde uygulama yapılmıştır. Faktör yükleri, çoklu doğrusal bağlılığın sınanması, ayrışma ve bitişme geçerlilikleri, güvenilirlik analizleri ile DFA sonuçları değerlendirilmiştir. Analizin kriterlerinin sağlanması için sorunlu indikatör olan O4’ün çıkarılması uygun görülerek analiz tekrar edilmiştir ve yapısal geçerlilik sağlanmıştır.

3.10.1 Güvenirlilik ve Geçerliliğin Analizi

Güvenirlilik Analizi ve Geçerlilik Analizi için iç tutarlık istatistikleri Cronbach's Alpha, rho_A ve Composite Reliability istatistikleri kullanılmıştır. Birleşme geçerliliği sınaması için Average Variance Extracted (AVE) ve Faktör Yükleri kullanılmıştır. Ayrışma Geçerliliği için Fornell Larcker, Heterotrait-Monotrait ve çapraz yükleme kriteri kullanılmıştır.

3.10.1.1 İç Tutarlılık Güvenirliliği Sınanması

Güvenirlilik ve geçerlilik kriterleri Tablo 3.20 ile verilmiştir.

Tablo 3.20: İç Tutarlılık Güvenirliliği Analiz İstatistikleri

	Cronbach's Alpha	rho_A	Composite Reliability
Avrupa Kurumlarına Güven	0,969	0,969	0,969
Ortak AB Politikalarının Destek	0,805	0,808	0,805
Özgür Medya	0,829	0,846	0,827
Politikaya İlgi	0,880	0,910	0,881

Cronbach's Alpha test istatistiği bütün değişkenler için literatürde belirlenen sınırın üzerinde olup ölçeğin güvenli olduğu sonucunu vermektedir. Literatürde kabul görmüş olan 0,70 üzerinde olması gereken Rho_A ve Composite Reliability Tablo 3.20'de görüldüğü üzere bütün değişkenler için güvenilirlik sağlanmıştır.

3.10.2 Birleşme Geçerliliğinin Sınanması

AVE (Açıklanan Ortalama Varyans) ve Faktör yükleri tablolarının test istatistikleri ile birleşme geçerliliği sınanmıştır.

Tablo 3.21: Açıklanan Ortalama Varyans Test İstatistikleri

	Average Variance Extracted (AVE)
Avrupa Kurumlarına Güven	0,758
Ortak AB Politikalarına Destek	0,509
Özgür Medya	0,550
Politikaya İlgi	0,716

AVE değeri için bütün değerler 0,50'nin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla birleşme geçerliliği sağlanmıştır.

Tablo 3.22: Faktör Yükleri

	Avrupa Kurumlarına Güven	Ortak AB Politikalarına Destek	Özgür Medya	Politikaya İlgi
G1	0,908			
G10	0,858			
G2	0,881			
G3	0,854			
G4	0,886			
G5	0,893			
G6	0,879			
G7	0,858			
G8	0,843			
G9	0,843			
M1			0,903	
M2			0,741	
M3			0,672	
M4			0,619	
O1		0,726		
O2		0,639		
O3		0,764		
O5		0,720		
P1				0,680
P2				1,007
P3				0,820

Tablo 3.22'de faktör yüklerinin test istatistikleri incelenmiştir. 0,60 üzerindeki değerler literatürde kabul görmektedir. Tablo 3.22'de hesaplanan değerler

literatüre uygun olup 0,60'ın altında hiçbir değer bulunmamaktadır (Dash ve Paul, 2021).

3.10.3 Ayırışma Geçerliliği Sınaması

Ayırışma geçerliliğinin sınanması için AVE değerlerinin kare kökü olan Fornell-Lacker kriteri, Heterotrait-Monotrait HTMT ve çapraz yükleme kriterleri değerlendirilmiştir.

Tablo 3.23: Fornell Larcker Ayırışma Geçerliliği

	Avrupa Kurumlarına Güven	Ortak AB Politikalarına Destek	Özgür Medya	Politika ya İlgili
Avrupa Kurumlarına Güven	0,871			
Avrupa Kurumlarına Güven	0,397	0,714		
Avrupa Kurumlarına Güven	0,357	0,159	0,741	
Avrupa Kurumlarına Güven	0,127	0,052	0,062	0,846

Fornell Larcker kriteri ile ayırışma geçerliliği sınanmış olup sonuçlar Tablo 3.23'de verilmiştir. AVE'nin karekökü ile oluşturulan değerlerden oluşan tabloya bakıldığında, bu her bir değişkenin diğer değişkenlerle arasında olan korelasyondan daha fazla varyansı açıklamış olmalıdır. Tablo 3.23'e göre Fornell Larcker kriterinin sağlandığı görülmektedir.

Tablo 3.24: Heterotrait-Monotrait Ratio (HTMT) Kriterine ile Ayırışma Geçerliliği Sınaması

	Avrupa Kurumlarına Güven	Ortak AB Politikalarına Destek	Özgür Medya	Politika ya İlgili
Avrupa Kurumlarına				

Güven				
Ortak AB Politikalarına Destek	0,397			
Özgür Medya	0,355	0,153		
Politikaya İlg	0,126	0,051	0,057	

Heterotrait- Monotrait kriteri ile ayırışma geçerliliği Tablo 3.24 ile verilmiştir. Buna göre değişkenlerin diğer değişkenlerden farklı olduğu 0,85'in sınırının altında olmasıyla mümkündür. Buna göre Heterotrait- Monotrait kriteri ile ayırışma geçerliliğinin sağlandığı görülmektedir.

Tablo 3. 25: Çapraz Yükleme Kriteri ile Ayırışma Geçerliliğinin Sınanması

	Avrupa Kurumlarına Güven	Ortak AB Politikalarına Destek	Özgür Medya	Politikaya İlg
G1	0,908	0,363	0,323	0,113
G10	0,858	0,346	0,300	0,112
G2	0,881	0,344	0,324	0,104
G3	0,854	0,326	0,324	0,096
G4	0,886	0,349	0,319	0,113
G5	0,893	0,358	0,315	0,115
G6	0,879	0,353	0,306	0,123
G7	0,858	0,347	0,298	0,115
G8	0,843	0,335	0,300	0,108
G9	0,843	0,338	0,300	0,102
M1	0,318	0,153	0,903	0,063
M2	0,244	0,165	0,741	0,063
M3	0,253	0,081	0,672	0,023
M4	0,238	0,056	0,619	0,028
O1	0,290	0,726	0,109	0,042
O2	0,260	0,639	0,088	0,025
O3	0,299	0,764	0,133	0,041
O5	0,284	0,720	0,120	0,039
P1	0,096	0,025	0,027	0,680
P2	0,125	0,045	0,075	1,007
P3	0,099	0,060	0,048	0,820

Tablo 3.25’de çapraz yükleme kriteri için gereken her bir indikatörün ait olduğu sütunda en yüksek değerlere sahip olduğu bulunmuştur. Buna göre çapraz yükleme kriteri ile ayrışma geçerliliğinin sağlandığı sonucuna varılmıştır.

3.10.4 Çoklu Doğrusal Bağlılık Sınaması

Çoklu doğrusal bağlılığın araştırılmasında inner VIF değerlerinden yararlanılmış ve sınır olan 10’un yuvarısında değere sahip indikatörün olup olmadığı araştırılarak çoklu doğrusal bağlılık sınaması yapılmıştır.

Tablo 3.26: VIF İstatistikleri ile oklu Doğrusal Bağlılık Sınanması

	VIF
G1	4,055
G10	3,778
G2	4,329
G3	3,251
G4	5,009
G5	5,066
G6	3,477
G7	4,183
G8	4,866
G9	4,945
M1	1,950
M2	1,522
M3	2,297
M4	2,076
O1	1,711
O2	1,572
O3	1,598
O5	1,670
P1	2,850
P2	2,442
P3	2,244

Tablo 3.26’da hesaplanan VIF değerlerinin 10’un altında olduğu görülmektedir. Modelde oklu doğrusal bağlılık probleminin olmadığı saptanmıştır.

3.10.5 Yeniden Örnekleme (Bootstrapping)

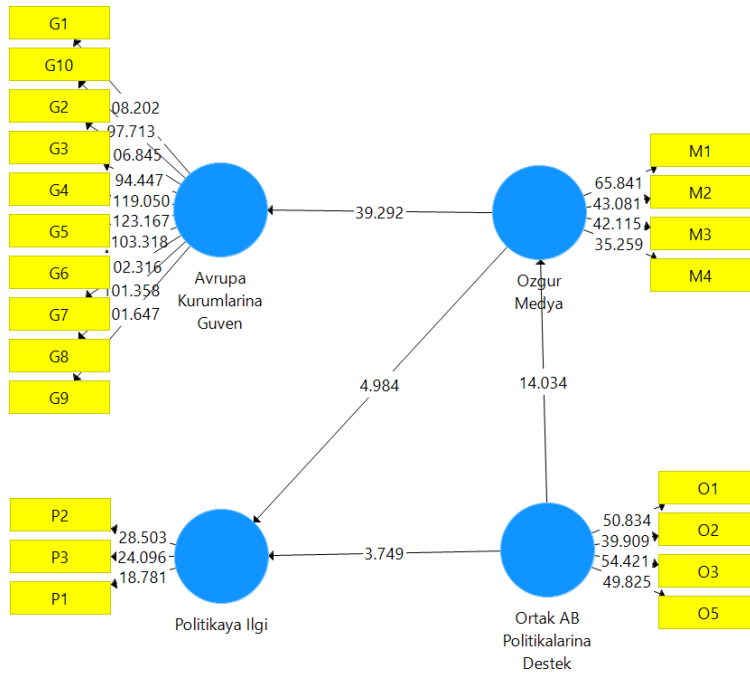
Faktör yüklerinin anlamlı olup olmadığı bootstrapping ile sınanmıştır. Tablo 3.27’de yeniden örnekleme sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.27: Yeniden Örnekleme

	Original Sample (O)	Sample Mean (M)	Standard Deviation (STDEV)	T Statistics (O/STDEV)	P Values
G1 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,908	0,908	0,008	108,202	0,000
G10 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,858	0,858	0,009	97,713	0,000
G2 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,881	0,880	0,008	106,845	0,000
G3 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,854	0,854	0,009	94,447	0,000
G4 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,886	0,886	0,007	119,050	0,000
G5 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,893	0,893	0,007	123,167	0,000
G6 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,879	0,879	0,009	103,318	0,000
G7 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,858	0,859	0,008	102,316	0,000
G8 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,843	0,843	0,008	101,358	0,000
G9 <- Avrupa Kurumlarına Güven	0,843	0,843	0,008	101,647	0,000
M1 <- Ozgur Medya	0,903	0,903	0,014	65,841	0,000
M2 <- Ozgur Medya	0,741	0,741	0,017	43,081	0,000
M3 <- Ozgur Medya	0,672	0,671	0,016	42,115	0,000

M4 <- Ozgur Medya	0,619	0,619	0,018	35,259	0,000
O1 <- Ortak AB Politikalarına Destek	0,726	0,726	0,014	50,834	0,000
O2 <- Ortak AB Politikalarına Destek	0,639	0,638	0,016	39,909	0,000
O3 <- Ortak AB Politikalarına Destek	0,764	0,764	0,014	54,421	0,000
O5 <- Ortak AB Politikalarına Destek	0,720	0,720	0,014	49,825	0,000
P1 <- Politikaya ilgi	0,680	0,680	0,036	18,781	0,000
P2 <- Politikaya ilgi	1,007	1,006	0,035	28,503	0,000
P3 <- Politikaya ilgi	0,820	0,819	0,034	24,096	0,000

Tablo 3.27’de indikatörlerin yeniden örnekleme sonuçları verilmiş ve sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Şekil 3.5’de indikatörlerin t testi sonuçları verilmiştir.

Şekil 3.5: İndikatörlerin T Testi Sonuçları

AFA'nın yapısal geçerliliği ve verinin modele uygunluğu DFA analizi ile sınıandıktan sonra yapısal geçerliliğin sağlandığı ve verinin modele uygun olduğu tespit edilmiştir.

3.11 Yeniden AFA Yapılarak Faktörlerin Adlandırılması

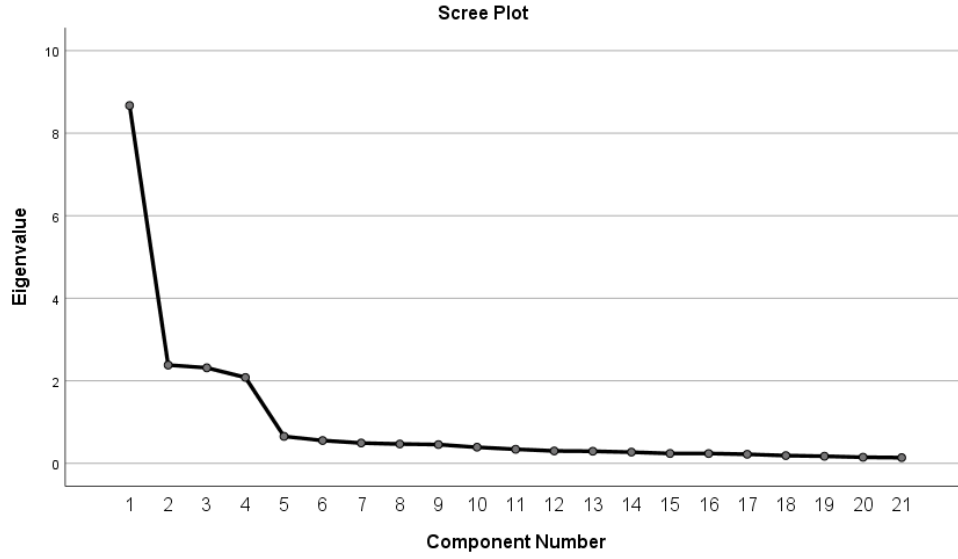
DFA işlemi sonrasında O4 ifadesinin çıkarılması uygun bulunmuştur ve bu ifadenin çıkarılması ile AFA'nın yapısal geçerliliğinin sağlandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle O4 ifadesi çıkarılarak AFA tekrarlanmıştır ve faktörler adlandırılmıştır.

Tablo 3.28: KMO ve Barlett's Test İstatistikleri

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.			,936
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square		192672,019
	df		210
	Sig.		,000

Tablo 3.28'de KMO test istatistiği ile incelenmiş olup, KMO test sonucu ise 0,936 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla araştırmanın yapılması için örnek büyüklüğü yeterlidir. Barlett test istatistiği $p(\text{sig}) = 0,000 < 0,05$ olduğu belirlenmiştir. Buna göre Barlett testinin sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Analizde Ana Bileşenler Analizi yöntemi kullanılarak, Promax eğik döndürme tekniği ile analiz yapılmıştır. Kappa değeri 4 olarak alınmıştır.

Şekil 3.6: Scree Plot Grafiği 2

Şekil 3.6’da AFA sonucu oluşturulan Scree Plot grafiği verilmiştir. Özdeğeri (Eigenvalue) 1’in üstündeki 21 madde 4 faktörde toplanmıştır.

Tablo 3.29: Açıklanan Varyans ve Özdeğerler

Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yüklerin Kareler Toplamı		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	8,670	41,286	41,286	8,670	41,286	41,286
2	2,381	11,336	52,622	2,381	11,336	52,622
3	2,315	11,023	63,645	2,315	11,023	63,645
4	2,082	9,913	73,558	2,082	9,913	73,558
5	,652	3,107	76,665			
6	,553	2,633	79,298			
7	,492	2,342	81,640			
8	,468	2,230	83,870			
9	,454	2,161	86,031			
10	,390	1,857	87,889			
11	,340	1,621	89,509			
12	,300	1,431	90,940			
13	,293	1,393	92,333			
14	,271	1,288	93,621			
15	,239	1,136	94,758			

16	,238	1,132	95,890			
17	,219	1,044	96,934			
18	,188	,894	97,827			
19	,172	,818	98,645			
20	,147	,699	99,344			
21	,138	,656	100,000			

Tablo 3.29’da verilen açıklanan toplam varyanslar dikkate alındığında 21 farklı maddenin 4 farklı faktörde toplanarak toplam varyans oranının %73,558 olduğu tespit edilmiştir. Toplam varyans oranının O4 maddesinin çıkarılmasıyla arttığı görülmektedir. Toplam varyans oranı %71,959’dan %73,558’e çıkmıştır.

Birinci faktör, toplam varyansın %41,286’sını, ikinci faktör %11,336’sını, üçüncü faktör %11,023’ünü, dördüncü faktör ise %9,913’ünü açıklamaktadır.

Tablo 3.30: Dönüşümlü Faktör Yükleri Matrisi

	Madde	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör4
Avrupa Kurumlarına Güven	G5	,907			
	G9	,905			
	G4	,904			
	G8	,902			
	G7	,892			
	G2	,880			
	G10	,877			
	G6	,863			
	G1	,858			
	G3	,855			
Özgür Medya	M3		,869		
	M4		,840		
	M1		,816		
	M2		,723		
Ortak AB Politikalarına Destek	O1			,810	
	O5			,803	
	O2			,787	
	O3			,772	
Politikaya	P1				,920
	P2				,891

İlgi	P3				,884
-------------	-----------	--	--	--	------

Faktör rotasyonu sonucunda oluşturulan dönüşümlü faktör yükleri matrisi Tablo 3.30’da verilmiştir. Hiçbir ifadenin belirlenen faktör yükü altında kalmadığı görülmektedir.

AFA sonucu elde edilen faktörler ile Politikaya İlgi, AB Kurumlarına Güven, Ortak AB Politikalarına Destek ve Özgür Medya değişkenleri oluşturulmuştur.

3.12 Siyasi İdeolojiye Göre Politikaya İlginin İncelenmesi

Verilerin normallik varsayımı Kolmogrov-Smirnov testi ile sınanmış ve $p=0,000<0,05$ olduğu için sıfır hipotezi reddedilerek normallik varsayımının sağlanmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Tek Yönlü ANOVA testi yerine Kruskal-Wallis testi ile aşağıda verilen hipotezler sınanmıştır.

H_0 : Üç siyasi ideoloji arasında politikaya ilgi açısından fark yoktur.

H_a : Üç siyasi ideoloji arasında politikaya ilgi açısından fark vardır.

Tablo 3.31: Siyasi İdeolojiye Göre Politikaya İlginin İncelenmesi

		N	Sıralar Ort.	Chi Square	P
Politikaya İlgi	Sol	3138	5446.04	67,185	0,000
	Merkez	4497	5024.72		
	Sağ	2949	5537.47		
	Toplam	10584			

Tablo 3.31’de görüldüğü üzere $p=0,000 < 0,05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre üç ideoloji arasında politikaya ilgi açısından farklılık vardır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için Post Hoc analizine başvurulmuştur. Grup varyanslarının homojen olmaması nedeniyle Tamhane’s T2 test istatistiği kullanılarak Tablo 3.32’de verilmiştir.

Tablo 3.32: Tamhane's T2 Test İstatistikleri

Grup (I)	Grup (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	P
Sol	Merkez	.09107*	.01358	,000
	Sağ	-.01423	.01483	,709
Merkez	Sol	-.09107*	.01358	,000
	Sağ	-.10530*	.01362	,000
Sağ	Sol	.01423	.01483	,709
	Merkez	.10530*	.01362	,000

Tablo 3.32’de ortalamalar arasındaki farklar görülmektedir. Sol ve Merkez görüş için $p=0,000<0,05$ olup, ikili karşılaştırmada bu iki grup arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Yani sol ideolojinin, merkez ideolojiye göre politikaya ilgisi daha fazladır. Merkez ile sağ görüş için $p=0,000<0,05$ olup, ikili karşılaştırmada bu iki grup arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Buna göre sağ ideolojinin, merkez ideolojiye göre politikaya ilgisi daha fazladır.

3.13 Siyasi İdeolojiye Göre AB Kurumlarına Güvenin İncelenmesi

Verilerin normallik varsayımı Kolmogrov-Smirnov testi ile sınanmış ve $p=0,000<0,05$ olduğu için sıfır hipotezi reddedilerek normallik varsayımının sağlanmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Tek Yönlü ANOVA testi yerine Kruskal-Wallis testi ile aşağıda verilen hipotezler sınanmıştır.

H_0 : Üç siyasi ideoloji arasında AB kurumlarına güven bakımından fark yoktur.

H_a : Üç siyasi ideoloji arasında AB kurumlarına güven bakımından fark vardır.

Tablo 3.33: Siyasi İdeolojiye Göre AB Kurumlarına Güvenin İncelenmesi

		N	Sıralar Ort.	Chi Square	P

AB Kurumlarına Güven	Sol	3138	5376.72	9,558	,008
	Merkez	4497	5191.01		
	Sağ	2949	5357.66		
	Toplam	10584			

Tablo 3.33’de görüldüğü üzere $p=0,008 < 0,05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre üç siyasi ideoloji arasında AB Kurumlarına Güven açısından farklılık vardır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için Post Hoc analizine başvurulmuştur. Grup varyanslarının homojen olmaması nedeniyle Tamhane’s T2 test istatistiği kullanılarak Tablo 3.34’de verilmiştir.

Tablo 3.34: Tamhane’s T2 Test İstatistikleri

Grup (I)	Grup (J)	Ortalama Farkı (I-J)	Standart Hata	P
Sol	Merkez	.03180*	.01015	.005
	Sağ	.00348	.01111	.985
Merkez	Sol	-.03180*	.01015	.005
	Sağ	-.02831*	.01031	.018
Sağ	Sol	-.00348	.01111	.985
	Merkez	.02831*	.01031	.018

Tablo 3.34’de ortalamalar arasında farklar görülmektedir. Sol ve Merkez görüş için $p=0,005 < 0,05$ olup, ikili karşılaştırmada bu iki grup arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Sol görüşün, merkez görüşe göre AB kurumlarına güveni daha fazladır. Merkez ile sağ görüş için $p=0,018 < 0,000$ olup, sağ görüşün merkez görüşe göre AB kurumlarına güveni daha fazladır.

3.14 Siyasi İdeolojiye Göre AB Ortak Politikalarına Desteğin İncelenmesi

Verilerin normallik varsayımı Kolmogrov-Smirnov testi ile sınanmış ve $p=0,000 < 0,05$ olduğu için sıfır hipotezi reddedilerek normallik varsayımının

sağlanmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Tek Yönlü ANOVA testi yerine Kruskal-Wallis testi ile aşağıda verilen hipotezler sınanmıştır.

H_0 : Üç siyasi ideoloji arasında AB ortak politikalarına destek bakımından fark yoktur.

H_a : Üç siyasi ideoloji arasında AB ortak politikalarına destek bakımından fark vardır.

Tablo 3.35: Siyasi İdeolojiye Göre AB Ortak Politikalarına Desteğin İncelenmesi

		N	Sıralar Ort.	Chi Square	P
AB Ortak Politikalarına Destek	Sol	3138	5430.57	22,631	,000
	Merkez	4497	5314.05		
	Sağ	2949	5112.71		
	Toplam	10584			

Tablo 3.35’de görüldüğü üzere $p=0,000 < 0,05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre üç ideoloji arasında AB ortak politikalarına destek açısından farklılık vardır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için Post Hoc analizine başvurulmuştur. Grup varyanslarının homojen olmaması nedeniyle Tamhane’s T2 test istatistiği kullanılarak Tablo 3.36’da verilmiştir.

Tablo 3.36: Tamhane’s T2 Test İstatistikleri

Grup (I)	Grup (J)	Ortalama Farkı (I- J)	Standart Hata	P
Sol	Merkez	.01613	.00713	,069
	Sağ	.04522*	.00821	,000
Merkez	Sol	-.01613	.00713	,069
	Sağ	.02910*	.00779	,001
Sağ	Sol	-.04522*	.00821	,000
	Merkez	-.02910*	.00779	,001

Tablo 3.36’da ortalamalar arasındaki farklar görülmektedir. Sol ve sağ görüş için $p=0,000<0,05$ olup, ikili karşılaştırmada bu iki grup arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Sol ideolojinin AB ortak politikalarına verdiği destek, sağ ideolojiye göre daha fazladır. Merkez ile sağ görüş için $p=0,001<0,05$ olup, ikili karşılaştırmada bu iki grup arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Merkez ideolojinin, sağa göre AB ortak politikalarına desteği daha fazladır.

3.15 Siyasi İdeolojiye Göre Özgür Medya Algısının İncelenmesi

Verilerin normallik varsayımı Kolmogrov-Smirnov testi ile sınanmış ve $p=0,000<0,05$ olduğu için sıfır hipotezi reddedilerek normallik varsayımının sağlanmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Tek Yönlü ANOVA testi yerine Kruskal-Wallis testi ile aşağıda verilen hipotezler sınanmıştır.

H_0 : Üç siyasi ideoloji arasında özgür medya algısı bakımından fark yoktur.

H_a : Üç siyasi ideoloji arasında özgür medya algısı bakımından fark vardır.

Tablo 3.37: Siyasi İdeolojiye Göre Özgür Medya Algısının İncelenmesi

		N	Sıralar Ort.	Chi Square	P
AB Ortak Politikalarına Destek	Sol	3138	5290.32	2,399	,301
	Merkez	4497	5249.46		
	Sağ	2949	5360.46		
	Toplam	10584			

Tablo 3.37’de görüldüğü üzere $p=0,301> 0,05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilemez. Buna göre üç ideoloji arasında özgür medya algısı açısından farklılık yoktur.

3.16 Kendini AB Vatandaşı Hissetmenin Binary Lojistik Regresyon ile Sınanması

AB'nin kollektif kimliğine etki eden parametrelerin sınanması için Binary Lojistik Regresyon Analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bölümde AB'nin siyasal entegrasyonu kapsamında AB kollektif kimliğine etki eden değişkenlerin sınanması yapılırken bağımlı değişken olarak “Kendini AB Vatandaşı Hissetme” değişkeni seçilmiştir. Bu değişkenin seçilme nedeni, AB kollektif kimliğine istinaden bireyin bu kimliğe aidiyetini ölçmektir.

Anket formunda kodlanan cevaplar “1= kesinlikle evet, 2= evet, bir dereceye kadar, 3=hayır pek değil, 4= kesinlikle hayır” cevapları olumlu ifadeler = 1 koduna, olumsuz ifadeler = 0 koduna sahip olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir:

0= Hissetmiyorum (referans değişken)

1= Hissediyorum

Analize dahil olan bağımlı değişken ve bağımsız kategorik değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3.38’de verilmiştir.

Tablo 3.38: Kategorik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

		Kod	Fr	%
Bağımlı Değişken				
Kendini AB Vatandaşı Hissetme	Hissetmiyorum	0	2509	23.7
	Hissediyorum	1	8064	76.2
Bağımsız Kategorik Değişkenler				
Siyasi İdeoloji	Sol	0	3138	29.6
	Merkez	1	4497	42.5
	Sağ	2	2949	27.9
AB Bilgisi	En Az Bir Doğru Cevap	0	10150	95.9
	0 Doğru Cevap	1	434	4.1

AB Değerlerine	Uzak	0	3954	37.4
AB Ülkelerinin Uyum	Yakın	1	6498	61.4
AB Dışından Göç	Olumsuz	0	5564	52.6
	Olumlu	1	4811	45.5
AB İçi Göç	Olumsuz	0	2951	27.9
	Olumlu	1	7466	70.5
Cinsiyet	Erkek	0	5151	48,7
	Kadın	1	5433	51.3
Yerleşim Yeri	Kırsal Alan veya Köy	0	3426	32.4
	Küçük/Orta Kasaba	1	3992	37.7
	Büyük Şehir	2	3166	29.9

Modelde yer alan siyasi ideoloji değişkeni çalışmanın amacına binaen seçilmiş olup kodlama Tablo 3.38’de verildiği gibidir. Anketteki “bilmiyorum” cevabını verenler analize dahil edilmemiştir.

Araştırma bölümünde yararlanılan literatür taramasına istinaden analize AB Bilgisi değişkeni dahil edilmiştir. Katılımcılara AB Hakkında sorulan 3 sorudan, 3’üne de yanlış cevap verenler =1, ez az bir doğru cevap verenler için ise kodlama =0 şeklindedir. (Birinci soru “Euro alanı şu anda 19 Üye Devletten oluşmaktadır”, ikinci soru “AP üyeleri, her Üye Devletin vatandaşları tarafından doğrudan seçilir”, üçüncü soru “İsviçre AB üyesi bir devlettir” olarak verilmiştir.)

AB Değerlerine AB Ülkelerinin Uyum değişkeni, anket sorusu “Sizce ortak değerler açısından AB üye ülkeleri birbirine yakın ya da uzak mıdır?” olup, cevap seçenekleri “1=birbirine çok yakın, 2= birbirine oldukça yakın, 3= birbirinden oldukça uzak, 4=birbirinden çok uzak” olarak geçmektedir. Bilmiyorum cevabını verenler analize dahil edilmemiş ve daha etkin bir yorumlama sunmak için “0= uzak, 1=yakın” olarak yeniden kodlama yapılmıştır.

AB'nin siyasi entegrasyonuna ve AB kollektif kimliğine, literatüre binaen etkisi olup olmadığını sınamak için göç ile ilgili “AB İçi Göç” ve “AB Dışı Göç” değişkenleri analize dahil edilmiştir.

AB İçi Göç değişkeni, anket sorusu “Diğer AB Üye Devletlerinden insanların göçü hakkında pozitif ya da negatif hissiniz nedir? olup, cevap seçenekleri “çok olumlu=1, oldukça olumlu=2, oldukça olumsuz=3, çok olumsuz=4, bilmiyorum=5” olarak geçmektedir. Bilmiyorum cevabını verenler analize dahil edilmemiş ve daha etkin bir yorumlama sunmak için “0= olumsuz, 1=olumlu” olarak yeniden kodlama yapılmıştır.

AB Dışı Göç değişkeni, anket sorusu “AB dışından insanların göçü hakkında pozitif ya da negatif hissiniz nedir? olup, cevap seçenekleri “çok olumlu=1, oldukça olumlu=2, oldukça olumsuz=3, çok olumsuz=4, bilmiyorum=5” olarak geçmektedir. Bilmiyorum cevabını verenler analize dahil edilmemiş ve daha etkin bir yorumlama sunmak için “0= olumsuz, 1=olumlu” olarak yeniden kodlama yapılmıştır.

Cinsiyet ve Yerleşim Yeri demografik kategorik değişkenler analize dahil edilerek, demografik değişkenler olan bu iki değişkenin Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenine etkisi araştırılmıştır.

Modelde yer alan metrik bağımsız değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3.39’da verilmiştir.

Tablo 3.39: Binary Lojistik Regresyona Dahil Olan Metrik Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

	N	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
Politikaya İlgi	10584	1.00	3.00	2.0056	.58167
AB Kurumlarına Güven	10584	1.00	2.00	1.5492	.43613

AB Ortak Politikalarına Destek	10584	1.00	2.00	1.7948	.31756
Özgür Medya	10584	1.00	4.00	2.6049	.69849
Yaş	10584	15	98	50.41	17.413
Toplam	10584				

AFA ile bulunarak, DFA ile doğrulanarak oluşturulan 4 değişken Politikaya İlgili, AB Kurumlarına Güven, AB Ortak Politikalarına Destek, Özgür Medya ile birlikte Yaş değişkeni literatür kapsamında analize dahil edilmiştir.

Binary Lojistik Regresyon uygulanırken Yaş değişkeni istatistiksel olarak anlamsız çıkarak modelin uyum iyiliklerini bozan performans sergilemiştir. Bu nedenle modelden çıkarılmıştır ve analiz bu değişken olmadan yeniden yapılmıştır.

Tablo 3.40: Omnibus Test İstatistiği

Omnibus Tests of Model Coefficients				
		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	2974.543	13	.000
	Block	2974.543	13	.000
	Model	2974.543	13	.000

Omnibus test istatistiği incelenirken, ki-kare test istatistiğinin göre $p=0,000<05$ çıkması nedeniyle bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasında istenen ilişkinin sağlandığı görülmektedir.

Tablo 3.41: Hosmer ve Lemeshow Test İstatistiği

Hosmer and Lemeshow Test			
Step	Chi-square	df	Sig.
1	10.730	8	.217

Hosmer ve Lemeshow test istatistiğinde uyum iyiliğinin yakalanması için bu test istatistiğinin $p>0,05$ olması istenmektedir. Bu durumda $p=0,217$ ile uyum

iyiliğinin sağlandığı görülmektedir. Veriler analiz için oluşturulan model için uygundur.

Tablo 3.42: Sınıflandırma Tablosu

Observed		Predicted		
		Kendini AB Vatandaşı Hissetme		Percentage Correct
		Hissetmiyorum	Hissediyorum	
Kendini AB Vatandaşı Hissetme	Hissetmiyorum	1119	1295	46.4
	Hissediyorum	539	7244	93.1
Overall Percentage				82.0

Sınıflandırma tablosunda Kendini AB Vatandaşı Hissetmeyenlerin %46,4'ü, Kendini AB Vatandaşı Hissedenlerin %93.1'i doğru tahmin edilmiştir. Model ise genel olarak %82 doğru tahmin edilmiştir.

Tablo 3.43: Model Özeti

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	8186.861 ^a	.253	.380

Modelde -2 Log likelihood değeri 8180.569 çıkmıştır. Cox & Snell R² ve Nagelkerke R² değerleri lineer regresyondan farklı olarak düşük çıkma eğiliminde olup 0,20 üzeri değerlerin iyi bir istatistik olup literatürde kabul görmektedir (Karagöz, 2019 : 943). Cox & Snell R² istatistiğine göre bağımsız değişkenler modelin %25'ini, Nagelkerke R² göre %38'ini açıklamaktadır.

Tablo 3.44: Binary Lojistik Regresyon Sonuçları

							95% C.I.for EXP(B)	
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Politikaya İlgi	.154	.049	9.989	1	.002	1.166	1.060	1.283
AB Kurumlarına Güven	1.558	.075	433.947	1	.000	4.749	4.102	5.499
AB Ortak Politikalarına Destek	1.376	.082	279.026	1	.000	3.960	3.370	4.655
Özgür Medya	.404	.042	94.142	1	.000	1.498	1.380	1.625
Siyasi İdeoloji			.335	2	.846			
Siyasi İdeoloji=Merkez	.037	.067	.299	1	.584	1.037	.909	1.184
Siyasi İdeoloji=Sağ	.011	.075	.020	1	.888	1.011	.873	1.170
AB Bilgisi = 0 Doğru Cevap	-.341	.127	7.221	1	.007	.711	.555	.912
AB Değerlerine Ülkelerin Uyumu =Yakın	.791	.057	189.419	1	.000	2.205	1.970	2.468
AB İçinden Göç = Olumlu	.521	.063	69.390	1	.000	1.684	1.490	1.904
AB Dışından Göç= Olumlu	.556	.065	72.270	1	.000	1.744	1.534	1.983
Yerleşim Yeri			1.067	2	.587			
Yerleşim Yeri = Küçük/Orta Kasaba	.066	.066	.998	1	.318	1.068	.939	1.215
Yerleşim Yeri = Büyük Şehir	.052	.072	.520	1	.471	1.053	.915	1.212
Cinsiyet = Kadın	.020	.056	.130	1	.718	1.020	.914	1.139
Constant	- 5.791	.217	709.646	1	.000	.003		

Çalışmada ele alınan demografik parametrelerin AB vatandaşı hissetmeyi etkilemediği tespit edilmiştir. Modele alınan yerleşim yeri ve cinsiyet değişkenlerinin $\text{Exp}(B)$ değerinin 1'e yakın olması, dolayısıyla bir etkisinin olmaması nedeniyle yorumlanmamıştır. Modelde siyasi ideoloji için $p>0,05$ çıkmıştır. Bu nedenle siyasi ideolojinin, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenini etkilemediği tespit edilmiştir.

Politikaya İlgi değişkeni için $p=0,002<0,05$ olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle Politikaya İlgi değişkeninin, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenini etkilediği görülmektedir. $\text{Exp}(B)= 1.166$ olması dolayısıyla, politikaya ilgi değişkeninde 1 birim artış olması durumunda, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkeni 1.166 kat artmaktadır.

AB Kurumlarına Destek değişkeni için $p=0,000<0,05$ olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle AB Kurumlarına Destek değişkeninin, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenini etkilediği görülmektedir. $\text{Exp}(B)= 4.749$ olması dolayısıyla, AB Kurumlarına Güven değişkeninde bir birimlik artış olması durumunda, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkeni 4.749 kat artmaktadır.

AB Ortak Politikalarına Destek $p=0,000<0,05$ olarak tespit edilmiştir. AB Ortak Politikalarına Destek değişkeni Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenini etkilemektedir. $\text{Exp}(B)= 3,960$ olması dolayısıyla, AB Ortak Politikalarına Destek değişkeninde bir birimlik artış olması durumunda, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkeni 3,960 kat artmaktadır.

Özgür Medya değişkeni için $p=0,000<0,05$ olması dolayısıyla, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenini etkilemektedir. $\text{Exp}(B)= 1.498$ olup, Özgür Medya değişkeninde bir birimlik artış olması durumunda, Kendini AB Vatandaşı Hissetmeyi 1.498 kat arttırmaktadır.

AB Bilgisi = 0 Doğru Cevap faktörü $p=0,006<0,05$ olup, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenini etkilemektedir. $B=-0.341$ olup, etkinin negatif olduğu görülmektedir. $\text{Exp}(B)= 0,711$ olup, AB Bilgisi = 0 Doğru Cevap faktörü bir

birim artması durumunda, Kendini AB Vatandaşı Hissetme yaklaşık %29 azalmaktadır.

AB Değerlerine Ülkelerin Uyumu =Yakın değişkeni için $p=0,000<0,05$ olması dolayısıyla, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenini etkilemektedir. $Exp(B)=2,205$ olup, AB Değerlerine Ülkelerin Uyumu =Yakın bir birim artması durumunda, Kendini AB Vatandaşı Hissetme 2,205 artmaktadır.

AB İçinden Göç = Olumlu faktörü $p=0,000<0,005$ olup, Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkenini etkilemektedir. $Exp(B)= 1,684$ olup, AB İçinden Göç = Olumlu faktörü bir birim artması durumunda, AB Vatandaşı Hissetme 1,684 kat artmaktadır.

AB Dışından Göç = Olumlu faktörü, $p=0,000<0,005$ olup, AB Vatandaşı Hissetmeyi etkilemektedir. $Exp(B)= 1,744$ olup, AB Dışından Göç = olumlu faktöründe bir birim artış olması durumunda, AB Vatandaşı Hissetmeyi 1,744 artmaktadır.

3.17 Ülkelere Göre AB Vatandaşı Hissetme Durumu

AB üyesi ülkeler ve İngiltere'den katılımcıların kendilerini AB vatandaşı hissetme durumları ülke bazında araştırılmıştır. Kendini AB Vatandaşı Hissetme değişkeninde “1= kesinlikle evet, 2= evet, bir dereceye kadar, 3=hayır pek değil, 4= kesinlikle hayır” cevapları olumlu ifadeler = 1 koduna, olumsuz ifadeler = 2 koduna sahip olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. “Bilmiyorum” seçeneği analize dahil edilmemiştir. Veri setinde Doğu Almanya ve Batı Almanya ayrı ayrı verilmiştir. Bu nedenle analiz için Doğu Almanya ve Batı Almanya verileri birleştirilerek Almanya oluşturulmuş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Toplam 27086 katılımcı için ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

H_0 : Kendini AB vatandaşı hissetme, AB ülkelerinden bağımsızdır.

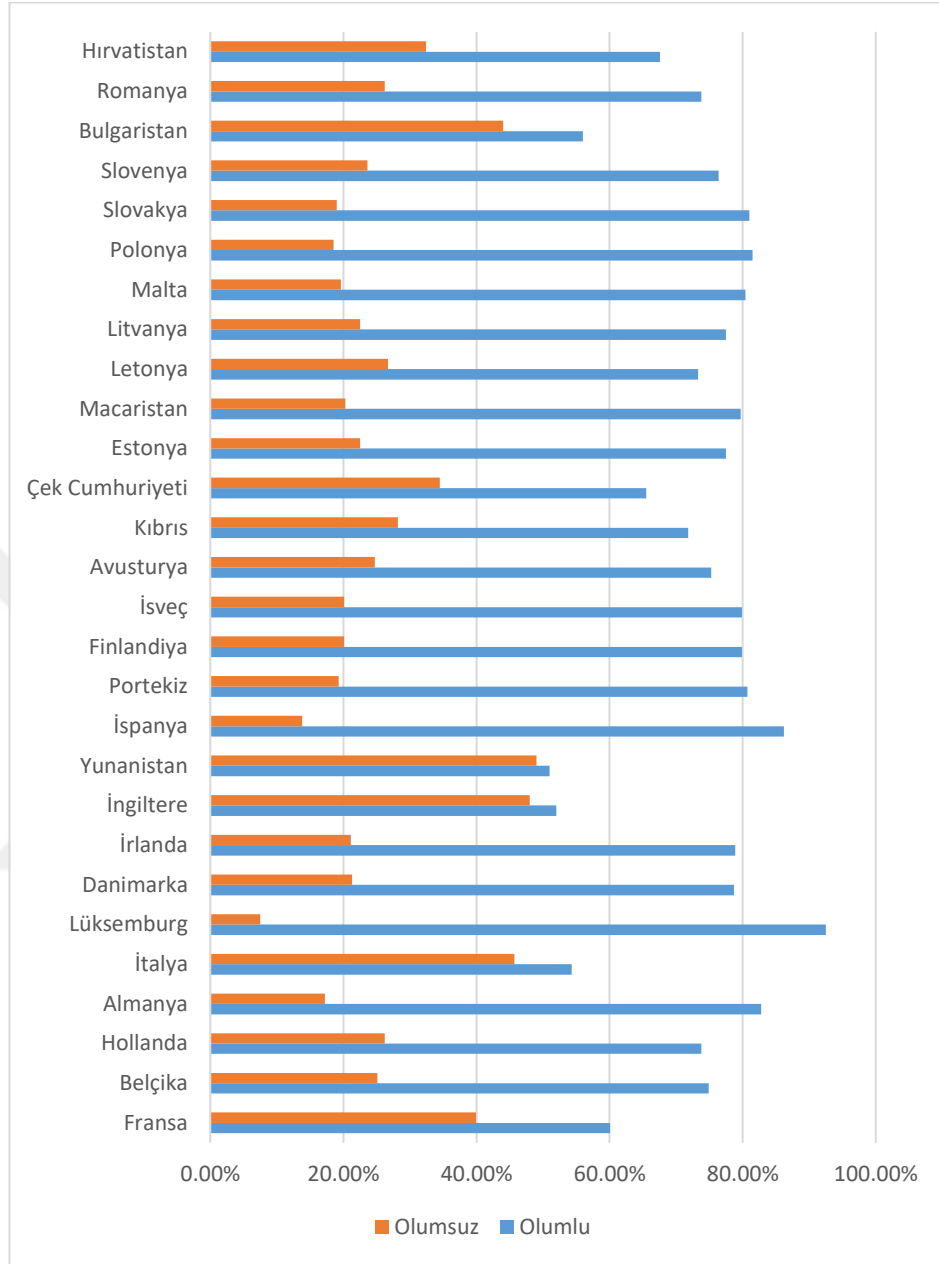
H_a : Kendini AB vatandaşı hissetme, AB ülkelerinden bağımsız değildir.

Tablo 3.45: Ülkelere Göre AB Vatandaşı Hissetme Ki-Kare Test İstatistiği

	Değer	Serbestlik Derecesi	Asimptotik Anlamlılık (2 Taraflı)
Pearson Chi-Square	1458.869 ^a	28	.000

Tablo 3.45’de görüldüğü üzere $p=0,000$ değeri 0,05’den ($0,000<0,05$) küçük olduğu sonucuna varılmıştır ve H_0 hipotezi reddedilmiştir. Kendini AB vatandaşı hissetme, AB ülkelerinden bağımsız değildir.

Şekil 3.7’de AB ülkelerinin AB vatandaşı hissetme durumları “Olumlu” ve “Olumsuz” cevap seçeneklerinin oranları ile ülke bazında verilmiştir.

Şekil 3.7: Ülkelere Göre Kendini AB Vatandaşı Hissetme Durumu

Ülke bazında ulaşılan sonuçlara göre yüzde olarak kendini AB vatandaşı hisseden ilk beş ülkenin %92.5 ile Lüksemburg, %86.2 ile İspanya, %82.8 ile Almanya, %81.5 ile Polonya, %81 ile Slovakya olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

En az kendini AB vatandaşı hisseden ülkelerden sondan ilk beşin ise %51 ile Yunanistan, %52 ile İngiltere, %54.3 ile İtalya, %56 ile Bulgaristan ve %60.1 ile Fransa olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.18 Ülkelere Göre AB'ye Bağlılık

AB üyesi ülkeler ve İngiltere'den katılımcıların AB'ye bağlılığı ülke bazında araştırılmıştır. AB'ye bağlılık değişkeni "1= çok bağlı 2- bağlı 3= bağlı değil 4= hiç bağlı değil" cevapları olumlu ifadeler 1= Bağlı, olumsuz ifadeler 2= Bağlı Değil koduna sahip olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. "Bilmiyorum" seçeneği analize dahil edilmemiştir. Veri setinde Doğu Almanya ve Batı Almanya ayrı ayrı verilmiştir. Bu nedenle analiz için Doğu Almanya ve Batı Almanya verileri birleştirilerek Almanya oluşturulmuş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Toplam 26678 katılımcı için ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

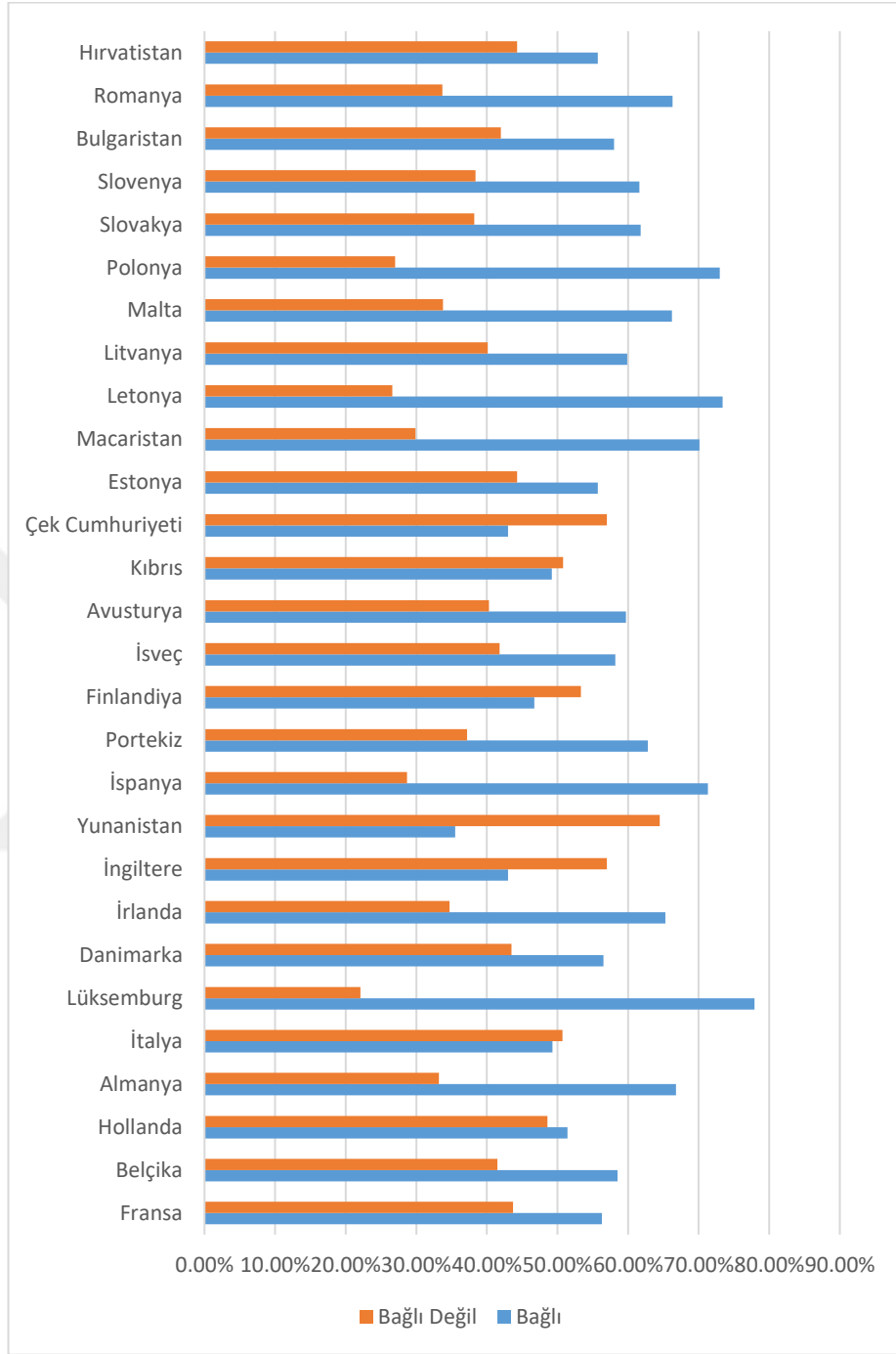
H_0 : AB'ye bağlılık, AB ülkelerinden bağımsızdır.

H_a : AB'ye bağlılık, ülkelerden AB ülkelerinden bağımsız değildir.

Tablo 3.46: Ülkelere Göre AB'ye Bağlılık Ki-Kare Test İstatistiği

	Değer	Serbestlik Derecesi	Asimptotik Anlamlılık (2 Taraflı)
Pearson Chi-Square	1091.077 a	28	.000

Tablo 3.46'da görüldüğü üzere $p=0,000$ değeri $0,05$ 'den ($0,000 < 0,05$) küçük olduğu sonucuna varılmıştır ve H_0 hipotezi reddedilmiştir. AB'ye bağlılık, AB ülkelerinden bağımsız değildir. Şekil 3.8'de AB ülkelerinin AB'ye bağlılıkları "Bağlı" ve "Bağlı Değil" cevap seçeneklerinin oranları ile ülke bazında verilmiştir.

Şekil 3.8: Ülkelere Göre AB'ye Bağlılık

Ülke bazında ulaşılan sonuçlara göre olarak kendini AB vatandaşı hissedenden ilk beş ülkenin %77.9 ile Lüksemburg, %73.4 ile Letonya, %73 ile Polonya, %71.3 ile İspanya, %70.1 ile Macaristan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

En az kendini AB vatandaşı hisseden ülkelerden sondan ilk beşin ise %35.5 ile Yunanistan, %43 ile Çek Cumhuriyeti ve İngiltere, %46.7 ile Finlandiya, %49.2 ile Kıbrıs ve %49.3 ile İtalya olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.19 Ülkelere Göre AB Dışında Daha İyi Bir Gelecek Algısı

AB üyesi ülkeler ve İngiltere’den katılımcılara ülkelerinin dışında daha iyi bir gelecek ile yüzleşip yüzleşmeyeceklerinin (AB dışında olunca geleceğin daha iyi üstesinden gelmenin) sorulduğu soru için “ 1=Kesinlikle katılıyorum, 2=Katılıyorum, 3=Katılmıyorum, 4=Kesinlikle Katılmıyorum” cevapları olumlu ifadeler 1=Olumlu (AB dışında daha iyi bir gelecek), olumsuz ifadeler ise 2=Olumsuz (AB dışında gelecek daha iyi değil)“ olarak kodlanarak analiz yapılmıştır. Veri setinde Doğu Almanya ve Batı Almanya ayrı ayrı verilmiştir. Bu nedenle analiz için Doğu Almanya ve Batı Almanya verileri birleştirilerek Almanya oluşturulmuş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Toplam 27382 katılımcı için ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

H_0 : AB dışında daha iyi bir gelecek algısı, AB ülkelerinden bağımsızdır.

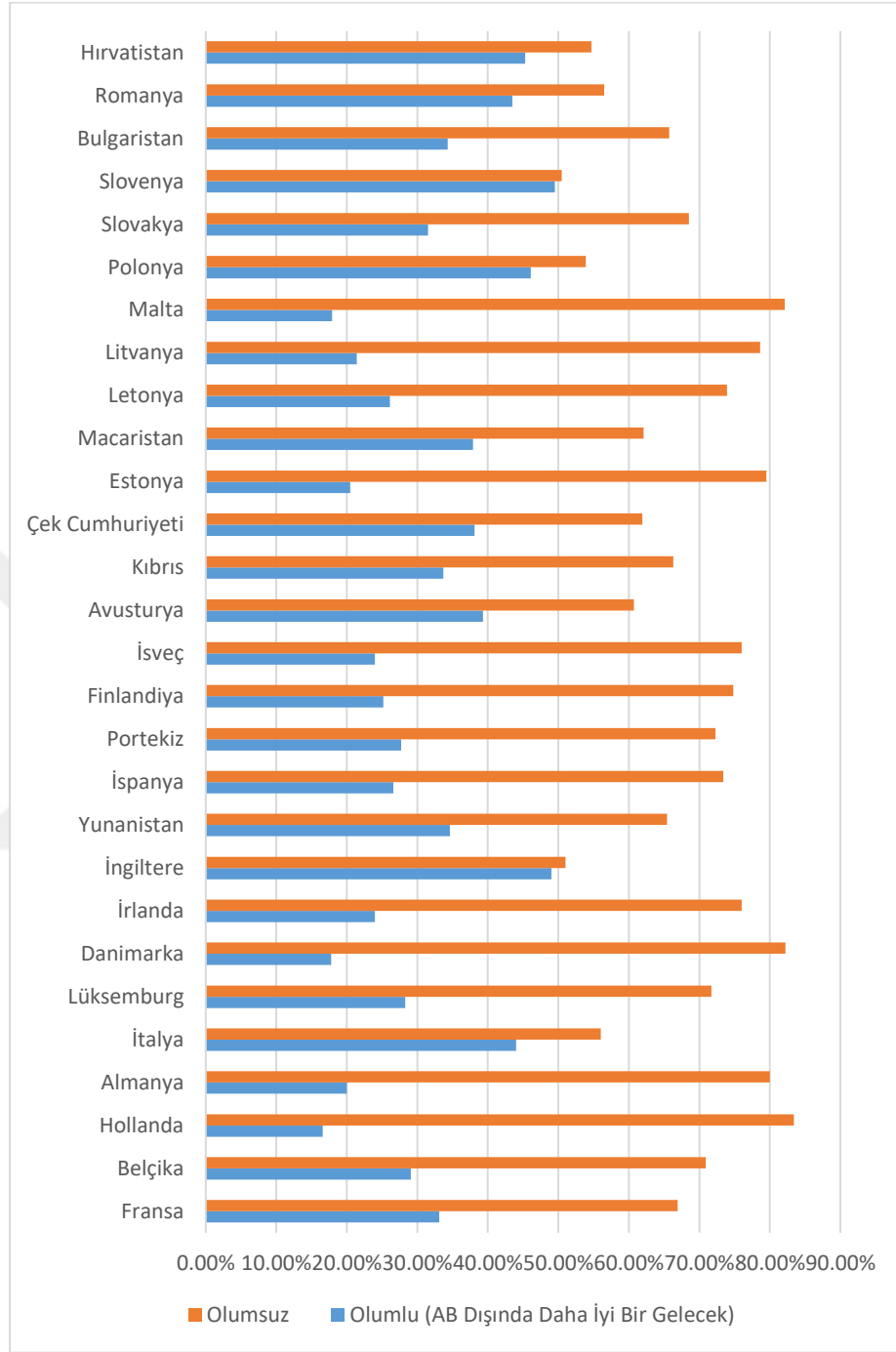
H_a : AB dışında daha iyi bir gelecek algısı, AB ülkelerinden bağımsız değildir.

Tablo 3.47: Ülkelere Göre AB’ye Bağlılık Ki-Kare Test İstatistiği

	Değer	Serbestlik Derecesi	Asimptotik Anlamlılık (2 Taraflı)
Pearson Chi-Square	2896.664 ^a	112	.000

Tablo 3.47’de görüldüğü üzere $p=0,000$ değeri $0,05$ ’den ($0,000<0,05$) küçük olduğu sonucuna varılmıştır ve H_0 hipotezi reddedilmiştir. AB dışında daha iyi bir gelecek algısı (AB dışında olunca geleceğin daha iyi üstesinden gelme), AB ülkelerinden bağımsız değildir.

Şekil 3.9’da AB ülkelerinin AB’ye bağlılıkları “Olumlu” ve “Olumsuz” cevap seçeneklerinin oranları ile ülke bazında verilmiştir.

Şekil 3.9: Ülkelere Göre AB dışında daha iyi bir gelecek algısı

Şekil 3.9 incelendiğinde hiçbir AB ülkesinin, AB dışında gelecek ile daha iyi başa çıkabileceğini gösteren olumlu cevap oranı %50'yi geçmemiştir. %50'ye en yakın beş ülke %49.5 ile Slovenya, %49 ile İngiltere, %46.1 ile Polonya, %45.3 ile Hırvatistan ve %44 ile İtalya bulunmaktadır.

AB'nin dışında daha iyi bir gelecek algısına sahip olmayan ilk beş ülke ise %83.4 ile Hollanda, %82.2 ile Danimarka, %82.1 ile Malta, %80 ile Almanya ve %79.5 ile Estonya'dır.

Tablo 3.48: Çalışmada Kullanılan Hipotezlerin Sonuçları

HİPOTEZ	SONUÇ
H1: Kişisel olarak önemli bulunan değerler, siyasi ideolojiden bağımsızdır.	Red
H2: AB'yi temsil eden önemli değerler, siyasi ideolojiden bağımsızdır.	5 değer için red, 8 değer için reddedilemez
H3: AB'ye güven, siyasi ideolojiden bağımsızdır.	Red
H4: Bireylerin AB'ye bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsızdır.	Red (4'lü likert ölçek için), Reddedilemez (dikotom ölçek için)
H5: Bireylerin ülkelerine bağlılığı, siyasi ideolojiden bağımsızdır.	Red
H6: Üç siyasi ideolojinin arasında politikaya ilgi açısından fark yoktur.	Red
H7: Üç siyasi ideolojinin arasında AB kurumlarına güven bakımından fark yoktur.	Red
H8: Üç siyasi ideolojinin arasında AB ortak politikalarına destek bakımından fark yoktur.	Red
H9: Üç siyasi ideolojinin arasında özgür medya algısı bakımından fark yoktur.	Reddedilemez
H10: Politikaya ilginin, kendini AB	Reddedilemez

vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	
H11: AB kurumlarına güvenin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Reddedilemez
H12: AB ortak politikalarına desteğin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Reddedilemez
H13: Özgür medyanın, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Reddedilemez
H14: Siyasi İdeolojinin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Red
H15: AB temel değerlerine üyelerin uyumunun, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Reddedilemez
H16: AB bilgisinin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Reddedilemez
H17: AB dışından gelen göçün, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Reddedilemez
H18: AB içinden gelen göçün, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Reddedilemez
H19: Yaşın, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Modelden çıkarılmıştır
H20: Cinsiyetin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	Exp(B) değeri 1'e yakın çıkmıştır. Bu nedenle yorumlanmamıştır.
H21: Yerleşim yerinin, kendini AB	Exp(B) değeri 1'e yakın çıkmıştır. Bu

vatandaşı hissetmeye etkisi vardır.	nedenle yorumlanmamıştır.
H22: Kendini AB Vatandaşı hissetme, AB ülkelerinden bağımsızdır.	Red
H23: AB'ye bağlılık, AB ülkelerinden bağımsızdır.	Red
H24: AB dışında daha iyi bir gelecek algısı, AB ülkelerinden bağımsızdır.	Red

Bu tezde araştırılan bütün hipotezlerin sonuçları Tablo 3.48'de özetlenmiştir.

SONUÇ

Maalouf (2017), kimliği insanın içindeki sızı olarak ifade etmektedir. Birey, kimliği ile ilgili yapılan olumsuz bir eleştiride sızıyı hissedince aidiyeti hissetmekte, diğerlerine karşı cephe almaktadır. Tarih boyunca her zaman “diğerleri” olmuştur. Birey henüz dünyaya geldiğinde, kendisinin bizzat yaşamadığı kimliğinin kendinden önceki acılarını, değerlerini ve tarihini içselleştirmiştir (Maalouf, 2017).

Avrupa’da 20. yüzyıla kadar yaşanan sınıf kavgaları, köylü ayaklanmaları, kendi sınıfının hakları için mücadele eden bireyler bulunmakta iken, 20. yüzyılda ortaya çıkan diktatörler, ideolojilerin peşin sıra giden insanlar, iki büyük savaş neticesinde yaşanan ağır kayıplar bulunmaktadır. Değişen şartlar, farklı kırılma noktaları yaratarak tarihte yer almaktadır.

AB, Maastricht Antlaşması ile Avrupa Değerleri ve Lizbon Antlaşması ile Avrupa Değerleri kavramlarını siyasal entegrasyonunu güçlendirmek amacıyla oluşturulmuştur. Vatandaşlık statüsü elde edilerek yasal olarak bir kimliğe sahip olunabilmektedir; ancak bir kimliğin güçlenmesi ve gelecek için güven vermesi aidiyet ile mümkün olmaktadır. AB’nin güçlü bir kimliğe sahip olması, AB entegrasyonu için önem taşımakta olduğu literatürde (Deutsch 1957: Entrikin 1999: Gehring 2022: Habermas 2011: Laffan 1996: McNamara, Stevenson, Muldoon 2013) belirtilmiştir.

1946 yılında Winston Churchill’in, “Dünyanın güvende olması Avrupa’da oluşturulacak yeni bir birliğe bağlı, öyle bir birlik olmalı ki tek bir ulus bile dışlanmamalı” (Montefiore, 2022:136-137) cümlesi dikkat çekmektedir. Ancak dünya her geçen gün değişmekte, tarihe yeni sayfalar eklenmektedir. Bugün İngiltere AB üyesi değildir. Bu noktada Brexit’e ek olarak, Ukrayna krizi, mülteci krizleri, ülkelerdeki ideolojik dengelerin değişmesi gibi birçok gündeme sahip olan AB, üye ülkelerin özdeşleşmesi için de çalışmalarına devam etmektedir.

AB değerlerinin her biri evrensel boyutta kabul gören değerler olup, AB tarafından hukuki boyut kazandırılmıştır. Ancak akıllara gelen soru bu değerler evrensel, her toplumun benimsediği ya da benimsemesi gereken değerlerken neden

AB tarafından sahiplenilmiştir? AB değerleri, ulus devletin sahip olduğu gücün ulaşabileceği limitleri belirlemektedir. İkinci Dünya Savaşı'nda popülist iktidarlar, bugünün Avrupa değerlerini alt üst etmiştir. Avrupa değerleri iktidarın gücünü sınırlamaktadır, sembolik değildir; çünkü ihlal edilmeleri durumunda yaptırım uygulanmaktadır. Örneğin Polonya'da yaşanan hukukun üstünlüğünün ihlalinde, ABA 7. madde ile yaptırım uygulanmıştır. Herhangi bir AB ülkesinde, bir popülist liderin başa gelerek İkinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi insan hakları ihlalleri yapma ve hatta soykırımlara sebep olma ihtimalinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu nedenle ulus devletin başında olan iktidarın kudretinin ulaşabileceği bir limit vardır. Limitin aşılması ile ABA 7. madde devreye girmektedir. Çünkü bir ülkenin değer ihlali gerçekleştirmesi, bütün AB üyelerini etkileyecek sonuçların doğmasına neden olabilmektedir.

Ampirik bulgulara bakıldığında, ki-kare bağımsızlık testi sonucunda bireysel olarak önemli bulunan değerler, siyasi ideolojiden bağımsız çıkmamış ve siyasi ideoloji ile kişinin değerleri arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. En çok işaretlenen beş değeri “barış, insan hakları, insan hayatına saygı, demokrasi ve bireysel özgürlük” oluşturmaktadır. Oransal olarak farklılıklar bulunsa da bireysel olarak önemli bulunan 13 değer siyasi ideolojiye göre sıralandığında, en fazla işaretlenen ilk üç değer olan “barış, insan hakları, insan hayatına saygı” üç siyasi ideoloji için de aynı çıkmıştır. İlk üç önemli değerden sonra sıralama farklılaşmıştır. Sol ve merkez görüş için din değeri en son sıralamada yer alırken, sağ görüş için kültürlere saygı değeri en son sırada bulunmaktadır.

AB'yi temsil eden önemli değerler için yapılan ki-kare bağımsızlık testi sonucuna göre “barış, demokrasi, bireysel özgürlük, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, din, kendini gerçekleştirme, kültürlere saygı” değerleri siyasi ideolojiden bağımsızdır. Sıralamada ilk 10 değerın sırası aynı olmakla birlikte, en fazla işaretlenen ilk beş değeri “barış, demokrasi, insan hakları, hukuk kuralı, dayanışma” oluşturmaktadır. Bireyler büyük ölçüde AB'nin önemli değerleri hakkında hemfikirdirler.

AB'yi temsil eden değerlerde çoğunlukla mutabık olunmuştur. Ancak bir AB üyesinin AB değerlerine karşı bir ihlal gerçekleşmesi durumunda, söz konusu ülkeye

diğer ülkelerden kınamanın gecikmesi dahası AB kurumlarında da bir kınamanın gelmesinin uzun zaman alması Macaristan örneği ile ortaya çıkmaktadır. 2010 yılından itibaren gerçekleşen ihlaller ile ilgili mutlak çoğunluğa 2018 yılında ulaşılmıştır (Camis o ve Luciano, 2022: 33-36). Dahası ihlaller sürmektedir ve Macaristan'ın 2024 yılında AB Konseyi başkanlığında görev alacak olması kaygılara mahal vermektedir (European Parliament, 2023). Hukukun üstünlüğünü ihlal eden ve bu konuda hakkında yasal sürecin başlatıldığı bir ülkenin AB Konseyi Başkanlığı yapması doğru mudur? AB Değerleri muhafaza edilmesi gereken müstesna bir kavram olarak ele alınmasına rağmen, AB değerlerine atfedilen önem, çelişkiler ile doludur.

Bireylerin siyasi ideolojilerinin, AB'ye güvenlerine etkisi ki-kare analizi kullanılarak test edilmiştir. AB vatandaşlarının %54,9'u AB'ye güvenmektedir ve bu güvenenlerin %55,6'sı sol, %53,6'sı merkez, %56'sı sağ ideolojiye mensuptur. Aralardaki farkın çok büyük olmaması ile birlikte AB'ye güven üzerinde siyasi ideolojinin etkisinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada bireylerin ülkelere bağlılık oranı %93,8, AB'ye bağlılık oranı %60,3'tür. Aradaki farkın %33,5 olduğu görülmektedir. Bireylerin kendi ülkelere aidiyetinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. AB'ye aidiyetin ise çok yüksek bir oranda olmadığı görülmektedir. Bireylerin siyasi ideolojileri ile AB'ye bağlılıkları arasında ilişki araştırılırken, öncelikle dörtlü likert cevap seçeneği kullanılarak ki-kare bağımsızlık testi ile incelenmiş ve bireylerin AB'ye bağlılığının, siyasi ideolojiden bağımsız olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan ki-kare testi “bağlı” ve “bağlı değil” olmak üzere iki cevap seçeneğine indirgenerek incelendiğinde AB'ye bağlılığın siyasal ideolojiden bağımsız olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum entegrasyon kapsamında değerlendirildiğinde literatürle (Hellström, 2008) uyumludur. Ayrıntılı bakıldığında ise sol ideolojinin %61,1'i, merkez ideolojinin %60,2'si ve sağ ideolojinin %60,3'  AB'ye bağlılık duymaktadır.

Siyasal ideolojinin bireyin ülkesine bağlılığı üzerindeki etkisi incelendiğinde yapılan ki-kare testleri dörtlü likert  lçeği kullanılan cevap seçenekleri (çok bağlı,

bağlı, bağlı değil, hiç bağlı değil) ve ikili dikotom ölçek kullanılan cevap seçenekleri (bağlı, bağlı değil) için ayrı ayrı uygulama yapıldığında, iki uygulamada da bireyin ülkesine bağlılığı siyasal ideolojiden bağımsız değildir. Sol görüşün %92,5'i, merkezin %94,1'i ve sağın %94,8'i ülkesine bağlıdır. Bireylerin ülkelerine aidiyetlerinin yüksek bir oranda olduğu görülmektedir.

İdeolojik algıların tespiti için uygulanan Kruskal Wallis test sonuçlarına göre, sol ve sağ ideolojinin, merkez ideolojiye göre daha fazla politikaya ilgi duydukları ve AB kurumlarına güvendikleri tespit edilmiştir. AB'nin ortak politikalarına sol ve merkez ideolojinin, sağ ideolojiye kıyasla daha fazla destek verdikleri tespit edilmiştir. Üç ideoloji için de özgür medya algısı açısından farklılık tespit edilememiştir.

Binary Lojistik Regresyon Analizi ile test edilen hipotezler, literatür kapsamı ile değerlendirildiğinde öncelikle, politikaya ilgi ile kendini AB vatandaşı hissetme arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise literatürü (Costa Lobo, 2003: Deth ve Elff, 2004: Inglehart ve Rabier, 1978) destekler niteliktedir. AB vatandaşlarının politikaya ilgisi arttıkça, AB'ye aidiyetleri de artacaktır. Politikaya ilgi ile ilgili sonuç yüksek bir gösterge olmamakla birlikte, AB bilgisinin artması ile aidiyetin artacağı görülmektedir. AB'nin, AB vatandaşlarının merak duygularını tetikleyecek araçlar edinmesi, medya üzerinden AB vatandaşlarına ulaşması gerekebilmektedir. Bir bireyi apolitik olmaya iten birçok unsur bulunmaktadır. Birey, bir konuda bilgi eksikliği çektiğinde, kendi hayatını etkileyecek önemli kararlara kayıtsız kalabilmekte ya da siyasi partilerin etkisi altına girebilmektedir.

AB kurumlarına güven ve kendini AB vatandaşı hissetme arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda literatürde yapılan (Arnord, Sapir ve Zapryanova, 2012: Beach, 2017: Stoeckel, 2013: Verhaegen, Hooghe ve Quintelier, 2017) çalışmaları destekler niteliktedir. AB'ye bağlılığın artması, AB vatandaşlarının AB'ye aidiyet hissetmeleri için AB kurumlarına güvenin en fazla etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin AB kurumlarına güvenmesi, AB kurumlarında demokrasinin iyileştirilmesi AB kimliği için önem taşımaktadır. Avrupa vatandaşları tarafından AP üyeleri seçilmektedir ve Lizbon Antlaşması ile AP'nin yetkileri

arttırılmıştır. Komisyon'a dilekçe yazmak suretiyle yasama sürecine katılma hakkı getirilmiştir. Ancak Komisyon'a dilekçe yazmak için en az bir milyon imza toplanması gerekmektedir ve bir AB vatandaşının Komisyon'a ulaşması için en az bir milyon imzaya ihtiyacı olması, AB ile AB vatandaşı arasında bir özdeşleşme yolu olduğu kadar, AB vatandaşının Komisyon'a ne kadar uzak olduğunun da göstergesidir.

AB ortak politikalarına destek ile kendini AB vatandaşı hissetme arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise literatürde (Hatton, 2015: Majone, 2006: Scipioni, 2018: Schoen, 2008) desteklemektedir. AB ortak politikalarına destek verilmesi, bireylerin politikalar üzerinde söz sahibi olması AB'ye güveni arttırabilecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. AB politikalarının destek görmesi için gerekli motivasyonun oluşturulması gerekmektedir. AB'nin normatif bir güç olması ve küresel olarak bakıldığında yerini koruması, güç kazanması için politikalarının destek görmesi önem taşımaktadır. Örneğin AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında dünyanın çeşitli yerlerinde misyon ve operasyonları bulunmaktadır. AB, yasa dışı göç ile mücadele etmekte, özellikle Afrika kıtasında çeşitli askeri eğitimler vermekte, göç yollarının tespiti için çalışmaktadır. AB'nin ortak politikaları ile üye ülkelerin mevzuatları arasında uyumun gerçekleştirilmesi, AB ortak politikalarına destek açısından önemlidir. 2015 yılında çıkan mülteci krizi ele alınacak olursa, Çek Cumhuriyeti gibi bazı AB üyesi ülkelerin sınırlarını kapatması ve AB kararlarından bağımsız hareket etmesi sorunlara neden olmuştur (Klásková, Markéta, Ondřej Císař, 2021: 837-843). Bu nedenle ortak politikaların üye ülkelerin mevzuatı ile uyum göstermesi önemlidir.

Özgür medya ile kendini AB vatandaşı hissetme arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda literatürü (Brosius, Elsas ve Vreese, 2019: De Vreese ve Boomgaarden, 2006: De Wilde 2011: Nieminen 2029: Smith, 1992) destekler nitelikte bir sonuca ulaşılmıştır. Medyanın tarafsız ve özgür olması, vatandaşların güvenilir medya araçlarına ulaşabilir olması, AB'ye aidiyeti arttıracaktır. Araştırma sonucunda katılımcıların kendi ülkelerine bağlılık oranları %93,8 çıkmıştır. Özgür medya, AB değerlerinin korunması için de önem taşımaktadır. Medyanın siyasi

ideolojilerin etkisinde olmaksızın, doğru bilgi vermesi demokrasi ve hukukun üstünlüğü değerleri açısından önem taşımaktadır.

Medyanın algıları yönetmede önemli bir etken olduğu literatürde (Bernays ,1928: Iyengar ve Hahn, 2009: Nye, 1990: Siegel, 2005) vurgulanmıştır. Protestan Reformu'na hayat suyunu veren matbaada yaşanan gelişmelerdir. Luther, matbaadaki gelişmeler sayesinde daha fazla insana ulaşmıştır. Luther'den önce dinde reform için adım atan Wycliffe ve hunharca öldürülen Hus, Luther'in yarattığı etkiye ulaşamamışlardır. Bu nedenle insanların bilgiye kolayca ulaşabilir olması önem taşımaktadır. Günümüzde internet dünyasında yaşanan gelişmeler ile birlikte medya, özellikle sosyal medya algıları yönetmede kilit rol oynamaktadır.

Habermas (2012), AB üyesi ülkelerin aldıkları göç dolayısıyla, kendi içinde farklı kültürel renkleri barındırdığını belirtmektedir. Göçmen kendi dili, inancı ve değerleri ile geldiği ülkede yaşamını sürdürmektedir. Bu nedenle farklı kültürlerin özdeşleşmesi için önemli bir nokta olan internet iletişimi ve medyanın yönetimidir. Medyanın etkin bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir (Habermas, 2012:345-348).

AB bilgisi ve AB vatandaşı hissetme arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum literatürde (Hobolt, 2007: Inglehart ve Rabier, 1978: Rose ve Borz, 2016) desteklenmektedir. Anderson (1998) çalışmasında belirttiği gibi AB'nin kolektif kimliğini güçlendirmesi için doğru ve etkin bilgileri yayması ve AB vatandaşlarının kolektif kimliğe adapte olabilmesi için bilgilendirilmesi gerekmektedir (Andeson, 1998).

AB temel değerlerine üyelerin uyumu ile AB vatandaşı hissetme arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani AB'nin siyasi kimliğini güçlendirme konusunda attığı adımlardan biri olan AB değerleri, AB'nin kolektif kimliğini etkilemektedir. Bu durumda sonuç literatüre uyumlu (Habermas, 2011: Laffan, 1996) çıkmıştır. AB değerlerinin muhafaza edilmesi, AB'nin siyasi entegrasyonu için önem taşımaktadır. AB değerlerinin farklı ülkelerde farklı anlama gelmemesi gerekmektedir. Polonya'da kürtajin yasaklanması ile ilgili yasa tepkilere neden olmuştur. Kürtajin yasaklanması, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ihlali olarak görülmektedir (European Parliament, 2021); ancak hala konu ile ilgili tartışmalar sürmektedir (European

Parliament, 2022). Kürtaj hakkı yasaklandığında, başvuru alan yasadışı sağlıksız yollar nedeniyle birçok kadının hayatı tehlikeye girebilmektedir.

Farklı bir örnek olarak medyanın kamulaştırılmak suretiyle iktidara hizmet etmesi hukukun üstünlüğüne saldırıysa bu durumun her ülke için aynı olması gerekmektedir. Kollektif  zdeşleşme için öncelikle AB değerlerinin, ülkelerin bürokrasisinde içselleştirilmesi gerekmektedir. Bürokraside içselleşen değer, AB vatandaşları tarafından da kabul görebilir ve AB vatandaşı hukukun üstünlüğüne saldırı yapıldığını daha kolay anlayabilir ve tepkisini gösterebilir.

AB dışından gelen g   ve kendini AB vatandaşı hissetme arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durum entegrasyon kapsamında bakıldığında literatür (Azrout R, Van Spanje J, De Vreese C, 2011: Davidov ve Semyonov, 2017: Meltzer ve diğerleri, Sedelmeier, 2014, Snider, Hagendoorn ve Prior, 2004: De Vreese ve Boomgaarden, 2005) ile uyumludur. AB içinden gelen g   ile kendini AB vatandaşı hissetmeye arasında bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum entegrasyon kapsamında bakıldığında literatür (Meltzer, 2018: Sedelmeier, 2014) ile uyumludur. AB dışı g   ile ilgili sonuçlara istinaden g   politikası kapsamında yapılan çalışmalar devam ederken, g   ile ilgili vatandaşların daha olumlu tutum geliştirmesi için kültürler arası kaynaşma için çalışmaların arttırılması gerekebilmektedir. AB dışından ve AB içinden AB ülkelerine g  n olumlu değerlendirilmesi kendini AB vatandaşı hissetmeyi olumlu etkilemektedir. G    zerindeki algı negatif olduğunda bu durum, kendini AB vatandaşı hissetmeyi ve dolayısıyla AB entegrasyonunu olumsuz etkilemektedir.

Siyasi ideolojinin Kendini AB Vatandaşı Hissetmeye etkisi tespit edilememiştir. Bu durum literatürle (Hellström, 2008) uyumludur. Demografik değişkenler olan yerleşim yeri ve cinsiyetin, kendini AB vatandaşı hissetmeye etkisi bulunmamıştır. Bu durum entegrasyon kapsamında bakıldığında literatür ile (Inglehart ve Rabier 1978: Rose ve Borz 2016) ile uyumludur.

 lkeler bazında ulaşılan sonuçlara göre kendini AB vatandaşı hissetme ve AB'ye bağlılık değerlendirildiğinde Lüksemburg, AB'nin kurucu ülkelerinden olup (European Parliament, 2023), Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Yatırım Bankası gibi

AB'nin önemli kurumlarına ev sahipliği yapmakta (Ma, Gerber, Carpentier ve Klein, 2015: 441-442) ve Euro bölgesinde bulunmaktadır (European Comission, 2023). Bu nedenle AB kimliği ile özdeşleşme bakımından avantajlı durumdadır. Analizde ulaşılan kendini AB vatandaşı hissetme %92.5 gibi büyük bir orana sahip olması, AB içinde Lüksemburg'un konumunu doğrular niteliktedir. AB'ye bağlılığı, AB'ye aidiyet olarak değerlendirdiğimizde Lüksemburg %77.9 ile AB'ye en bağlı ülke olma statüsündedir.

Diğer beş AB kurucu ülkesi incelendiğinde %82,8 ile Almanya, %74,9 ile Belçika, %73.8 ile Hollanda yüksek oranlara sahipken, İtalya %54,3 ve Fransa %60,1 oranları ile kendilerini AB vatandaşı hissetme durumları, diğer kurucu ülkelere göre daha düşüktür. AB'ye bağlılık değerlendirildiğinde kurucu ülkelerden %66,8 ile Almanya, %58,5 ile Belçika, %56,3 ile Fransa, %51,4 ile Hollanda ve %49,3 ile İtalya AB'ye bağlılık göstermektedir.

Çalışma sonunda ulaşılan %54,3 kendini AB vatandaşı hissetme ve %49,3 AB'ye bağlılık oranı, İtalya'yı AB kurucusu altı ülke içinde en düşük orana sahip ülke yapmıştır. Bu duruma neden olan birçok faktör olabileceği gibi genel olarak Euro bölgesinde bulunan İtalya'nın durumu incelendiğinde (European Comission, 2023), İtalya, Yunanistan gibi yüksek kamu borcu ile mücadele etmektedir (Caporaso ve Kim, 2012: 769-773). Bunun yanı sıra İtalya, yasa dışı göç yollarında kilit noktada bulunmaktadır. Göçmenlerin diğer AB ülkelerine nazaran deniz yolu ile daha kolay ulaştığı İtalya, sığınmacılar nedeniyle gerek AB ile gerek ise diğer AB üyesi ülkelerle sorunlar yaşamaktadır. Göçmen karşıtı algıların oluşması ile ülke içindeki ideolojik dengelerin değiştiği görülmekte ve sağ ideolojinin popülaritesi artmaktadır (Castinelli Gattinara, 2017: 319-327).

Fransa'dan araştırmaya katılan katılımcıların %60.1'i kendini AB vatandaşı hissetmektedir ve %51,4 AB'ye bağlıdır. AB'nin kurucu ülkelerinden olan Fransa'nın sahip olduğu bu yüzde dikkat çekmektedir. Fransa, birçok konu ile ilgili AB ile fikir ayrılıkları yaşamaktadır. Bunlara örnek olarak Ortak Tarım Politikası, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası, Irak Savaşı gösterilebilmektedir (Howorth, 2003: 173-188). Kimlik açısından bakıldığında Fransa kendi tarihinin, kültürünün ve

dilinin muhafaza edilmesi, nesillere aktarılması konusunda duyarlı hareket eden, ulus tarih bilinci yüksek bir ülkedir. Hiçbir zaman federal devlet olarak yönetilmemiştir.

Ulaşılan sonuçlarda en dikkat çeken ülke olan Yunanistan, %51 ile en az kendini AB vatandaşı hisseden ülke ve %35,5 ile en az AB'ye bağlı ülke olma konumundadır. ABA ekonomik kriterlerine uymayan yüksek bir kamu borcu olan Yunanistan, Euro bölgesinde bulunmanın zorluklarını yaşamaktadır (Caporaso ve Kim, 2012: 769-773). Jeopolitik konumu nedeniyle birçok sığınmacı krizi ile mücadele etmektedir (Anagnostopoulos, Giannakopoulos ve Christodoulou, 2017: 352-358, Vasilakis, 2018: 28-30). AB, Yunanistan'ın kalkınması için fon sağlamaktadır (European Commission, 2022, Lolos, 2009: 211-228). Bu durumda ise ekonomik olarak güçsüz olan bir ülkenin üzerinde AB'nin dominant güç olarak kendini konumlandırmasının, Yunanistan'a rahatsızlık verebileceğini akıllara getirmektedir. Yunanistan vatandaşlarının serbest dolaşımı kullanarak başka ülkelerde çalışması diğer ülkeler ile kıyaslandığında Yunan alfabesinin farklılığı göz önünde tutulduğunda bir nebze daha zordur.

İspanya, kendini AB vatandaşı hisseden ülkeler arasında %86,2 ile Lüksemburg'dan sonra ikinci sıradadır ve AB'ye bağlılık sıralamasında %71,3 ile dördüncü sıradadır. İspanya, AB'nin fonlarından yararlanmakta (European Commission, 2022) ve daha iyi iş fırsatları ve daha iyi maaş için serbest dolaşımdan yararlanarak diğer AB ülkelerinde yaşamlarını sürdüren, İspanya'ya nispeten daha yüksek gelir elde eden İspanyol vatandaşları bulunmaktadır (Bygnes ve Erdal, 2017: 102-115). Ayrıca tarım İspanya ekonomisi için önemli bir gelir kaynağı olup, Ortak Tarım Politikası vasıtasıyla İspanya'nın AB'den edinimleri bulunmaktadır (European Commission, 2023).

Kimlik ve aidiyet Çekoslovakya'nın dağılma nedenlerinden biri olup, 1993 yılında Çekoslovakya'nın dağılma sürecine girmesiyle Slovakya ve Çek Cumhuriyeti bağımsız ülkeleri ortaya çıkmıştır. Bu iki ülke de 2004 yılında AB'ye üye olmuşlardır (Bartošová ve Želinský, 2013: 119). Çek Cumhuriyeti, Euro bölgesinde yer almamaktadır ve para birimi Çek korunasıdır (European Union, 2023). Slovakya Euro para birimini kullanmaktadır (European Commission, 2023). Ekonomik olarak

değerlendirildiğinde GSYİH bakımından iki ülke arasında farklılıklar bulunmaktadır. Çek Cumhuriyeti'nde GSYİH daha yüksektir ve işsizlik oranı daha düşüktür (The World Bank, 2023). Her ne kadar uzlaşma yolu ile ayrılışlar da iki ülke arasında zaman zaman gerilimler yaşanmaktadır. Slovakya, kendini %81 gibi yüksek bir oranda AB vatandaşı hissetmekteyken, Çek Cumhuriyeti'nde bu oran %65.5'tir. AB'ye bağlılık incelendiğinde ise Slovakya'nın oranı %61.8, Çek Cumhuriyeti'nin oranı ise %43 olup, Çek Cumhuriyeti AB'ye bağlılıkta sondan ikinci ülke konumundadır. Çek Cumhuriyeti ile AB'nin arasında yaşanan sorunlardan başlıcalarına göz atıldığında 2015 mülteci krizinde yaşananlar göze çarpmaktadır. AB'nin kararlarına aykırı bir tutum geliştiren Çek Cumhuriyeti kamuoyunun dikkatini çekmiştir ve AB'nin kararları, göç ve mülteciler ile ilgili politikaları hakkında olumsuz tenkitlerde bulunmuştur (Klásková, Markéta, Ondřej Císař, 2021: 837-843).

Eski Varşova Paktı ülkeleri incelendiğinde bu grup içinde kendini AB vatandaşı hissetme oranı en yüksek olan ülke %81,5 ile Polonya olup, grup içinde en düşük orana sahip olan ülke %56 ile Bulgaristan'dır. Romanya ve Bulgaristan AB'ye 2007 genişleme dalgası ile dahil olmuşlardır (European Parliament, 2023). Romanya'nın kendini AB vatandaşı hissetme oranı %73,8'dir. Üye ülkelerin AB'nin standartlarına uygun politikaların izlenmesi gerekmekte, gerekli uyumun sağlanması için AB çalışmalar yürütmekte, fon sağlamaktadır (European Commission, 2022, Vachudova, 2009: 44). Bulgaristan ve AB arasında sorunlar yaşanmaktadır. AB değerlerinin muhafazasında yaşanan kriz, hukukun üstünlüğüne müdahale ile ilgili AB'nin kaygıları (Sedelmeier, 2014, 105-110), yolsuzlukla mücadele ilgili çalışmalar bu sorunlara örnek teşkil etmektedir (Vachudova, 2009, 44-46).

Polonya'nın durumu incelendiğinde AB değerlerinin ihlalinin tespiti ile ABA 7. maddenin uygulandığı ülkenin (De Búrca, 2022:20-24), kendini AB vatandaşı hissetme oranının %81,5 olması incelemeye değer bir bulgudur. Polonya AB'nin sağladığı fonlardan yararlanmaktadır (European Commission, 2022). İkinci Dünya Savaşı'nda verdiği kayıplar ve mali zorluklar, Soğuk Savaş esnasında SSCB'nin etkisinde komünist bir yönetime sahip olarak yaşadığı güvenlik kaygıları ile birlikte Polonya geçmişin ağır yüküne sahip olmakta ve günümüzde de yaşanan Ukrayna

krizinde etkilenen bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze güvenlik kaygıları yaşamaktadır. Bu durumun Polonya'yı AB'ye yakınlaştırması mümkündür.

Eurobarometer'in 2019 veri setinden yararlanılan bu çalışmada, Brexit'in 2020 yılında gerçekleşmiş olmasına istinaden İngiltere'nin kendini AB vatandaşı hissetme oranının %52 ve AB'ye bağlılık oranının %43 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İngiltere'nin jeopolitik konumu itibarıyla bir ada ülkesi olması, para birimi olarak Euro kullanmaması (European Commission, 2023), Schengen Bölgesi'ne tabi olmaması (European Commission, 2023) AB'nin diğer ülkeleri ile arasındaki farklılıklara örnektir. Brexit, referandum sonucu gerçekleşmiştir ve referandum sonucunda %51.9'luk kesim ayrılık istemiştir (Arnorsson ve Zoega, 2018: 302). Ancak ortada büyük bir kimlik ve aidiyet sorunu bulunmaktadır.

AB dışında daha iyi bir gelecek algısı yani AB dışında gelecek ile daha iyi başa çıkılabileceği ile ilgili istatistikler incelendiğinde hiçbir AB ülkesinin oranının %50'yi geçmediği tespit edilmiştir. %49.5 ile Slovenya, AB dışında geleceğin daha iyi üstesinden geleceğini düşünmektedir. Slovenya'yı %49 ile İngiltere, %46.1 ile Polonya, %45,3 ile Hırvatistan, %44 ile İtalya, %43.5 ile Romanya izlemektedir. Bu durumda en dikkat çeken oranlardan biri olup tersten yorumlanacak olursa Yunanistan'ın %65.4'ü AB dışında daha iyi bir gelecek algısına sahip değildir. Yunanistan'ın AB dışında daha iyi bir geleceğe sahip olma algısına sahip olmama oranının, Kendini AB vatandaşı hissetme ve AB'ye bağlılık oranları ile kıyaslandığında oldukça yüksek olması, Yunanistan'ın AB'ye aidiyetinin düşük olduğu halde, ekonomik entegrasyon temelli algılarının gelecekteki AB ile olan ilişkisini etkileyebileceği akıllara gelmektedir.

AB'nin altı kurucu ülkesinden İtalya'nın AB dışında daha iyi bir gelecek algısı %43.5 olup, diğer beş kurucu ülkeye göre oldukça yüksektir. Hollanda %83.4 oranında genel olarak ve altı kurucu ülke içinde AB dışında daha iyi bir gelecek algısına sahip değildir. Ancak ulaşılan sonuçlara göre Hollanda'nın AB'ye bağlılığı %51 oranındadır.

Genel olarak bakıldığında birçok ülkenin AB'ye bağlılığı düşük seviyelerde olsa da AB dışında daha iyi bir gelecek algısına sahip olmama oranları yüksektir. Bu durumda AB'ye aidiyetin ve kolektif özdeşleşmenin istenilen seviyelere ulaşmadığı; ancak birçok ülkenin AB'ye aidiyetlerinin düşük seviyelerde olmasına karşın, AB dışında daha iyi bir geleceğe sahip olma algıları düşük seviyedir. Ülkelerin kendini AB vatandaşı hissetmeleri, AB'ye bağlılıkları ve AB dışında daha iyi gelecek algıları Esping-Anderson (1990), Bonoli (1997) ve Ferrera (1996) refah devletleri sınıflamalarına uygun çıkmamıştır.

Bu araştırmanın kısıtı Lizbon Antlaşması ile AB ülkelerinde oturma hakkı bulunan diğer ülke vatandaşlarının AB vatandaşlığına sahip olması nedeniyle, AB'de oturma hakkı bulunan diğer ülke vatandaşlarına ait verilerin veri setinde bulunmamasıdır. Veri setinde AB bilgisinin ölçülmesine dair üç soru bulunmaktadır. AB bilgisi sorularına AB vatandaşlığı kavramı ile ilgili bir sorunun eklenmesi literatüre katkı yapılması hususunda önemli olacaktır. Ayrıca AB'de yapılan değer ihlalleri ile ilgili algıların ölçülmesi için, değer ihlalleri ile ilgili soruların sorulması, kolektif özdeşleşmenin geleceği için önemli bir husustur.

AB'ye aidiyetin oluşması ve AB kimliğinin güçlenmesi AB'nin siyasal entegrasyonu için önem arz etmektedir. Bu konuda AB çalışmalar yönetmekte ve birçok kriz ile mücadele etmektedir. Bu tezde ulaşılan sonuçlardan en göze çarpanı AB'ye bağlılık oranının düşük olmasıdır. Bunun yanı sıra AB vatandaşlarının AB kurumlarına güvenmesi aidiyet için oldukça önem taşımaktadır. AB ortak politikalarının destek görmesi, bireylerin politikaya ilgilerinin artması, medyanın özgür olması, bireylerin AB ile ilgili bilgilerinin artması, AB ülkelerinin ortak değerler konusunda yakın olması, AB içinden ve AB dışından göçe olan algıların olumlu olması aidiyet için diğer önemli hususlardır. Ülke bazında bakıldığında AB'ye bağlılık ve kendilerini AB vatandaşı hissetme durumları ülkelere göre farklılık göstermektedir. AB'nin kurucu ülkelerinden olması dolayısıyla İtalya'nın durumu göze çarpmaktadır. Yunanistan, AB'ye bağlılık oranı ve kendini AB vatandaşı hissetme oranı en düşük ülke konumundadır.

AB'ye aidiyetin sağlanması için, algıların ölçülmesi önemli bir araçtır. Bu tezde AB vatandaşlarının AB'ye aidiyet algıları, AB Değerleri ile siyasi ideoloji ilişkisi ve AB vatandaşı hissetmeye etki eden parametreler ile açıklanmıştır. AB'nin gelecekte entegrasyonunu devam ettirebilmesi için kollektif kimliğin daha çok güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ulaşılan ampirik sonuçlar ile AB'nin siyasal entegrasyonu ile ilgili literatüre katkı yapmak amaçlanmıştır.

Habermas (2011) AB'nin kollektif kimliğinin henüz tam anlamıyla güçlü bir konuma erişmediğini belirtmektedir (Habermas, 2011). Değişen dünya şartları, yaşanan ve yaşanılacak olası krizler ile birlikte AB entegrasyonuna olan algıların değişimi devam edecektir. AB'ye aidiyete etki eden parametrelerin takip edilmesi, aidiyetin ölçülmesi için önemlidir. Bu nedenle beş farklı istatistiksel analiz çeşidi bulunduran bu çalışma, gelecek dönem dönemde AB kollektif kimliğine etki eden parametrelerin araştırılması için bir referans olmayı umut etmektedir.

Çalışmada yapılan AFA ulaşılan ve DFA ile doğrulanan faktörler gelecekte AB'nin kollektif kimliği ile ilgili yapılacak çalışmalar için doğrulanmış değişkenler olarak kullanımı uygundur.

KAYNAKÇA

- Ab Hamid, M.
R., Waqas Sami,
MH Mohmad
Sidek:
"Discriminant validity assessment: Use of Fornell & Larcker criterion versus HTMT criterion," **Journal of Physics: Conference Series**, Vol. 890, No. 1, IOP Publishing, 2017, pp.1-5.
- Adler, Franz.:
"The Value Concept in Sociology," **American Journal Of Sociology**, Vol.62, No:3, 1956, pp.272-279
- Ágh, Atilla.:
"Decline of Democracy in the ECE and the Core-Periphery Divide: Rule of Law Conflicts of Poland and Hungary with the EU," **Journal of Comparative Politics**, 2018, Vol.11, No:2, pp. 30-48
- Ağaoğulları,
Mehmet Ali.:
Fransız Devrimi'nde Siyasal Düşünceler ve Mücadeleler 1789-1794 Özgürlüğün İcadı, Ankara, Dipnot Yayınları, 2020
- Akçetin
Çalışkan,
Nurhayat.:
"Martin Heidegger ve Nasyonel Sosyalizm: O Bir Nazi miydi?," **HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, C.4, No:08, 2016, s.47-63.
- Akdemir,
Erhan.:
"Avrupa Bütünleşmesi: 1957 Öncesi" **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, edt Belgin Akçay, İlke Göçmen, (ss. 43-57), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Akgül
Açıkmeşe,
Sinem.:
"Avrupa Birliği'nde Genişleme" **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, edt. Belgin Akçay ve İlke Göçmen, Ankara: Seçkin

Yayıncılık, 2016, s.725-744.

Akın, Haydar.: **Ortaçağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı**, Ankara: Dost Kitapevi, 2001

Akkoç, Aslıhan.: "Yunan Demokrasisinin Kavramsal Yönü ve Toplumsal Arka Planı", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.16, N0:1, 2014, s.31-42.

Aktan, C. Can, Serdar Yay: "Demarşi, Sortisyon ve Rotasyon: Temsilcilerin ve Yöneticilerin Seçimi ve Atanmasında Kura İle Rastgele Seçim (Sortisyon) ve Görev Süresi Sınırlaması (Rotasyon): Fayda ve Maliyet Analizi", **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, C.13, No:2, 2021, s.228-259

Aktan, C. Can.: **Yeni İktisat Okulları ve İktisadi Düşünce**. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.

Aktan, C. Coşkun.: **İktisat Nereye Gidiyor?**, Ankara: Astana Yayınları, 2021.

Anagnostopoulou s, Dimitris C., George Giannakopoulos, and Nikos G. Christodoulou. "The synergy of the refugee crisis and the financial crisis in Greece: Impact on mental health." **International journal of social psychiatry** Vol.63, No:4, 2017, pp.352-358.

Anderson, Cristopher J.: "When in doubt, use proxies: Attitudes toward domestic politics and support for European integration", **Comparative Political Studies**,

Vol.31, No:5, 1998 Oct, pp.59-79.

Arat, Tuğrul,
Sanem Baykal,
İlke Göçmen:

"Avrupa Bütünleşmesi: 1957-1993 Arası", **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, edt Belgin Akçay, İlke Göçmen, (ss. 59-79), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

Arıbaş, Kenan,
Hasan Kara:

"Siyasi Coğrafya Açısından İspanya", **Doğu Coğrafya Dergisi**, C.15, No:24, 2010, s.61-86

Arman, Murat
Necip, Çağdaş
Cengiz:

Sosyal, Kimlik ve Kültür Boyutlarıyla Avrupa Birliği, Ankara: Astana Yayınevi, 2021

Arnorsson,
Agust, ve Gylfi
Zoega.:

"On the causes of Brexit." **European Journal of Political Economy**, Vol.55, 2018, pp.301-323.

Arts, Wil, ve
John Gelissen.:

"Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report." **Journal of European social policy**, Vol.12, No:2, 2002, pp.137-158.

Aspinwall,
Mark.:

"Preferring Europe: Ideology And National Preferences On European Integration", **European Union Politics**, Vol.3, No:1, 2002, pp.81-111.

Arnold,
Christine,
Eliyahu Sapir,
Galina
Zapryanova:

"Trust in The Institutions of The European Union: A Cross-Country Examination. Beyond Euro-Skepticism: Understanding Attitudes Towards the EU", **European Integration Online Papers**, Special Mini. Vol. 16, 19(2), 2012, Dec, pp.1-39.

Arts, Wil ve

"Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report." **Journal of European social**

- John Gelissen: **policy**, Vol. 12, No:2, 2002, pp.137-158.
- Avasthi,
Rajendra.: "Elections and electioneering in ancient Greece", **The Indian Journal of Political Science**, Vol.19, No:3, 1958, pp.276-281.
- Aydoğdu,
Murat.: "Ortaçağ Feodal Mülkiyet Anlayışı Ve Osmanlı Hukukundaki Toprak Sisteminin Türk Hukukundaki Tarımsal İşletmelerin Mirasçılara Özgülenmesine Etkileri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** , C.17, No:2, 2015, s.1-26
- Azrou, Rachid,
Joost Van
Spanje, Claes De
Vreese: "Talking Turkey: "Anti-Immigrant Attitudes And Their Effect on Support for Turkish Membership of the EU", **European Union Politic**, Vol.12, No:1, 2011 Mar, pp.3-19.
- Backhouse,
Roger, Tamotsu
Nishizawa: "Introduction: Towards a Reinterpretation of the History of Welfare Economics". In: Backhouse RE, Nishizawa T (eds.) **No Wealth but Life: Welfare Economics and the Welfare State in Britain, 1880–1945**, Cambridge: Cambridge University Press; 2010, pp. 1–22.
- Bar-on, Tamir.: "The French New Right: Neither Right, nor Left?", **Journal for the Study of Radicalism**, Vol:8, No:1: 2014, pp.1-44.
- Bartošová, Jitka,
and Tomáš
Želinský. "The extent of poverty in the Czech and Slovak Republics 15 years after the split." **Post-Communist Economies**, Vol.25, No:1, 2013, pp. 119-131.

- Başaran, Anıl.: "Adam Smith ve Karl Marx'ın Düşüncelerinde Sınıf Kavramının Yeri" **Politik Ekonomik Kuram**, C.1, No:1, 2017, s.214-237.
- Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara: Doğuşum Matbaacılık, 1999.
- Bauer, Susan Wise.: **3. Cilt: Yeniçağ**, Ankara: Say Yayınları, 2015
- Baun, Michael. J.: "The Maastricht Treaty as High Politics: Germany, France, and European Integration", **Political Science Quarterly**, Vol.110, No:4, 1995, pp.605-624.
- Baykal, Sanem, İlke Göçmen.: "Avrupa Bütünleşmesi: 1993 Sonrası." **Avrupa Birliği: Tarihçe, Kurumlar ve Politikalar**, edt. Belgin Akçay ve İlke Göçmen, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, s.83-110.
- Bayram, Mehmet Hanifi.: "Avrupa Birliği'nin Dayandığı Değerlerin Korunması", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, C.6, No:11, 2018, s.67-82.
- Beach, Derek.: **The Dynamics of European Integration: Why and When EU Institutions Matter**, Bloomsbury Publishing; 2017

- Becker, Sascha.
O., Ludger
Woessmann:
“Was Weber Wrong? A Human Capital Theory Of
Protestant Economic History”, **The Quarterly
Journal of Economics**, Vol.124, No:2, 2009,
pp.531-596.
- Begg, Iain,
Fabian
Mushövel, ve
Robin Niblett:
**The welfare state in Europe Visions for
Reform**, London: Chatham House, 2015
- Bektaş,
Sezeran.:
“Hukukun Üstünlüğü İlkesinin Avrupa Birliği
(Ulus-Üstü) Hukukuna Aktarımı ve İlkenin
Normatif Muhteviyatının Tespiti
Sorunu”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi
Dergisi**, C.12, No:1, 2022, s.810-863.
- Bellamy,
Richard.:
"Evaluating Union citizenship: belonging, rights and
participation within the EU." **Citizenship
Studies**, Vol:12, No:6, 2008, pp.597-611.
- Beriş, Hamit
Emrah.:
**Siyasetin Yüzleri–Antik Yunan’dan Postmodern
Döneme Kavramlar ve Süreçler**, İstanbul: Tezkire
Yayıncılık, 2016
- Berman, Sheri.:
"Ideology, History, and Politics", **Ideas and Politics
in Social Science Research**, 2011, pp.105-126.
- Bernays, Edward
L.
"Manipulating public opinion: The why and the
how." **American journal of sociology**, Vol.33,
No:6, 1928, pp.958-971.

- Berthet,
Valentine.: "United in Crisis: Abortion Politics in the European Parliament and Political Groups' Disputes over EU Values", **JCMS: Journal of Common Market Studies**, Vol:60, No:6, 2022, pp. 1797-1814.
- BMGK: "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi." **YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, No:1, 2008, s.6-18.
- Blanco, Miguel
Ángel del Arco.: "Famine in Spain during Franco's Dictatorship, 1939-52", **Journal of Contemporary History**, Vol.56, No:1, 2021, pp. 3-27.
- Boin, Arjen, ve
Mark Rhinard.: "Managing transboundary crises: What role for the European Union?." **International Studies Review**, Vol.10, No:1, 2008, pp. 1-26.
- Bonoli,
Giuliano.: "Classifying welfare states: a two-dimension approach." **Journal of social policy**, Vol.26, No:3, 1997, pp.351-372.
- Branscombe,
Nyla, Daniel L.
Wann: "Collective Self-Esteem Consequences Of Outgroup Derogation When A Valued Socialidentity is On Trial", **European Journal Of Social Psychology**, Vol.2, 1994, pp.641-657.
- Brinegar, Adam,
Seth Jolly,
Herbert
Kitschelt: "Varieties Of Capitalism And Political Divides Over European Integration", **European Integration and Political Conflict**, 2004, pp.62-89.
- Brosius, Anna,
Erika J. van
Elsas, Claes H.
de Vreese "How Media Shape Political Trust: News Coverage Of Immigration And Its Effects On Trust In The European Union", **European Union Politics**, Vol.20, No:3, 2019, pp.447-467.

Brustein,
William.: “Class conflict and class collaboration in regional rebellions, 1500 to 1700,” **Theory and Society**, No:14, 1985, pp.445-468.

Bulletin of the
European
Communities.: Declaration on European Identity, Çevrimiçi, (14 Aralık 1973), Çevrimiçi, https://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html, (10 Haziran 2023)

Bulletin of the
European
Communities.: Solemn Declaration on European Union, (19 Haziran 1983), Çevrimiçi, https://www.cvce.eu/en/obj/solemn_declaration_on_european_union_stuttgart_19_june_1983-en-a2e74239-a12b-4efc-b4ce-cd3dee9cf71d.html , (10 Haziran 2023)

Büyüköztürk,
Şener.: “Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı” **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, C.32 No:32, 2002, s.470-483

Büyüköztürk,
Şener, Ömay
Çokluk, Nilgün
Köklü: **Sosyal Bilimler İçin İstatistik**, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2020

Büyüköztürk,
Şener, Güçlü
Şekercioğlu ve
Ömay Çokluk: **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve Lisrel Uygulamaları**, Ankara, Pegem Akademi, 2021

- Burke, Peter.: Avrupa'da Rönesans Merkezler ve Çeperler, İstanbul: Literatür Yayınları, İkinci Basım, 2017
- Burke, Peter.: **The Renaissance**, St. Martin's Press Inc., 1997
- Bygnes, Susanne, and Marta Bivand Erdal: "Liquid migration, grounded lives: considerations about future mobility and settlement among Polish and Spanish migrants in Norway." **Journal of ethnic and migration studies**, Vol.43, No:1, 2017: pp.102-118.
- Camisão, Isabel Anunciação Ferraz, Bruno Theodoro Luciano: "3. Challenges to Democracy in The European Union", **Multilateralism and Regionalism in Challenging Times: Relations Between Europe And Latin America And The Caribbean**, ed by Ernesto Jeger, Diego Durán Cruz, Bruno Theodoro Luciano, Hamburg: EU-LAC Foundation, 2022, pp.26-40.
- Canfora, Luciano.: **Avrupa'da Demokrasi: Bir İdeolojinin Tarihi**, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2010.
- Castinelli Gattinara, Pietro.: "The 'refugee crisis' in Italy as a crisis of legitimacy." **Contemporary Italian Politics**, Vol.9, No:3, 2017, pp.318-331.
- Caporaso, James A., and Min-hyung Kim: "The Maastricht Treaty at Twenty: A Greco-European Tragedy?", **Journal of European Integration**, 2012, Vol.34, No:7, pp.769-789.
- Caprara, Gian Vittorio, Michele "Democracy Through Ideology And Beyond: The Values That Are Common To The Right And The Left". **Ceskoslovenska Psychologie**, Vol.59, No:1,

- Vecchione: 2015, pp.2-13.
- Civelek, Jale.: "1789 Fransız Bildirisi Ve 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Vol.9, No:1, Haziran 2011, s.1-9 .
- Costa Lobo Marina.: "Portuguese Attitudes Towards EU Membership: Social And Political Perspectives." **South European Society And Politics**, Vol.8, No:1-2, 2003 Mar, pp.97-118.
- Çakmak, Diren.: "Woman In The French Revolution:Deficient Citizen". **Ege Academic Review**, C.7, No: 2, Ekim 2007, s.727-745 .
- Çelik, Aziz.: Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014
- Çelikçi, Abdül Can Kakışım : "İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi", **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, No:2, 2013, ss.83-99.
- Çetin, Başak Işıl.: "Sanayi Devrimi'nden 21. Yüzyıla Batı Dünyasında Engellilik". **SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi**, C.7, No:1, 2017, s.91-122.
- Çokluk, Ömay, Güçlü Şekercioğlu ve Büyüköztürk, **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları**, Ankara: Pegem Akademi, 5. Baskı, 2018.

Şener:

Çüçen, A.
Kadir.:

"İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi". **Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, No:2, 2003, s.27-35.

Dash, Ganesh,
Justin Paul. "

"CB-SEM vs PLS-SEM methods for research in social sciences and technology forecasting." **Technological Forecasting and Social Change**, Vol.173, 2021, pp.1-11.

Davidov, Eldad,
Bart Meuleman:

"Explaining attitudes towards immigration policies in European countries: The role of human values", **Journal of Ethnic and Migration Studies**. 2012 May 1, Vol.38, No:5, s.757-75.

Davidov, Eldad,
Moshe
Semyonov:

"Attitudes toward immigrants in European societies", **International Journal of Comparative Sociology**, 2017, Vol.58, No:5, pp.359-366.

Davies,
Norman.:

Avrupa Tarihi Doğu'dan Batı'ya Buz Çağı'ndan Soğuk Savaş'a Urallar'dan Cebelitarık'a Avrupa'nın Panaroması, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2006.

Dawson, Mark,
Elise Muir:

"Enforcing Fundamental Values: EU Law and Governance in Hungary and Romania", **Maastricht Journal of European and Comparative Law**, Vol.19, No:4, 2012, pp.469-476.

De Búrca,
Gráinne.:

"Poland And Hungary's EU Membership: On Not Confronting Authoritarian

- Governments”, **International Journal of Constitutional Law**, Vol: 20, No: 1, 2022, pp.13-34.
- Delmas, Claude: **Avrupa Uygarlığı Tarihi**, (çev. Ender Gürol). İstanbul: Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayın, 1967
- Defeis, Elizabeth F.: “Human Rights, the European Union, and the Treaty Route: From Maastricht to Lisbon”, **Fordham Int'l LJ**, No:35, 2011, pp.1207-1230.
- Delanty, Gerard.: **Avrupa’nın İcadı**, İstanbul: Liberte Yayınları, 2005
- Demirli, Aynur.: “Devrimin Çocuklarını Yargılamak: Jakobenler”, **Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi**, C.8, No:1, 2018, s.57-68.
- Demirkent, Dinçer.: “Adaleti Sağlamak Değil, Hakikati İnşa Etmek: Engizisyon Yargılama Usulü”, **Ankara Barosu Dergisi**, C.75, No:2, 2017, s.203-217.
- Deutsch, Karl W.: **Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1957
- De Vreese, Claes H., Hajo G. Boomgaarden: “Media Effects On Public Opinion About The Enlargement Of The European Union,”, **Journal Of Common Market Studies**, Vol.44, No:2, 2006, pp.419–436.

- De Vreese, Claes H., Hajo G. Boomgaarden: "Projecting EU referendums: Fear of immigration and support for European integration", **European Union Politics**. Vol.6, No:1, 2005 Mar, pp.59-82.
- De Vries Catherine E.: **Euroscepticism and the future of European integration**. Oxford University Press, 2018.
- De Waele Henri.: "EU Citizenship: Revisiting Its Meaning, Place And Potential", **European Journal of Migration and Law**. Vol.12, No:3, 2010 Jan, pp.319-36.
- De Wilde, Pieter.: "No Polity For Old Politics? A Framework For Analyzing The Politicization Of European Integration," **Journal of European Integration**, Vol.33, No:5, 2011, pp.559-575.
- Çığır Dikyol, Derya.: "Antik Roma'da bir statü göstergesi olarak eğitim." **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Vol.23, No:3, 2021, ss.1025-1051.
- Dinç, Cengiz.: **Avrupa Birliği: Kimlik, Siyaset, Ekonomi, Genişleme**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.
- Dinçkol, Bihterin.: "Atina Demokrasisinden Roma Cumhuriyetine - "Demos"tan "Populus Romanus'a", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi** , C.23, No: 3, 2017, s. 751-765.

- Dönmez, Oğuz.: "İnsan Haklarının Milletlerarası Alanda Korunması".
Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3,
No:3, Ekim 1985, s.223-285
- Durgun, Fatih.: **Modern Avrupa Tarihini Yeniden Düşünmek**
Aydınlanma'dan 19. Yüzyıl Sonuna, İstanbul:
Ketebe Yayınları, 2021
- Durkheim,
Emile. : **Ahlak ve Toplum**, İstanbul: Pinhan Yayıncılık,
2016
- Durkheim,
Emile. : **İntihar**, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2013
- Dziegielewska,
Aleksandra.: "A Mimicry of International Law Compliance: How
the Abusive Interpretation of International Norms
Serves Poland's Illiberal Regime". *Chi. J. Int'l*
L., Vol. 23, No:1, 2022, pp. 90-102.
- Ekinci, Emre.: "Devrimden Günümüze Fransız Siyasal Sisteminin
Evrimi", **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler**
Dergisi, C.6, No:1, 2016, s.149-172.
- Ekinci, Necdet.: **Özgür Toplumdan Bilgi Toplumuna İletişim ve**
Uygarlık, Pegem Akademi, Ankara, 2022
- Eliade, Mircea.: **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**
Muhammed'den Reform Çağına, İstanbul:
Kabalcı Yayınevi, 2003

- Entrikin, J. Nicholas.: “Political Community, Identity and Cosmopolitan Place”, **International sociology**, Vol.4, No:3, 1999 Sep, pp.269-82.
- Ersoy, Ersan.: "Sosyolojide Değerler ve Değer Araştırmaları", **Journal Of International Social Research**, C.11, No:56, 2018, s.256-266.
- Esgin, Mehmet.: “Engizisyonun Günümüze Hatırlattıkları”, **Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.1, No:1, Temmuz 2016, s.91-99.
- Esping-Andersen, Gosta.: **The Three Worlds of Welfare Capitalism**, Princeton University Press, 1990.
- Elton, G. R.: **Reformasyon Avrupası 1517-1559**, İstanbul: İdea Yayınevi, 2012
- European Comission.: What is the euro area? 2023 (Çevrimiçi), https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/what-euro-area_en 3 Haziran 2023.
- European Comission.: “Spain – CAP Strategic Plan” 2023 (Çevrimiçi) https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/spain_en 17 Temmuz 2023
- European Comission.: “Financial Transparency System – Overview” 2022 (Çevrimiçi), <https://ec.europa.eu/budget/financial-transparency-system/overview.html> 21 Aralık 2022

European Parliament: “The Enlargement of the Union”, 2023 (Çevrimiçi) <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/167/the-enlargement-of-the-union> 3 Haziran 2023

European Parliament: “Hungary: MEPs denounce deliberate and systematic efforts to undermine EU values” 2023 (Çevrimiçi), <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230524IPR91910/hungary-meps-denounce-deliberate-and-systematic-efforts-to-undermine-eu-values> 28 Temmuz 2023

European Parliament: “Poland: no more women should die because of the restrictive law on abortion” 2021 (Çevrimiçi) <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211108IPR16844/poland-no-more-women-should-die-because-of-the-restrictive-law-on-abortion> 28 Temmuz 2023.

European Parliament: “Abortion in Poland: MEPs to discuss consequences of the de facto ban” 2022 (Çevrimiçi) <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211108IPR16844/poland-no-more-women-should-die-because-of-the-restrictive-law-on-abortion> 28 Temmuz 2023

European Union.: “Czechia” 2023 (Çevrimiçi) https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/czechia_en 3 Haziran 2023.

- Evkuran,
Mehmet.: “Ortaçağ Paradigması ve Siyasal Düşüncenin Evrimi”, **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2003, C:2, No: 4, s.37-58.
- Farvaque,
Etienne,
Muhammad
Azmat Hayat,
Alexander
Mihailov: "Who supports the ECB? Evidence from Eurobarometer survey data." **The World Economy**, 40.4, 2017, pp. 654-677.
- Faure, Paul.: **Rönesans**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Ferrera,
Maurizio.: “The “Southern” Model of Welfare in Social Europe”, **Journal of European Social Policy**, Vol.6, No:1, 1996, pp.17–37.
- Finch, Holmes.: “Comparison of The Performance of Varimax And Promax Rotations: Factor Structure Recovery for Dichotomous Items”, **Journal of Educational Measurement**, Vol.43, No:1, 2006, pp.39-52.
- Fleck, Robert K.,
& F. Andrew
Hanssen: "The Origins of Democracy: A Model with Application to Ancient Greece," **The Journal of Law and Economics**, Vol.49, No:1, 2006, pp.115-146.
- Foret, François,
Oriane
Calligaro: **European Values: Challenges and Opportunities For Eu Governance**, New york: Routledge, 2018.
- Fontana, Josep.: **Avrupa’nın Yeniden Yorumlanması**, İstanbul:

Alfa Yayıncılık, 1995

Fouille, Alfred.: **Avrupa Milletlerinin Karakter ve Psikolojileri**, İstanbul: Alem Ticaret ve Yayıncılık, 2012

Freire, Paulo.: **Ezilenlerin Pedagojisi**, 13.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.

Galbraith, John
Kenneth.: **İktisat Tarihi**, (2. Baskı). M. Günay (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi, 2010.

Gefen, David,
Detmar Straub.: "A Practical Guide To Factorial Validity Using PLS-Graph: Tutorial And Annotated Example," **Communications Of The Association For Information Systems**, Vol.16, No:1, 2005, pp.91-110.

Gehring Kai.: "Can external threats foster a European Union identity? Evidence from Russia's invasion of Ukraine", **The Economic Journal**, Vol.132, No:644, 2022 May 1489-1516.

Gerritsen,
Debby, Marcel
Lubbers: "Unknown is unloved? Diversity and inter-population trust in Europe", **European Union Politics**, Vol.11, No:2, 2010 Jun, pp.267-87.

Gerken, Jean-
François, Roger
Vigneron.: "The Emancipation Of Women in Ancient Rome". **Revue Internationale Des Droits De l'Antiquité**, No :47, 2000, pp.107-121.

Giritli, İsmet.: "French Revolution and Its Effects", **Atatürk**

- Araştırma Merkezi Dergisi**, Vol.5, No:15, 1989, pp.539-550.
- Goździak,
Elżbieta M.,
Izabella Main: "European Norms and Values and The Refugee Crisis: Issues and Challenges," **Europe And The Refugee Response**, edt by Elzbieta M. Gozdziaak, Izabella Main and Brigitte Suter London and Newyork: Routledge, 2020.
- Goody, Jack.: **Rönesanslar**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010
- Goodare, Julian.: **The European witch-hunt**, Routledge, 2016.
- Georgescu,
Cătălina Maria.: "The postmodernity of European integration: Affirming EU core values, identities and principles in the mass media." **Postmodern Openings**, Vol.9, No:2, 2018, pp.196-209.
- Habermas,
Jurgen.: "Europe's post-democratic era." *The Guardian* 10 (2011) (Çevrimiçi)
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/nov/10/jurgen-habermas-europe-post-democratic> (5 Mayıs 2023)
- Habermas,
Jurgen.: "The crisis of the European Union in the light of a constitutionalization of international law." **European Journal of International Law**, Vol. 23, No:2, 2012, pp.335-348.
- Habermas,
Jürgen, Jacques "February 15, or what binds Europeans together: A plea for a common foreign policy, beginning in the

- Derrida: core of Europe." *Constellations* Vol.10, No:3, 2003, pp. 291-297.
- Hair, Joe F., Marko Sarstedt, Christian M. Ringle, and Jeannette A. Mena. "An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling in marketing research." **Journal of the academy of marketing science**, Vol.40, 2012, pp.414-433.
- Hair Jr, Joe F., Matt C. Howard, and Christian Nitzi: "Assessing measurement model quality in PLS-SEM using confirmatory composite analysis." **Journal of Business Research**, Vol.109, 2020, pp.101-110.
- Halis Öztürk, Büşra, Veysel Bozkurt: "Cinsiyete Göre Değerlerde Farklılaşma," **Tarih, Sosyoloji ve Antropoloji Bağlamında İncelemeler**, edt Alev Duran, Gökçen Çatlı Özen, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2021, s.475-499.
- Haller, Max.: "Theory And Method in The Comparative Study Of Values: Critique And Alternative To Inglehart." **European Sociological Review**, Vol.18, No:2 2002, pp.139-158.
- Hammersley, Martyn.: "On The Role Of Values in Social Research: Weber Vindicated?." **Sociological Research Online**, Vol.22, No:1 2017, pp. 130-141.

- Hanel, Paul HP,
Natalia
Zarieczna,
Geoffrey
Haddock
- “Sharing The Same Political İdeology Yet Endorsing Different Values: Left-And Right-Wing Political Supporters Are More Heterogeneous Than Moderates,” **Social Psychological and Personality Science**, Vol.10, No:7, 2019, pp.874-882.
- Halil, Hüseyin.:
- “İslam’da Rönesans ve Reform Girişimi: XIX. ve XX. Yüzyıl İslam Modernleşme Süreci ve Geline Nokta İtibariyle Açmazları”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 21, No:39, 2020, s.1009-1058.
- Hartmann,
Jacques.:
- "The Faroe Islands: possible lessons for Scotland in a new post-Brexit devolution settlement," Forthcoming in the *European Law Review*, 2017.
- Hatton, Timothy
J.:
- “Asylum Policy in the EU: the case for deeper integration”, *CESifo Economic Studies*, Vol:61.3, No:4, 2015, pp.605-637.
- Hellström,
Johan.:
- "Partisan Responses To Europe: The Role Of Ideology For National Political Parties' Positions On European İntegration," **Journal Of European Public Policy**, Vol.15, No:2, 2008, pp.189-207.
- Hillion,
Christophe.:
- “The Copenhagen Criteria and Their Progeny” **EU Enlargement: A Legal Approach**. Edt by Hillion Christophe, Oxford/Portland OR: Hart Publishing, 2004, pp 1–22.

- Hirst, John.: **Kısa Avrupa Tarihi**, İstanbul:Say Yayınları, 2019
- Hobolt, Sara
Binzer.: “Taking cues on Europe? Voter competence and party endorsements in referendums on European integration,” *European Journal of Political Research*, Vol:46, No:2, 2007, pp.151-182.
- Hobolt Sara
Binzer, Tilley
James: “Fleeing The Centre: The Rise Of Challenger Parties in The Aftermath Of The Euro Crisis”, **West European Politics**, Vol.39, No:5, 2016 Sep 2, pp.971-91.
- Hogg, Michael
A.: "Uncertainty, social identity and ideology," **Social Identification in Groups**, Vol. 22, Emerald Group Publishing Limited, 2005, pp.203-229.
- Holesch, Adam,
Anna Kyriazi: “Democratic Backsliding İn The European Union: The Role Of The Hungarian-Polish Coalition,” **East European Politics**, Vol. 38, No:1, 2022, pp.1-20.
- Holguín,
Sandie.: “How Did the Spanish Civil War End?... Not So Well.” **The American Historical Review**, Vol.120, No:5, 2015, pp.1767-1783.
- Hooghe, Liesbet,
Gary Marks,
Carole J.
Wilson: “Does Left/Right Structure Party Positions On European Integration?.” **Comparative Political Studies**, 2002 Oct; Vol.35, No:8, pp.965-89.
- Hooghe, Liesbet,
Gary Marks: "Calculation, community and cues: Public opinion on European integration," **European Union**

- Politics**, Vol.6, No:4, 2005, pp.419-443.
- Hornsey, Matthew J.: "Social Identity Theory and Self-Categorization Theory: A Historical Review." **Social And Personality Psychology Compass**, Vol.2, No:1, 2008, pp.204-222.
- Howard, Matt. C.: "A Review Of Exploratory Factor Analysis Decisions and Overview Of Current Practices: What We Are Doing and How Can We Improve?" **International Journal of Human-Computer Interaction**, Vol.32, No:1, 2016, pp.51–64.
- Howorth, Jolyon.: "France, Britain and the euro-Atlantic crisis." **Survival**, Vol.45, No:4, 2003, pp.173-192.
- Inglehart, Ronald, Jacques-René Rabier: "Economic Uncertainty and European Solidarity: Public Opinion Trends", **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol.440, No:1, 1978, pp. 66–97.
- Inglehart, Ronald.: "Globalization and Postmodern Values," **Washington Quarterly**, Vol.23, No:1, 2000, pp.215-228.
- Iyengar, Shanto, Kyu S. Hahn: "Red media, blue media: Evidence of ideological selectivity in media use." **Journal of communication**, Vol.59, No:1, 2009, pp.19-39.
- İnalçık, Halil.: **Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci**, 4. Basım,

İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

James, William.: The principles of psychology. Vol. 1. Cosimo, Inc., 2007.

Kant,
Immanuel.: Arı Usun Eleştirisi, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 2022.

Karagöz, Yalçın,
İlker
Kösterelioğlu: “İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Faktör Analizi Metodu ile Geliştirilmesi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No.21, 2008, s.81-98.

Karagöz,
Yalçın.: **SPSS AMOS Meta Uygulamalı İstatistiksel Analizler**, Güncellenmiş 2. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019

Karagöl,
Mehmet.: "Rasyonel Ekonomi ve Davranış İktisadından Değerler İktisadına," **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.5, No.2, 2018, s.425-440.

Karaman,
Mehmet Ali.: "Fransız İhtilali'nin Osmanlı İmparatorluğu'na Etkileri". **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No:44, Ağustos 2018, s. 62-79.

Kassim, Suraiya,
Hasan Husna,
Mohd Ismon
Aisyah,
Muhammad Asri
"Parameter Estimation In Factor Analysis: Maximum Likelihood Versus Principal Component," **In AIP Conference Proceedings American Institute of Physics**, Vol. 1522, No: 1,

- Fahimah: 2013, pp. 1293-1299.
- Kaufmann, Arthur.: “National Socialism and German Jurisprudence From 1933-1945”, **Cardozo Law Review**, Vol.9, No:6, 1988, pp.1629-1650.
- Kayacan, Murat.: "Sağ(cılık) Ve Sol(culuk) Kavramları ile Bu Kavramların Kur'an Meallerindeki Kullanımları", **Marife Dini Araştırmalar Dergisi** C.10, No:3, Ocak 2010, s.291-306.
- Kazlauskaitė, Rūta, Mikko Salmela: “Mediated Emotions: Shame And Pride in Polish Right-Wing Media Coverage Of The 2019 European Parliament Elections”, **Innovation: The European Journal of Social Science Research**, C.35, No:1, 2022, pp.130-149.
- Keçeci, Ali İzzet.: “Sokrates’ten Çıpras’a Yunanistan’ın Demokrasi Serüveni”, **EURO Politika**, No:1, 2016, s.34-44.
- Kelemen R. Daniel, Laurent Pech: “The Uses And Abuses Of Constitutional Pluralism: Undermining The Rule Of Law in The Name Of Constitutional Identity in Hungary And Poland”, **Camb Yearb Eur Legal Stud**, No:21, 2019, pp.59–74.
- Keskin, Mehmet Hakan.: **Mitos’tan Lizbon’a Avrupa Birliği El Kitabı**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Kılıç, Ramazan, Melek Yıldırım: “Batı İktisat Düşüncesinde Servete Bakış”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal**

Bilimler Enstitüsü Dergisi, No: 31, 2018, s.297-303.

Kılıç, Ramazan,
Mine
Demirçelik:

“Mülkiyet Kavramının Tarihsel Gelişimi Sürecinde Ortaçağ Reform Hareketi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No:30, 2011, s.181-190.

Kıral, Gülsen.:

"Faktör Analizi" **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz Teknikleri**, edt. Selay Giray Yakut, Dilek Altaş Karaca, Ankara: Nobel Yayınları, 2022, s. 145-171.

Kızılçelik,
Sezgin.:

Sosyoloji Tarihi 4, Hegel Prouchon, Marx,Durkoun, Weber ve Weberin Sosyal Teorileri, Birinci Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.

Kia, Rukiye
Akkaya.:

“Atina’daki Demokrasiden Orta Çağ’a Kadının Dünyası ve Kadın Filozoflar,” **Journal of Istanbul University Law Faculty**, No:73, 2016, s.7-20.

King, Jason E.:

"Binary logistic regression," Edt. Osborne, J.W. **Best practices in quantitative methods**, Sage, 2008, pp.358-384.

Klásková,
Markéta, Ondřej
Císař:

"Agents of Europeanization: Think tanks discussing the refugee crisis in the Czech Republic." **East european Politics and Societies**, Vol.35, No:3,

2021, pp.837-859.

- Klein, Lars.: "How (Not) to Fix European Identity?," ed. Tamcke, M., J. De Jong, L. Klein, M. van der Waal in **Europe–Space for Transcultural Existence?**, Göttingen / Groningen: Erasmus Mundus Master of Arts, 2013, pp.57-64.
- Klepač
Pogrmilović,
Bojana.: "Europeanization of Croatian Political Parties." **Politička Misao: Časopis Za Politologiju**, Vol.47, No:5, 2010, pp.96-116.
- Kluckhohn,
Clyde.: "Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification." **Toward a general theory of action**. Harvard university press, 1951, pp.388-433.
- Koray, Meryem.: **Avrupa Toplum Modeli**, 2. Baskı, Ankara: İmge Yayınevi, 2005.
- Kopecký Petr,
Cas Mudde.: "The two sides of Euroscepticism: Party positions on European integration in East Central Europe. European Union Politics" Vol.3, No:3, 2002 Sep, 297-326.
- Kostakopoulou,
Dora.: "European Union citizenship: Writing the future." **European Law Journal**, Vol. 13, No:5, 2007, pp.623-646.
- Kuşuradi,
İoanna.: **İnsan ve Değerleri**, Ankara: Türkiye Felsefe

Kurumu, 2018

Küçük, Eşref,
Abdurrahman
Saygılı:

"Roma Hukukunda İstisna Halinin Paradigmatik Biçimi Iustitium Kurumu", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.5, No: 2, Temmuz 2016, s.259-282.

Küçük, Eşref:

"Roma Halkının İki Özgürlük Kalesi: Provocatio Ad Populum ve Tribunus Plebis", **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.5, No:1, Haziran 2015, s.127-144.

Küçük, Eşref.:

"Eski Roma’da Cumhuriyet Dönemi Halk Meclisleri ve Yasa Yapım Süreçleri", **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.7, No: 1, Haziran 2017, s.199-214.

Kütükçü,
Doğan.:

İlkçağ Siyaset Teorisi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Laclau, Ernesto.:

"Ideology and Post-Marxism," **Journal of Political Ideologies**, Vol.11, No:2, 2006, pp.103-114.

Lachmayer,
Konrad.:

"Questioning the basic values–Austria and Jörg Haider." András Jakab / Dimitry Kochenov (eds.), **The Enforcement of EU Law and Values: Ensuring Member States’ Compliance**, 2017, pp.436-455

Laffan, Brigid:

“The Politics of Identity and Political Order in Europe”, **Journal of Common Market Studies**,

Vol.34, No:1, 1996, pp.82–102.

Laužadytė,
Agnė, Tomas
Baležentis, ve
Eglė Goculenko:

"Welfare state in central and eastern Europe." **Economics and Sociology**, 2018, Vol.11, No:1, pp.100-122.

Leconte, Cécile.:

"The Fragility of the EU as a ‘Community of Values’: Lessons from the Haider Affair," **West European Politics**, Vol.28, No:3, 2005, pp. 620-649.

Le Goff,
Jacques.:

Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart mı?, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2016.

Le Goff,
Jacques.:

Avrupa’nın Doğuşu, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 3. Basım, 2020.

Lee, Stephen J:

Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789, Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2002.

Lee, Stephen. J:

Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980, Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2004.

Lin, Y., Deng,
X., Li, X., &
Ma, E:

“Comparison of Multinomial Logistic Regression and Logistic Regression: Which is More Efficient in Allocating Land Use?”, **Frontiers Of Earth Science**, No:8, 2014, pp.512-523.

Lindberg,
Carter.:

Avrupa’da Reform Tarihi Ortaçağ Avrupası’ndan Modern Avrupa’ya Reformların

Tarihçesi, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2014.

Locke, John.: **An Essay Concerning Human Understanding**.
Kay & Troutman, 1847.

Lolos, Sarantis
EG.: "The effect of EU structural funds on regional
growth: assessing the evidence from Greece, 1990–
2005." **Economic Change and Restructuring**, Vol.
42, No:3, 2009, pp. 211-228.

Ma, T.Y.,
Gerber, P.,
Carpentier, S.
and Klein, S.: "Mode choice with latent preference heterogeneity:
a case study for employees of the EU institutions in
Luxembourg", **Transportmetrica A: transport
science**, 2015, Vol.11, No:5, pp.441-463.

Maalouf, Amin.: **Ölümçül Kimlikler**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları,
2017

Maas Willem.: "The origins, evolution, and political objectives of
EU citizenship", **German law journal**, Vol.15,
No:5, 2014 Aug, pp.797-819.

Magnette Paul.: "European citizenship from Maastricht to
Amsterdam: The Narrow Path of Legitimation".
Journal of European Integration, Vol.21, No:1,
1998 Jan, pp.37-69.

Maharjan,
Keshav Lall,
Niraj Prakash
Joshi. "Determinants of household food security in Nepal:
A binary logistic regression analysis", **Journal of
Mountain Science**, Jun 8 2011, 403-413.

- Majone,
Giandomenico.: “The common sense of European integration”. **Journal of European Public Policy**, Vol.13.No:5, 2006, pp.607-626.
- Martin, John
Levi, Alessandra
Lembo.: "On the Other Side of Values," **American Journal of Sociology**, Vol.126, No:1, 2020, pp.52-98.
- Marx, Karl,
Engels, Friedrich
ve Vladimir İlyiç
Lenin: **Marksist Felsefe Kılavuzu**, İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2016
- Marx, Karl,
Friedrich Engels: **Alman İdeolojisi**, İstanbul: Evrensel Yayınları, 2013.
- Mau, Steffen.: "Europe from the bottom: assessing personal gains and losses and its effects on EU support," **Journal of public policy**, Vol.25, No:3 2005, pp.289-311.
- McCauley,
Clark.: The essence of hate and love. In R. J. Sternberg (Ed.), *Perspectives on hate: How it originates, develops, manifests, and spreads*, American Psychological Association, 2020, pp. 43–64.
- McHugh, Mary.
L.: "The Chi-Square Test of Independence,”, **Biochemia Medica** , Vol.23, No:2, 2013, pp.143-149.
- McNamara,
Niamh, Clifford
Stevenson, Orla “Community identity as resource and context: A mixed method investigation of coping and collective action in a disadvantaged community”, **European Journal of Social Psychology**, Vol.43, No:5, 2013

- T. Muldoon.: Aug, pp.393-403.
- McNeill,
William : **Avrupa Tarihinin Oluşumu**, İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2008.
- Meltzer,
Christine E. ve
diğerleri: “Perceptions of the impact of immigration and attitudes towards free movement within the EU: A cross-national study”, **Reminder Project**, Vol.15, 2018, Retrieved October, pp.1-38
- Metin, Yüksel.: “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.57, No: 4, 2002, s. 35-63.
- Mitten, Richard.: "Austria all Black and Blue: 1 Jörg Haider, the European Sanctions, and the Political Crisis in Austria." in **The Haider Phenomenon**. Routledge, 2017, 179-212.
- Montagna,
Joseph A.: “The Industrial Revolution”, **Yale-New Haven Teachers Institute**, 1981, pp. 1-9
- Montefiore,
Simon Sebag.: **Dünyayı Değiştiren Konuşmalar**, İndigo Kitap, İstanbul, 2022
- Moreno, Luis: “Federalization and Ethnoterritorial Concurrence in Spain”. **Publius: The Journal of Federalism**, 1997, Vol.27, No:4, pp.65-84.
- Mooners, Colin: **Burjuva Avrupa’nın Kuruluşu**, Ankara: Dost Kitapevi, 1997.

- Mos, Martijn.: “Ambiguity and Interpretive Politics in The Crisis Of European Values: Evidence From Hungary”, **East European Politics**, Vol.36, No:2, 2020, pp.267-287.
- Mueller, Gavin.: **Breaking things at work: The Luddites are right about why you hate your job**, Verso Books, 2021.
- Nieminen, Hannu.: "Inequality, Social Trust and the Media: Towards Citizens' Communication and Information Rights" **Digital Media Inequalities: Policies Against Divides, Distrust and Discrimination**, ed. Trappel, Josef, Gothenburg: Nordicom, University of Gothenburg, 2019, p. 43-66
- Nye, Joseph S.: "Soft Power." **Foreign policy**, Vol.80, 1990, pp.153-171.
- Özcan, Mehmet.: “Avrupa Birliği’nde İnsan Hakları”, **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, ed. Belgin Akçay ve İlke Göçmen, Ankara: Seçkin Yayınları, 2016, s.789-811.
- Özcüre, Gürol.: **Avrupa Birliği’nin İstihdam ve Sosyal Politikası**, İstanbul: Derin Yayınları, 2014
- Özdamar, Kazım.: **Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi**, Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2002.
- Özdamar, Kazım.: **Eğitim, Sağlık ve Davranış Bilimlerinde Ölçek ve Test Geliştirme Yapısal Eşitlik Modellemesi, IBM SPSS, IBM SPSS AMOS ve MINITAB**

Uygulamalı, Eskişehir: Nisan Kitapevi, 2017.

Özdemir,
Süleyman.:

Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul:
İTO, 2007

Özdemir,
Abdülkadir,
Şükrü Nişancı:

“Türkiye’de ve Dünyada Seçim Kavramı ve
Olgusunun Gelişimi”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:46, 2019,
s.73-96

Özdemir, Yavuz,
Ufuk Şimşek,
Elif Aktaş:

“Demokrasi Üzerine”, **Atatürk Üniversitesi Kazım
Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, No:14, 2010,
s.259-269.

Özkan, Metin.:

“Demokrasi ve Temsil: Paradoksu Rousseau
Üzerinden Okumak”, **Siyasal: Journal of Political
Sciences**, 2020, C.29, No:2, 403-430.

Palmer, R.R.,
Joel G. Colton:

A History Of The Modern World, New York:
Mcgraw-Hill, 1995.

Papanikos,
Gregory T.:

"The Five Ancient Criteria of Democracy: The
Apotheosis of Equality", **Athens Journal Of
Humanities & Arts**, Vol.9, No:2, 2022, pp.105-
120.

Park, Yoon Soo,
Lars Konge, and
Anthony R.

"The positivism paradigm of research." **Academic
medicine**, Vol.95, No:5, 2020, pp. 690-694.

Artino:

Parsons, Talcott,
ve Edward A.
Shils:

"Values, motives, and systems of action." **Toward A General Theory Of Action**, Vol.33, 1951, pp.247-275.

Pelz, William.
A.:

Modern Avrupa Halkları Tarihi, İstanbul, Kollektif Kitap, 2016

Perçin, Önder.:

Birey, Toplum, Devlet, Ankara: Astana Yayınları, 2015

Petersson, Bo,
Anders
Hellström:

"The return of the kings Temporality in the construction of EU identity." **European Societies**, Vol.5, No:3, 2003, pp.235-252.

Pirenne, Henri.:

Ortaçağ Avrupasının Ekonomik ve Sosyal Tarihi, 6. Baskı, İstanbul: İletişim, 2013.

Pope, Whitney,
Jere Cohen,
Lawrence E.
Hazelrigg:

"On The Divergence of Weber And Durkheim: A Critique of Parsons' Convergence Thesis," **American Sociological Review**, Vol.40, No:4, 1975, pp. 417-427.

Puddifoot, John
E.:

"Dimensions of community identity". **Journal of Community & Applied Social Psychology**. Vol.5, No:5, Dec1995, 357-70.

Rençber, Ömer
Faruk.:

Sınıflandırma Problemlerinde Çoklu Lojistik Regresyon, Yapay Sinir Ağı ve ANFIS Yöntemlerinin Karşılaştırılması: İnsani Gelişmişlik Endeksi Üzerine Uygulama, Ankara:

Gazi Kitapevi, 2018.

Risse, Thomas.: “Neofunctionalism, European identity, and the puzzles of European integration”, **Journal of European Public Policy**, Vol.12, No:2, 2005, pp.291-309

Risse, Thomas,
Jana Katharina
Grabowsky: **European identity formation in the public sphere and in foreign policy**, Oslo: Centre for European Studies, University of Oslo, 2008.

Roberts, John.
Morris.: **Avrupa Tarihi**, (F. Aytuna, Çev.), İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2015

Rose, Richard,
Gabriela Borz: “Static and dynamic views of European integration”, **JCMS: Journal of Common Market Studies**, Vol.54, No:2, 2016 Mar, pp.370-87.

Rousseau, Jean-
Jacques.: **Toplum Sözleşmesi**, (V. Günyol, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

Rudé, George.: **Fransız Devrimi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

Sağlam, Fazıl.: “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde Tüm Hak ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Vol.25, No:2, 2019, s.1236-1252.

Saatçioğlu,
Beken.: “Avrupa Birliği ve Demokratikleşme” **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, edt. Belgin Akçay ve İlke Göçmen, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, s.767-788.

- Sagiv, Lilach,
Noga Sverdlik,
and Norbert
Schwarz:
"To compete or to cooperate? Values' impact on perception and action in social dilemma games." **European Journal of Social Psychology**, Vol.41, No:1, 2011, pp. 64-77.
- Sander, Oral.:
Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Yayınları, Ankara, 1996
- Sarper, Özer.:
Uygulamalı İstatistik, Bursa: Ezgi Kitapevi, 2010
- Schrauwen,
Annette.:
"European Union citizenship in the Treaty of Lisbon: any change at all?", **Maastricht Journal of European and Comparative Law**. Vol.15, No:1, 2007 Mar, pp.55-64.
- Schmitter,
Philippe C., and
Terry Lynn Karl:
"What democracy is... and is not." **Journal of Democracy**, Vol.2, No:3, 1991, pp.75-88.
- Scheppele, K. L,
Kochenov
Dimitry
Vladimirov,
Barbara
Grabowska-
Moroz
"EU Values Are Law, After All: Enforcing EU Values Through Systemic Infringement Actions by the European Commission and the Member States of the European Union." **Yearbook of European Law**, Vol.9, No:1, 2020, pp.3–121.
- Schreiber, James
B., et al.
"Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: a review," **The Journal of educational research**, Vol.99, No:6, 2006, pp.323–338
- Scipioni,
Marco.:
"Failing forward in EU migration policy? EU integration after the 2015 asylum and migration crisis", **Journal of European Public**

Policy, Vol.25, No:9, 2018, pp.1357-1375.

Schmitt, Thomas A.: "Current Methodological Considerations in Exploratory and Confirmatory Factor Analysis," **Journal of Psychoeducational Assessment**, Vol.29, No:4, 2011, pp.304-321.

Schoen, Harald.: "Identity, instrumental self-interest and institutional evaluations: Explaining public opinion on common European policies in foreign affairs and defence". **European Union Politics**, Vol.9, No:1, 2008, pp.5-29.

Schneider, Christina J.: **Conflict, Negotiation and European Union Enlargement**. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Schuman, Robert.: **The Schuman Declaration**, 1950

Schwab, Klaus.: **Dördüncü Sanayi Devrimi**, İstanbul: Optimist Yayınları, 2016

Schwartz, Shalom H.: "Are there Universal Aspects in the Content and Structure of Values?" **Journal of Social Issues**, No:50, 1994. pp.19–45.

Schwartz, Shalom H.: "An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values." **Online readings in Psychology and Culture** , Vol.2, No:1, 2012, pp. 2307-0919.

Sedelmeier,
Ulrich,
Frank
Schimmelfennin
g:
“The Politics of EU Enlargement: Theoretical and Comparative Perspectives”, in Frank Schimmelfennig and Ulrich Sedelmeier (eds) **The Politics of European Union Enlargement: Theoretical Approaches**, London: Routledge, 2005, pp. 3–29.

Sedelmeier,
Ulrich.:
“Anchoring democracy from above? The European Union and democratic backsliding in Hungary and Romania after accession”. **JCMS: Journal of Common Market Studies**, Vol.52, No:1, 2014, pp.105-121.

Sedelmeier
Ulrich.
“Europe after the eastern enlargement of the European Union: 2004-2014”. **Heinrich Böll Stiftung**. 2014 Jun;10., pp.1-13.

Serdar, Murat.:
"Ortaçağ Avrupasında tanrının laneti cüzzam ve cüzzam evleri," **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Vol.9, No:2, 2014, ss.100-110.

Shaw, Jo.:
"The interpretation of European Union citizenship." **The Modern Law Review**, Vol.61, No:3, 1998, pp. 293-317.

Sherwani,
R.A.K., Shakeel,
H., Awan, W.B.,
Faheem, M. and
Aslam, M:
“Analysis Of COVID-19 Data Using Neutrosophic Kruskal Wallis H Test”, **BMC Medical Research Methodology**, 2021, Vol.21, No:1, pp.1-7.

- Smelser,
Marshall.: "The Jacobin Phrenzy: Federalism and the Menace of Liberty, Equality, and Fraternity." **The Review of Politics**, Vol.13, No:4, 1951, pp. 457-482.
- Siegel, Paul N.: **Dünya Dinleri ve İktidar**, Yordam Kitap, İstanbul, 2014
- Siegel, Pascale
Combelles.: "Perception Management: IO's Stepchild?." **Low Intensity Conflict & Law Enforcement**, Vol.13, No:2, 2005, pp.117-134.
- Simatupang, M.,
Baihaqi, A.,
Guritna, T. ve
Raya, S.: "The meaning of work and work performance on autism therapist: The mediating role of employee engagement", **International Journal of Innovative Science and Research Technology**, 2022, Vol.7, No:8, pp.165-172.
- Smith, Anthony
D.: "National identity and the idea of European unity", **International affairs**. Vol.68, No:1, Jan 1992, pp.55-76.
- Smith,
Preserved.: **Rönesans ve Reform Çağı Bir Sosyal Arka Plan Çalışması**, 5. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2020.
- Sniderman, Paul
M., Louk
Hagendoorn,
Markus Prior: "Predisposing factors and situational triggers: Exclusionary reactions to immigrant minorities", **American political science review**, Vol.98, No:1, 2004 Feb, pp.35-49.

- Starn,
Randolph.: "The early modern muddle." **Journal of Early Modern History**, Vol.6, No:3, 2002, pp.296-307.
- Stevens, James
P.: **Applied multivariate statistics for the social sciences (Fourth Edition)**, New Jersey: Lawrance Erlbaum Association., 2002.
- Stoeckel
Florian.: "Ambivalent or indifferent? Reconsidering the structure of EU public opinion", **European Union Politics**, Vol.14, No:1, 2013 Mar, pp.23-45.
- Stout, A. K.: "The Basis of Knowledge in Descartes." **Mind**, vol. 38, no. 151, 1929, pp. 330–342
- Suluk, Seher,
Ahmet Mesut
Büyüksarıkulak,
Bilge Afşar: "Avrupa Birliği'ne Aday ve Potansiyel Aday Ülkelerin Refah Düzeyine Göre İncelenmesi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 2022, C.25, No:1, s.175-191.
- Şenol, Pervin,
Abidin Kemeç: "Enformasyon Çağı–Zaman–Mekân İlişkisi Bağlamında Bölgesel Kalkınma Kuram ve Süreçleri", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2018, C.5, No:1, s.108-124.
- Tabachnick,
Barbara G,
Linda S. Fidel: **Using Multivariate Statistics**, (Sixth Edition), USA: Pearson Education Limited, 2014.
- Tajfel, Henri,
John Turner: "An Intergrative Theory of Intergroup Conflict" in W. G. Austin and S. Worchel (Eds.), **The Social Psychology of Intergroup Relations**, Newyork:

Oxford University Press, 1979, pp. 56-65.

Taggart, Paul.: “Questions Of Europe-The Domestic Politics Of The 2005 French And Dutch Referendums and Their Challenge For The Study Of European Integration” **J. Common Mkt. Stud**, 2006, Vol. 44, pp.7-25.

Tavakol, Mohsen, Reg Dennick: “Making Sense of Cronbach’s Alpha”, **International Journal of Medical Education**, 2011, Vol. 2, pp. 53–55.

Tekin, Burcu.: “Ortaçağ İspanya’ında Büyü, Büyücülük ve “La Celestina” Adlı Esere Yansıması”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.55, No:1 ,2015, s.305-324.

The World Bank: “Data for Slovak Republic, Czechia, Poland, Hungary” (Çevrimiçi), <https://data.worldbank.org/?locations=SK-CZ-PL-HU> 3 Haziran 2023

Thompson, Christopher Glen, et al.: “Extracting the variance inflation factor and other multicollinearity diagnostics from typical regression results,” **Basic and Applied Social Psychology**. Vol.39, No:2, 2017, pp.81-90.

Tilly, Charles.: **Avrupa’da Devrimler 1492-1992**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti, 2016.

- Titmuss, Richard M.: Social Policy: An Introduction, New York: Pantheon Books, 1974.
- Todorova, Elena.: "Human Rights in Central and Eastern European Countries: Towards Their Accession to the European Union". **Revista de Stiinte Politice**, 2019, No:61, pp.12-23.
- Tomanbay, Mehmet.: "İktisadi Düşüncenin Gelişimi ve İktisat Okulları", **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Vol.8, No:15, Ocak 2019, s. 31-45
- Toner Helen.: "Judicial Interpretation of European Union Citizenship–Transformation or Consolidation?", **Maastricht Journal of European and Comparative Law**, Vol.7, No:2, 2000 Jun, pp.158-82.
- Tranmer M, Elliot M.: Binary logistic regression, **Cathie Marsh for census and survey research paper**, 20, 2008, pp.3-43.
- Turanlı, Münevver, Dicle Taşpınar Cengiz, Ömer Bozkır: "Faktör Analizi ile Üniversiteye Giriş Sınavlarındaki Başarı Durumuna Göre İllerin Sıralanması", **Istanbul University Econometrics And Statistics E-Journal**, 2014, No:17, s. 45-68.
- Türel, Oktar.: **Uzun XIX. Yüzyılda Orta Avrupa Bir Habsburg Üçlemesi**, İstanbul: Yordam Kitap, 2015

- Ülgen, Pınar.: “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Bir Bakış”, **Mukaddime**, C.1, No:1, 2010, s.1-18
- Vachudova, Milada Anna.: "Corruption and compliance in the EU's post-communist members and candidates." **Journal of Common Market. Studies**, Vol.47, 2009, 43-62.
- Van Deth Jan W.: “Politicization and Political Interest”, **Eurobarometer: The Dynamics of European Public Opinion Essays in Honour of Jacques-René Rabier**, 1991, pp.201-13.
- Van Deth Jan W., Martin Elff : “Politicisation, Economic Development and Political Interest in Europe”, **European Journal of Political Research**, Vol.43, No:3, 2004 May, pp.477-508.
- Van Houtum, Henk, Roos Pijpers: “The European Union as a gated community: the two-faced border and immigration regime of the EU”, **Antipode**, Vol.39, No:2, 2007 Mar, s.291-309.
- Vasilakis, Chrysovalantis. "Massive migration and elections: Evidence from the refugee crisis in Greece." **International Migration**, Vol.56, No:3, 2018, pp.28-43.
- Verhaegen, Soetkin, Marc Hooghe, Ellen Quintelier: “The Effect Of Political Trust And Trust In European Citizens On European Identity”, **European Political Science Review**, Vol.9, No:2, 2017, pp.161-181.
- Vetik, Raivo.: “Elite versus People? Euroscepticism in Estonia”. **Cambridge Review of International Affairs**, Vol.

16, No. 2, 2003, pp. 257–71.

Vilar-Rodríguez,
Margarita.:

"The Labour Market Under the Iron Fist of the State': the Franco Dictatorship in the Mirror of Hitler, Mussolini and Stalin." **European Review of History: Revue europeenne d'histoire** Vol.20, No:3, 2013, pp.427-443.

Wagner,
Alexander F.,,
Friedrich
Schneider,
Martin Halla:

"The quality of Institutions and Satisfaction with Democracy in Western Europe—A Panel Analysis." **European Journal of Political Economy**, Vol.25, No:1, 2009, pp. 30-41.

Watkins, David:

"The Role of Confirmatory Factor Analysis in Cross-cultural Research." **International Journal of Psychology**, Vol.24, No: 6, 1989, pp. 685-701.

Weber, Max.:

Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı,
İstanbul: Cem Yayınevi, 2014

Weber, Max.:

Ekonomi ve Toplum Cilt II, Yarıncı Yayıncılık,
2018

Wiesner-Hanks,
Merry E.:

Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789,
İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

Yıldırım, İlkur
E. ve Alemdar,
Yunus:

"Faktör Analizi ve Bankacılık Hizmetleri Üzerine Bir Uygulama", **Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikler, Çok Boyutlu Ölçeleme**,
Edt. Dilek Altaş, İ. Esen Yıldırım, Ankara: Seçin

Yayınları, 2020, s.33-50.

Yıldırım,
Mustafa.: "Rönesans ve Reformasyon", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.8, No:1, Nisan 2020, s.184-210

Yıldırım,
Yavuz.: "Fransız Devrimi'nde Yurttaşlık ve Etkilerine Dair Bir Değerlendirme", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.21, Ağustos 2019, s.251-271.

Yumak, Selen.: "Avrupa Birliği Temel Değerleri ve Bu Değerlerin Birliğin Geleceği İçin Taşıdığı Önem: Polonya Örneği Üzerinden Bir İnceleme" **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 2017, C.16, No:2, s.199-218.

Zaller, John.: **The Nature and Origins of Mass Opinion**, Cambridge: Cambridge University Press, 1992

EKLER

Ülkelere Göre AB'ye Bağlılığın Karşılaştırılması

Ülkeler		Bağlı	Bağlı Değil	Toplam
Fransa	FR	552	429	981
	%	56.3%	43.7%	100.0%
Belçika	FR	589	418	1007
	%	58.5%	41.5%	100.0%
Hollanda	FR	511	484	995
	%	51.4%	48.6%	100.0%
Batı Almanya	FR	995	494	1489
	%	66.82%	33.18%	100.0%
İtalya	FR	498	513	1011
	%	49.3%	50.7%	100.0%
Lüksemburg	FR	392	111	503
	%	77.9%	22.1%	100.0%
Danimarka	FR	564	435	999
	%	56.5%	43.5%	100.0%
İrlanda	FR	643	342	985
	%	65.3%	34.7%	100.0%
İngiltere	FR	418	555	973
	%	43.0%	57.0%	100.0%
Yunanistan	FR	357	649	1006
	%	35.5%	64.5%	100.0%
İspanya	FR	700	282	982
	%	71.3%	28.7%	100.0%
Portekiz	FR	619	366	985
	%	62.8%	37.2%	100.0%
Doğu Almanya	FR	442	505	947
	%	46.7%	53.3%	100.0%
Finlandiya	FR	581	417	998
	%	58.2%	41.8%	100.0%
İsveç	FR	598	404	1002
	%	59.7%	40.3%	100.0%
Avusturya	FR	248	256	504

	%	49.2%	50.8%	100.0%
Kıbrıs	FR	427	567	994
	%	43.0%	57.0%	100.0%
Çek Cumhuriyeti	FR	538	428	966
	%	55.7%	44.3%	100.0%
Estonya	FR	700	298	998
	%	70.1%	29.9%	100.0%
Macaristan	FR	710	257	967
	%	73.4%	26.6%	100.0%
Letonya	FR	580	389	969
	%	59.9%	40.1%	100.0%
Litvanya	FR	310	158	468
	%	66.2%	33.8%	100.0%
Malta	FR	703	260	963
	%	73.0%	27.0%	100.0%
Polonya	FR	604	374	978
	%	61.8%	38.2%	100.0%
Slovakya	FR	615	383	998
	%	61.6%	38.4%	100.0%
Slovenya	FR	573	415	988
	%	58.0%	42.0%	100.0%
Bulgaristan	FR	676	344	1020
	%	66.3%	33.7%	100.0%
Romanya	FR	558	444	1002
	%	55.7%	44.3%	100.0%
Hırvatistan	FR	15701	10977	26678
	%	58.9%	41.1%	100.0%
Toplam	FR	552	429	981
	%	56.3%	43.7%	100.0%

Ülkelere Göre Kendini AB Vatandaşı Hissetmenin Karşılaştırılması

Ülkeler		Olumlu	Olumsuz	Toplam
Fransa	FR	600	399	999
	%	60.1%	39.9%	100.0%
Belçika	FR	756	253	1009
	%	74.9%	25.1%	100.0%
Hollanda	FR	739	262	1001
	%	73.8%	26.2%	100.0%
Batı Almanya	FR	1258	262	1520
	%	82.76%	17.24%	100.0%
İtalya	FR	553	465	1018
	%	54.3%	45.7%	100.0%
Lüksemburg	FR	470	38	508
	%	92.5%	7.5%	100.0%
Danimarka	FR	796	216	1012
	%	78.7%	21.3%	100.0%
İrlanda	FR	794	212	1006
	%	78.9%	21.1%	100.0%
İngiltere	FR	513	474	987
	%	52.0%	48.0%	100.0%
Yunanistan	FR	514	493	1007
	%	51.0%	49.0%	100.0%
İspanya	FR	863	138	1001
	%	86.2%	13.8%	100.0%
Portekiz	FR	802	192	994
	%	80.7%	19.3%	100.0%
Doğu Almanya	FR	786	198	984
	%	79.9%	20.1%	100.0%
Finlandiya	FR	812	204	1016
	%	79.9%	20.1%	100.0%
İsveç	FR	763	250	1013
	%	75.3%	24.7%	100.0%
Avusturya	FR	362	142	504
	%	71.8%	28.2%	100.0%
Kıbrıs	FR	660	348	1008
	%	65.5%	34.5%	100.0%
Çek	FR	760	221	981

Cumhuriyeti	%	77.5%	22.5%	100.0%
Estonya	FR	800	204	1004
	%	79.7%	20.3%	100.0%
Macaristan	FR	723	264	987
	%	73.3%	26.7%	100.0%
Letonya	FR	777	226	1003
	%	77.5%	22.5%	100.0%
Litvanya	FR	382	93	475
	%	80.4%	19.6%	100.0%
Malta	FR	801	182	983
	%	81.5%	18.5%	100.0%
Polonya	FR	799	188	987
	%	81.0%	19.0%	100.0%
Slovakya	FR	766	236	1002
	%	76.4%	23.6%	100.0%
Slovenya	FR	573	451	1024
	%	56.0%	44.0%	100.0%
Bulgaristan	FR	768	273	1041
	%	73.8%	26.2%	100.0%
Romanya	FR	684	328	1012
	%	67.6%	32.4%	100.0%
Hırvatistan	FR	19874	7212	27086
	%	73.4%	26.6%	100.0%
Toplam	FR	600	399	999
	%	60.1%	39.9%	100.0%

Ülkelere Göre AB Dışında Daha İyi Bir Gelecek Algısı

Ülkeler		Olumlu	Olumsuz	Toplam
Fransa	FR	296	599	895
	%	33.1%	66.9%	100.0%
Belçika	FR	285	694	979
	%	29.1%	70.9%	100.0%
Hollanda	FR	164	821	985
	%	16.6%	83.4%	100.0%
Batı Almanya	FR	293	1171	1464
	%	20%	80%	100.0%
İtalya	FR	407	519	926
	%	44.0%	56.0%	100.0%
Lüksemburg	FR	138	349	487
	%	28.3%	71.7%	100.0%
Danimarka	FR	172	794	966
	%	17.8%	82.2%	100.0%
İrlanda	FR	226	717	943
	%	24.0%	76.0%	100.0%
İngiltere	FR	425	442	867
	%	49.0%	51.0%	100.0%
Yunanistan	FR	334	631	965
	%	34.6%	65.4%	100.0%
İspanya	FR	244	672	916
	%	26.6%	73.4%	100.0%
Portekiz	FR	255	666	921
	%	27.7%	72.3%	100.0%
Doğu Almanya	FR	231	687	918
	%	25.2%	74.8%	100.0%
Finlandiya	FR	237	751	988
	%	24.0%	76.0%	100.0%
İsveç	FR	367	568	935
	%	39.3%	60.7%	100.0%
Avusturya	FR	163	321	484
	%	33.7%	66.3%	100.0%
Kıbrıs	FR	349	568	917
	%	38.1%	61.9%	100.0%
Çek Cumhuriyeti	FR	184	712	896
	%	20.5%	79.5%	100.0%

Estonya	FR	359	587	946
	%	37.9%	62.1%	100.0%
Macaristan	FR	231	655	886
	%	26.1%	73.9%	100.0%
Letonya	FR	199	733	932
	%	21.4%	78.6%	100.0%
Litvanya	FR	73	335	408
	%	17.9%	82.1%	100.0%
Malta	FR	427	499	926
	%	46.1%	53.9%	100.0%
Polonya	FR	280	609	889
	%	31.5%	68.5%	100.0%
Slovakya	FR	470	480	950
	%	49.5%	50.5%	100.0%
Slovenya	FR	294	564	858
	%	34.3%	65.7%	100.0%
Bulgaristan	FR	430	559	989
	%	43.5%	56.5%	100.0%
Romanya	FR	433	523	956
	%	45.3%	54.7%	100.0%
Hırvatistan	FR	7966	17226	25192
	%	31.6%	68.4%	100.0%
Toplam	FR	296	599	895
	%	33.1%	66.9%	100.0%

ÖZGEÇMİŞ

AD SOYAD: Gözde Courbis Poncet

EĞİTİM:

DOKTORA

Üniversite:

Bölüm:

İstanbul Üniversitesi

Avrupa Birliği Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS

Üniversite:

Bölüm:

Marmara Üniversitesi

Ekonometri Anabilim Dalı / İstatistik
Bilim Dalı

LİSANS

Üniversite:

Bölüm:

Marmara Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ekonometri

YABANCI DİL:

KULLANILAN PROGRAMLAR:

İngilizce, Fransızca, İspanyolca

SmartPLS, SPSS, Weka, Rapidminer,
Eviews, Amos, HTML